

الشيخ الخليل وعد ايندى بعد العيد بو رساله بولر ايچون كتب اتمكه اجرتيله معاً
من ثبت على وعده فهو مؤمن والا فلا انى وان لم يكن ثابتا على وعده فهو لا يكون مؤمنا كاملا

فاتحه تفسيرى

126

بسم الله الرحمن الرحيم

معلوم اولكه بعض
سورهٔ فاتحة الكتاب مكية على الصحيح وايها السبع بالاتفاق
علما ديديلركه سورهٔ فاتحه ایكی كرّه نازل اولدي بركرّه مكهٔ مكرّمه ده نازل اولدي نماز
فرض اولدوغی حينده وبركرّه مدينهٔ منوّرده نازل اولدي قبله تحويل اولندوغی
وقتده انوكيچون يعنی نزولی مكرر واقع اولدوغيچون سبع المثانی ديو تسميه اولندي
وجمهور صحابه وتابعين عندنده صحيح اولان اولدوركه انجق مكهٔ مكرّمه ده نازل اولدي
وسبع المثانی ايله تسميه اولندوغی نمازده مكرّر اولدوغيچوندر اكر ديرسه كيم نمازده
مكرّر اولان فاتحه در اول سورهٔ واحده در مثناة ايله وصف اولنه مثانی ايله وصف
اولنمیه جوابنده ديديلركه جمع ايله وصف اولندوغی كثرت آياتنه نظر ايدهدر زيرا آيات
جهتندن سورهنك تكريري انوك اياتنوك تكريرينی مستلزم اولور وجمهور صحابه وتابعين
سورهٔ فاتحه نك مكهٔ مكرّمه ده نازل اولدوغنه اوزدينه حق تعالى حضرتلرنك ولقد آتيناك
سبعا من المثانی والقرآن العظيم قوليله استدلال ايلديلر زيرا مكيّدر نص ايله ظاهردركه
حق تعالى پيغمبره مكه ده اولدوغی حالده مدينه ده آكا اتيام ايدهجكنی نسنه ايله منّت ايلمز بلكه
اكثر مفسرين مكهٔ مكرّمه ده نازل اولان سورهك اوّلی سورهٔ فاتحه اولدوغنه ذاهب
اولديلر لكن مقصودلری بكمالها ديمكلدر والاصحيح اولان اولدركه ابتدا نازل اولان
جبل حراده اقرأ سورهسيدر لكن كمالیله نازل اولمادي بلكه اقرأ وربك الاكرم قوليله
دك نازل اولدي وفترة وحيدن نصكره ابتدا نازل اولان سورهٔ مدثّردر لكن
تماميله نازل اولمدي بلكه فاهجر قولنه دك نازل اولدي واياتی نصّ شريف دلالت
ايتدوكی اوزره يدي اولدوغنده اتفاق ايتديلر لكن عددنده اختلاف ايلديلر
بعضلر تسميه‌يی اندن بر ايت عد ايلديلر وصراط الذين انعمت عليهم قولنی بر ايت عد ايلمديلر
نته كيم اول مذهب شافعيدر پس تسميه آية اولى اولور و الحمد لله رب العالمين آية
ثانيه اولور الرحمن الرحيم آية ثالثه اولور ومالك يوم الدين آية رابعه اولور
واياك نعبد واياك نستعين آية خامسه اولور واهدنا الصراط المستقيم آية سادسه
اولور وصراط الذين انعمت عليهم آخر سورهيه وارنجه آية سابعه اولور واكر تسميه
فاتحه دن بر آيت اولمازسه نته كيم اول مذهب ابی حنيفه در الحمد لله رب العالمين
آيه

آية اولى اولور الرحمن الرحيم آية ثانيه اولور ومالك يوم الدين آية ثالثه اولور
واياك نعبد واياك نستعين آية رابعه اولور واهدنا الصراط المستقيم آية خامسه
اولور وصراط الذين انعمت عليهم آية سادسه اولور وغير المغضوب عليهم ولا الضالين
آية سابعه اولور بسم الله الرحمن الرحيم بيان بسمله ده سكز مبحث واردر مبحث اوّل انوك
فاتحه دن بلكه قرآندن اولدوغنده علمانك اختلافی بيانندهدر معلوم اوله كيم اوائل سورده
واقعه اولان بسملهده علما اختلاف ايتديلر وفقهادن امام مالك وامام احمد واوزاعی
وقرّادن نافع وابو عمرو وابن عامر ذاهب اولديلركه بسمله افتتاح سور ايچون واراده
فصل ايچون وضع اولنمشدر قرآندن دكلدر قانده قالديكه فاتحه دن وسائر سوردن
بعض اوله اول اجلدن منكری كافر اولماز و ابن مسعودك قوليدر وقدماء حنفيه نك
مذهبلريدر وفقهادن شافعی وابن المبارك وقرّادن ابن كثير وعاصم وحمزه وكسائی
ذاهب اولديلركه اول فاتحه دن وسائر سوردن بر آيتدر وبعضلر ديديلركه
اول قرآندن بر ايتدر تبرّك ايچون وسور ارالرينی فصل ايچون نازل اولمشدر فاتحه دن
وسائر سوردن بعض دكلدر بو قول حنفيه نك متاخرينك مذهبيدر وفتوی
بونك اوزرينه در واندن اثاردك اشتباهی وعلمانك اختلافی اولمغين امام
اعظم عندنده انوكله فرض قراءت حاصل اولماز بعضلر اثبات ايله نفيی استشكال
ايتديلر زيرا قرآن ظن ايله ثابت اولماز وظن ايله نفی اولماز ابن الجزري
النشر فی قراءات العشر نامنده اولان كتابنده بسملهده واقع اولان اقوالی
حكايت ايلدوكدن نصكره ديديكه بو اقوال نفی ايله اثباته راجعدر واعتقادم
بودركه ايكيسی دخی صحيحدر پس بسملهده اولان اختلاف قراءتده اولان
اختلاف كبی اولور انتهى يعنی قطعية الاثبات وقطعية النفي
اولور معا اول اجلدن قرّاء سبعه نك بعضيسی اثباتيله بعضيسی
قراءت ايتديلر و بسمله قرآندن دكلدر دينلر ايكی امر ايله استدلال ايلديلر
امر اوّل اولدركه قرآن قطع ايله ثابت اولور وقطع تواتر ايله اولور وسورهٔ
نمل‌ده واقع اولان بسمله دن ماعدا تواتر بولنمدی ومتواتر اولمين
قرآن دكلدر پس اوائل سورده واقعه اولان بسمله قرآن دكلدر وامر ثانی

اولدیکه جمیع کتابت مصاحف ایات سورک عددلرن ذکر ایلدیلر وبسملهٔ هر سوردن
اخراج ایتدیلر وجمیع قرّاء ایله اياتی ذکر ایتدیلر وبسملهٔ عدددن اخراج ایلدیلر
وفاتحه دن وغیری سوردن بر آیتدر دینلرکه دلیللری آثار واخبار در وانلرک
بری ابوداود ابن قطنی وبیهقی سننده سند صحیح ایله عبد خیردن روایت ایدرلرکه قال
سُئل علی عن السبع المثانی فقال الحمد لله رب العالمین انما هی ست ایات فقال
بسم الله الرحمن الرحیم ایة یعنی امام علیدن حق تعالی حضرتلرینک سبع المثانی قولند
سؤال ایتدیلر امام علی حضرتلری دیدیکه اول الحمد لله رب العالمین در یعنی
اول سورهٔ فاتحه در اول التی ایتدر بری بودر یعنی بسم الله الرحمن الرحیم
اندن بر ایتدر طبرانی اوسطده وابن مردویه تفسیرنده وبیهقی ابی هریره دن
روایت ایدرلرکه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الحمد لله رب العالمین
سبع ایات بسم الله الرحمن الرحیم احداهنّ وهی السبع المثانی والقرآن العظیم
وهی امّ القرآن وهی فاتحة الکتاب یعنی ابی هریره دیرکه حضرت رسول الله
صلعم بیوردیکه بو سورهٔ کریمه یدی ایتدر بسملهٔ شریف اول یدی
آیتک بریدر واول حق جل وعلی حضرتلرینک السبع المثانی والقرآن العظیم
بیوردیغیدر واول قرآن عظیم الشانک اصلیدر زیرا مفتحی وهدایی اولدوغی
جهتدن کویاکه اصلیدر واول فاتحة الکتابدر وکتابدن مراد قرآندر وبری بودر دار
قطنی سند صحیح ایله ابو هریره دن روایت ایدرکه قال اذا قرأتم الحمد فاقرؤا
بسم الله الرحمن الرحیم انها امّ القرآن وامّ الکتاب والسبع المثانی بسم الله
الرحمن الرحیم احدی ایاتها معناسی سابقدن معلومدر بو حدیث شریف اکرچه
موقوفدر ولکن حکم مرفوعده در زیرا انده اجتهادک مدخلی اولمین اموردندر
واستدلال ایتدکلری آثار واخبار بو اوجدن ارتقدر لکن کثرت سوزدن
اعراض ایدوب بو اوچک اوزرینه اقتصار اولندی بسمله آیتی مستقله در
سورینی فصل ایچون نازله اولدی فاتحه دن وسائر سوردن بعض کلادر
دینلر احادیث کثیره ایله استدلال ایلدیلر بز بو مختصرده انلرک بعضن
ذکر ایتدک واول ذکر ایتدوکمز بعضک بری بودر سعید بن منصور
سننده وابن خزیمه کتاب بسملهده وبیهقی کتاب معرفه ده سند صحیح ایله
سعید ابن جبیر طریقندن ابن عباس حضرتلری روایت ایلدلرکه قال

قال استرق الشیطان من الناس ولفظ البیهقی من اهل العراق اعظم آیة من القرآن
بسم الله الرحمن الرحیم ابن عباس حضرتلری بیوردیکه شیطان خفیة کلوب ناسدن
وبر روایتده اهل عراقدن قرآندن اعظم آیتی اوغورلدیک یعنی انلره انی ترک
ایتدردی واول آیة بسم الله الرحمن الرحیم در وبری بودر ابو عبید وابن
مردویه وبیهقی شعب ایماننده سند حسن ایله طریق مجاهددن ابن عباس حضرتلرندن
روایت ایدرلرکه قال اغفل الناس آیة من کتاب الله لم تنزل علی احد سوی
النبی صلعم الا ان یکون سلیمان ابن داود علیه السلام بسم الله الرحمن الرحیم
یعنی ابن عباس دیدیکه ناس کتاب اللهدن بر آیتی ترک ایتدیلر اول آیة حضرت
رسول اللهدن غیری صلی الله علیه وسلم بر پیغمبرک اوزرینه نازله اولمدی
مگرکه داود علیه السلامک اوغلی سلیمان اوله حضرت سلیمان علیه السلامدن
حضرت فخری کائناتدن غیری انبیانک بریسنک اوزرینه نازله اولمدی واول
آیت بسم الله الرحمن الرحیم در وبری بودر ابوداود وبزار وطبرانی وحاکم
وبیهقی کتاب معرفه ده وسعید بن جبیر طریقندن ابن عباسدن روایت
ایدرلرکه قال کان النبی صلعم لا یعرف فصل السورة وفی لفظ خاتمة السورة
حتی تنزل علیه بسم الله الرحمن الرحیم زاد البزاء والطبرانی فاذا انزلت
عرف ان السورة قد ختمت واستقبلت او ابتدات سورة اخری یعنی ابن عباس
دیدیکه حضرت رسول الله صلعم اوزرینه بسمله نازله اولمینجه سورنک
آخر اولدوغنی بلمزدی وبسمله نازله اولدقده سوره آخر اولوب
سورهٔ اخرینک ابتداسی اولدوغنی بلوردی حاکم حدیثی تصحیح ایتدی وبری بودر
حاکم وبیهقی سننده وجه اخردن سعید بن جبیر طریقندن ابن عباسدن
روایت ایدرلرکه قال کان المسلمون لا یعلمون انقضاء السورة حتی تنزل
بسم الله الرحمن الرحیم فاذا انزلت علموا ان السورة قد انقضت یعنی
ابن عباس حضرتلری بیوردیکه مسلمانلر سورهنک تمام اولدوغنی
بلمزلردی مادامکه بسم الله الرحمن الرحیم آیتی نازله اولمیه
ونازله اولدقده سوره تمام اولدوغنی بیلورلردی بو حدیثک اسنادی

شيخين شرطي اوزره دروبري بودر طبراني وحاكم وبيهقي شعب ايمانده وجه
اخردن سعيد ابن جبير طريقندن ابن عباس حضرتلرندن روايت ايدرلركه قال
ان النبي صلعم كان اذا جاءه جبريل فقرأ بسم الله الرحمن الرحيم علم انها
سورة يعني ابن عباس حضرتلري ديديكه حضرت رسول الله صلعم جبريل كلوب
بسملهٔ شريفي اوقودقده حضرت پيغمبر صلعم بيلوردي كه سوره ايله نازل
اولدي حاكم بو حديثي تصحيح ايتدي پس بو اثار دلالت ايتديلركه بسمله
سوره بيننى فصل ايچون نازل اولمشدر ايتدر سوره نك اولنده واخرنده
بعض ذكللر بلكه آية مفرده دروبري بودر امام احمد وبخاري وابوداود
ونسائي ودارمي وابن جرير وابن حبان وابن مردويه وبيهقي ابي سعيد
بن المعلى حضرتلرندن روايت ايدرلركه قال كنت اصلي فدعاني النبي صلى الله
عليه وسلم فلم اجبه فقال الم يقل الله استجيبوا لله وللرسول اذا دعاكم
ثم قال لاعلمنك اعظم سورة في القرآن قبل ان تخرج من المسجد فاخذ
بيدي فلما اردنا ان نخرج قلت يا رسول الله انك قلت لاعلمنك
اعظم سورة في القرآن قال الحمد لله رب العالمين هي السبع المثاني
والقرآن العظيم حضرت رسول الله صلعم بني چغردي بن اكا جواب ويرمدم
حضرت رسول ديديكه نچون جواب ويرمدك حق تعالى استجيبوا لله وللرسول
اذا دعاكم بيورمديمي بعده بكا ديديكه مسجددن چقمزدن اول البتة
قرآندن اعظم سورهٔ سكا تعليم ايدرم پس اليمه يا پشدي و مسجددن
چقمق مراد ايلدكمزده ديدمكه يا رسول الله سن بكا مسجددن چقمزدن
اول سكا قرآندن اعظم سورهٔ ي تعليم ايدرين ديدك پيغمبر صلعم
بيورديكه اول الحمد لله رب العالمين در يعني بو سورهٔ كريمه در حاصل
سورهٔ فاتحه در و اولحق تعالى حضرتلرينك ولقد آتيناك سبعا من المثاني والقرآن
العظيم قولنده بكا اتيا ايلدوكي السبع المثاني والقرآن العظيم دروبري بودر
حاكم وابو ذر هروي فضائلنده وبيهقي شعب ايماننده انسدن روايت ايدرلركه
قال كان النبي صلعم في مسيرة فنزل فمشى رجل من اصحابه
لى

الى جنبه فالتفت اليه النبي صلعم فقال الا اخبرك بافضل القرآن فتلا عليه
فتلا عليه الحمد لله رب العالمين يعني انس ديدي حضرت رسول الله صلعم
يوردكن اصحابندن بري كلوب حضرت رسول اللهك يانجه يوريدي
حضرت رسول اكا دونوب ديديكه سكا افضل قرآن ايله خبر ويرهيمي
اول ديديكه خبر وير يا رسول الله پس حضرت رسول انوك اوزرينه
الحمد لله رب العالمين سورهسني تلاوت ايلدي وبري بودر امام مالك موطاده
وامام احمد مسندده وبخاري ومسلم صحيحلرنده وابن ابي شيبة وابوداود وترمذي
ونسائي وابن ماجه وابن حبان ودارقطني وبيهقي سننده ابي هريرهدن
روايت ايدرلركه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الله عز وجل
قسمت الصلوة بيني وبين عبدي نصفين فنصفها لي ونصفها لعبدي فاذا
قال العبد الحمد لله رب العالمين قال الله حمدني عبدي فاذا قال الرحمن الرحيم قال الله
اثنى علي عبدي فاذا قال مالك يوم الدين قال الله مجدني عبدي فاذا قال اياك
نعبد واياك نستعين قال الله هذا بيني وبين عبدي ولعبدي ما سأل
فاذا قال اهدنا الصراط المستقيم صراط الذين انعمت عليهم غير
المغضوب عليهم ولا الضالين قال الله هذا لعبدي ولعبدي ما سأل
يعني ابو هريره ديديكه حضرت رسول صلعم ديديكه حق سبحانه وتعالى بيورديكه
نمازي كندمله قولمك اراسنده ايكي بولدم وقولمه سؤال ايلدوكي نسنه
حاصلدر پس قول الحمد لله رب العالمين ديدكده حق سبحانه وتعالى بيوردكه
قولم بكا حمد ايلدي و الرحمن الرحيم ديدكده حق سبحانه وتعالى بيوردكه
قولم بني وصف جميل ايله وصف ايلدي و مالك يوم الدين ديدكده
حق تعالى بيوردكه قولم بني عظمتله وصف ايلدي و اياك نعبد واياك
نستعين ديدكده حق سبحانه وتعالى بيوردكه بو بنمله قولمك اراسنده
مشتركدر وقولمه سؤال ايلدوكي نسنه حاصلدر و اهدنا الصراط المستقيم
صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين
ديدكده حق تعالى بيوردكه بو قولمه مخصوصدر وقولمه ديلدوكي نسنه حاصلدر

والحاصل سورهٔ فاتحه یدی آیتدر و اوچی حق تعالی حضرتلرینه مختصّه اولان
اوچ آیت الحمد لله رب العالمین الرحمن الرحیم مالك یوم الدّین
قولیدر و قوله مختصّه اولان اوچ آیت اهدنا الصراط المستقیم
صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضّالّین
قولیدر و عبد ایله مولی بیننده مشترك اولان بر آیت ایاك
نعبد و ایاك نستعین قولیدر زیرا عبادت قولدندر و عون
حق تعالی حضرتلرندندر و بو احادیث شریفه بسمله فاتحه دن
اولمدوغنه دلالت ایدیلر در حضرت رسول صلعم انلرده حمد ایله
ابتدا ایلدی بسمله ایله ابتدا ایلمدی و اکر بسمله فاتحه دن اولیدی
انکله ابتدا ایدردی و بخاری و مسلم عایشه دن روایت ایدرلرکه
انها قالت ان جبریل ع م اتی النبی صلعم فقال اقرأ باسم ربك
خلق خلق الانسان من علق اقرأ وربك الاکرم و بو اثر صحیحده
اوّل سورهده بسمله ذکر اولنمدی و اکر سورهدن اولیدی ذکر اولنوردی
و اقرا سورهسندن بعض اولمدوغی غیریلرندن دخی بعض اولمدوغی
ثابت اولور زیرا افضل ایله قائل یوقدر و امام احمد و ترمذی و نسائی
ابو هریره دن روایت ایدرلرکه قال قال رسول الله صلی الله علیه
وسلم ان سورة من القرآن ثلثون آیة شفعت لرجل حتی غفر له وهی
تبارك الذی بیده الملك دیدیلر ایات سوری عدّ ایدنلر تبارك سورهسی
بسملهسی اوتوز آیت اولدوغنده اتفاق ایتدیلر پس بو دخی بسمله
سورهدن بعض اولمدوغنه دلالت ایلر مبحث ثانی بسملهنك
نمازده وصفی و محلّ وصفه قراءتی بیاننده در بسمله نمازده علمادن
چوغی مذاهب اولدقلری اوزره سنتدر و اصحاب متون بو قولی اختیار ایتمشلردر

وبعضلر

5

وبعضلر مذاهب اولدقلری اوزره واجبدر زیلعی بو قولی تصحیح ایتمشدر
و ابن وهبان بسمله هر رکعتده اوقنه ساهیا ترك ایدنه سجدهٔ سهو ایجاب
ایلدی زیرا اکثر علما وجوبیله قائل اولدیلر دیدی و محلنده روایت مختلفه
اولدی امام ابو یوسف امام اعظمدن محلی هر رکعتك اوّلی اولدوغنی
روایت ایتدی و کندی آنی اختیار ایلدی و امام حسن امام اعظمدن
محلی اوّل صلوة اولدوغنی روایت ایتدی زیرا بسمله ثنا ایله تعوذ
کبی افتتاح صلوة ایچون مشروعدر پس ابتداسنده تسمیه اولنور بعده اعاده
اولنماز امام محمد دیرکه محلی هر رکعتك اوّلی و هر سورهنك اوّلیدر
سرّیهده هر رکعتك اوّلیدر فقط جهریهده تاکه ایکی جهر بیننده
اخفا لازم کلمیه اول قبیحدر زیرا بسملهده سنّت سرّاً اوقمقدر حافظ
الدّین مصفی نام کتابنده دیرکه فتوی امام ابو یوسف قولی اوزرهدر
و صاحب محیط دیرکه مختار اولان قول محمددر و قول ابی یوسف ایله
اخذ ایدرز زیرا لفظ فتوی لفظ مختاردن ابلغدر و صفت قراءتی
اخفادر مطلقا یعنی سرّیهده جهریهده حتی صلاتنده ایجهاری
محرّمات صلاتدن عدّ اولندی لکن اکر سهواً جهر ایدرسه
اکا سجدهٔ سهو لازم کلماز و صلاتده سنّت اولدوغی کبی ابتداء
وضوده دخی سنّتدر و متوندن ذکر اولنان بودر و صاحب هدایه
دیرکه صحیح اولان اولدرکه مستحبدر کذلك ابتداء طعامده
سنتدر و اکر ابتداسنده اونوب ترك ایدرسه خاطرینه کلدوکی وقتده
تسمیه ایدر زیرا هر لقمه مستقلّه دکلدر و مذبوحك اکلی حلال
اولمسنه مشروطدر زیرا انده تسمیهدن لابددر یا حقیقة ذاکرده
اولدوغی کبی یا تقدیراً ناسیده اولدوغی کبی و ارسال کلب و رمی سهم
ذبح حکمندهدر و الحاصل ذبایحدن متروك التسمیه عمدا بزده

وعمداً وسهواً مالكده حرامدر وشافعيده حلالدر زيرا موامن مظنة
تسميه در مبحث ثالث بانك معناسي بياننده در معلوم اوله كم
باء مفرده كلام عربده اون بش معنايه كلور معناي اول الصاقدر
و اول ايكي نوعدر بر نوعي حقيقيدر امسك الحبل بيدي كبي اعلصقت
يدي به الصاق التراق معناسنه در و بر نوعي مجازيدر مررت
بزيد كبي اي التصق مروري بموضع يقرب منه والحاصل اكر الصاق
نفس مجروره مفضي وموصل اولورسه حقيقي اولور امسكت الحبل بيدي كبي
و اكر انكا يقينه اولان نسنه مفضي وموصل اولورسه مجازي اولور مررت
بزيد كبي اخفش ديركه بابونده على معناسنه در پس مررت بزيد تركيبنك
معناسي مررت على زيد ديمكدر بدليل قوله تعالى وانكم لتمرون عليهم مصبحين
وبزده حق تعالى حضرتلرينك وامسحوا برؤسكم قولنده اولان بابوندندر يعني
الصاق ايچوندر معناي ثاني تعديه ايچوندر ذهبت بزيد كبي معناسي اذهبته
ديمكدر وبو بايه باء نقل دخي ديرلر فعل قاصري فاعلدن مفعوله نقل ايتديكون
حاصلي بو محلده تعديه دن مراد تعديهٔ صرفيدر تعديهٔ نحوي دكلدر صرفي
معناي فعل نقل وتغييردن عبارتدر وبو معنى بايه مختصه در وتعديهٔ نحوي
مجرد عامل معموله حرف جر واسطه سيله توصيلدر وبو معنى اوزرينه تعديه نك
بايه اختصاص يوقدر بلكه موارد حروف جرده متحققه در پس تعديهٔ صرفي ايله
تعديهٔ نحوي بيننده عموم وخصوص مطلق واردر تعديهٔ نحوي عامدر مطلقا
وتعديهٔ صرفي خاصدر مطلقا ذهبت بزيد تركيبنده ايكي تعديه جمع اولور ومررت بزيد
تركيبنده تعديهٔ نحوي تعديهٔ صرفيدن ايريلور معناي ثالث سببيتدر نحو قوله تعالى
انكم ظلمتم انفسكم باتخاذكم العجل وقوله تعالى وكلاً اخذنا بذنبه معناي رابع
استعانتدر و اول آلة فعله داخله اولان بادر كتبت بالقلم كبي معناي خامس
تعليلدر و اول شول بادركه غالبا انك موضعنه لامك دخولي جائز اوله ابن مالك
ديركه امثله سي امثلهٔ سببيتك تحتنده مندرجه در بو قوله اعتماد ايدوب
صاحب قاموس اني ترك ايلدي ابو حيان ديركه بو قول ايله ابن مالك منفرد اولدي
اصحابمز باء سببيه ايله باء استعانت بيننى فرق ايتديلر وديديلركه شول
بادركه

بزده ديدم زيرا امام مالكده صله در و امام شافعي ده تبعيض ايچوندر سه صله زايده ديمكدر

6
بادركه فعلك سببي اوزرينه داخله اولور مات زيد بالحب كبي وباء استعانت
شول بادركه فعلك آلتي اوزرينه داخله اولور كتبت بالقلم كبي زيرا
قلمي كتابته سبب اتمك صحيح دكلدر سبب شيء آخردر انتهى معناي سادس مصاحبتدر
و اول شول بادركه انك موضعنه مع لفظينك دخولي جائز اوله
نحو قوله تعالى قد جاءكم الرسول بالحق اي مع الحق وقوله تعالى اهبط بسلام
اي مع سلام وقوله تعالى وقد دخلوا بالكفر اي مع الكفر معناي سابع
ظرفيتدر و اول شول بادركه انك موضعنه في لفظنك دخولي حسن
اوله نحو قوله تعالى ولقد نصركم الله ببدر اي في بدر وقوله تعالى
نجيناهم بسحر اي في سحر وقوله تعالى بأيكم المفتون اي في ايكم الفتنة
بو معنى اكر مفتون مصدر معنى سنه اولورسه در زيرا مصدر اسم مفعول
وزنى اوزرينه كلور واكر اسم مفعول معناسنه اولورسه باصله يعني زائده
اولور معنى سي ايكم المفتون ديمكدر معناي ثامن بدليتدر و اول شول
بادركه انك محلنه بدل لفظنك حلولي صحيح كقوله اوله الحماسي فليت لي بهم
معناي تاسع مقابله ~~دي بهم~~ قوماً اذا ركبوا شنوا الاغارة فرسانا وركبانا
اي فليت لي بدلهم معناي تاسع مقابله در و اول شول بادركه اعواض
اوزرينه داخله اوله اشتريت بالف وكافات احسانه بضعف كبي
ابن هشام مغنيده ديركه حق تعالى حضرتلرينك ادخلوا الجنة بما كنتم تعملون
قولي بوندندر يعني بامقابله معناسنه اولندندر حضرت رسول الله
صلعم لن يدخل احدكم الجنة بعمله قولنده باي سببيه ايتدكمز كبي
اني بو ايتي كريمه ده سببيه ايتمدوكمزك اصلي سببي اولدركه عوض
ايله اعطا ايدن كاه اولوركه عوض سزا عطي ايلر واما مسبب
سببسز بولنماز پس حديث شريف ايله آية كريمه بيننده
تعارض اولمدوغي ظاهر اولدي زيرا آية كريمه ده اولان با ايله

حديث شريفده اولان باتك محللري مختلفدر ادله بيننى جمع ايچون انتهى
معناى عاشر مجاوزتدر عن كبى بعضلر باتك مجاوزه ايچون اولميسى سوء آله
مختصدر نحو قوله تعالى سأل سائل بعذاب واقع اي عن عذاب وقوله تعالى فسئال
به خبيرا اي عنه وبعضلر ديديلر سوء اله مختص دكلدر زيرا قرآن
عظيمده سوءال اولمين يرده دخى باعن معناسنه كلمشدر قال الله تعالى
وقال الله تعالى يوم تشقق السماء بالغمام اي عن الغمام معناى حادي
عشر استعلادر على كبى نحو قوله تعالى ومنهم من ان تأمنه بقنطار
اي على قنطار بدليل قوله تعالى هل امنكم عليه كما امنتكم على اخيه وكقوله
تعالى واذا مروا بهم يتغامزون اي عليهم بدليل قوله تعالى وانكم
لتمرون عليهم مصبحين معناى ثانى عشر تبعيضدر من كبى باتك من كبى
تبعيض ايچون كلمه سنى اصمعى وفارسى اثبات ايتديلر وعتبى وابن مالك
انلره تابع اولديلر نحو قوله تعالى عينا يشرب بها عباد الله اي منها وقوله تعالى
وامسحوا برؤسكم اي من رؤسكم رضى ديركه ابن جنى ديديكه اهل لغت بو
معناى يعنى باتك تبعيض ايچون اولمسنى بلمزلر ابن هشام مغنيده ديركه
ظاهر اولان اولدركه باايكى ايتده الصاق ايچوندر معناى ثالث عشر غايتدر
الى كبى نحو قوله تعالى قد احسن بى اذ اخرجنى اي الي معناى رابع عشر قسمدر
اولحروف قسمك اصليسيدر اول اجلدن اخويتندن بر نيجه امر ايله ممتاز اولدى
امر اول اولدركه انكله فعلك ذكري جائزدر انلر ايله جائز دكلدر نحو
اقسم بالله ليفعلن وامر ثانى اولدركه انك ضميره دخولى جائزدر
نحو بك لافعلن وانلرك جائز دكلدر وامر ثالث اولدركه انك قسم استعطافده
استعمالي جائزدر نحو بالله هل قام زيد اي اسالك بالله مستحلفا وانلرك
جائز دكلدر ومعناى خامس عشر توكيددر واول بازائده در زيادتى
توكيد

تأكيد ايله واجبه در ويا جائزه در ويا ضرورتدر واجبه اولان فعل تعجبده در نحو
7 احسن بزيد جمهور قولى اوزرينه اي احسن زيد اي صار ذا حسن
صكره صيغة خبر طلبه تغيير اولندي ولفظى اصلاح ايچون
بازياده اولندي واكثر اول لفظا ومعنا امردر وانده مستتر
ضمير مخاطب واردر ديرلرسه با تعديه ايچون اولور وجائزه اولان
اختيارده درت موضعده در موضع اول فاعل كفى در نحو قوله تعالى كفى بالله
شهيدا وكفى بالله وكيلا غالب اولان بودر وكاه اولور كه بادن تجريد اولنور
نحو قول الشاعر كفى الشيب والاسلام للمرء ناهيا وموضع ثانى مفعولدر نحو قوله
تعالى ولا تلقوا بايديكم الى التهلكة اي ايديكم وقوله تعالى وهزى اليك
بجذع النخلة اي جذع النخلة وموضع ثالث مبتدادر نحو قولك
بحسبك درهم اى حسبك درهم اي كافيك وقولك خرجت فاذا
بزيد اي زيد وكيف بك اذا كان كذا اي كيف انت وموضع رابع خبردر
نحو ليس زيد بقائم اي قائما وما الله بغافل اي غافلا وجائزه اولان
ضرورتده شاعرك بو قولى كبى الم ياتيك والانباء تنمى بما لاقت لبون بنى
زياد اي ما لاقت ومعانى باي بلدكده ايسه بلكه باء بسمله نك معناسنده علما
تفسير اختلاف ايتديلر صاحب كشاف ايله قاضى مصاحبه ايله استعانت ايچون
اولمسنى تجويز ايلديلر لكن قنقسى ارجح واولي واحسن واقوي اولدوغنده
اختلاف ايتديلر ظاهر كلام بيضاوي مشعردركه استعانت ايچون اولميسى
مصاحبت ايچون اولمه سندن اولى واحسندر وصريح كلام صاحب كشاف
دلالت ايدركه مصاحبت ايچون اولميسى استعانت اولمسندن اظهر وابيندر

صاحب كشاف ديركه الباء اما للاستعانة على معنى ان الفعل لا يتم ولا يعتد
به شرعا ما لم يصدر باسمه تعالى او للمصاحبة على معنى متبركا
بسم الله وبيضاوي بو تعبيرده اكا تابع اولدي وعلى معنى متبركا
بسم الله قولنك اوزرينه اعتراض اولندي شو نكته ايچون تبرك

بستلد
باء مصاحبتك معنىسى ومعناسنك لازمى دكلدر بلكه معناسى مصاحبة وملا
بس معناسنده بترك بجه اعتبار اولنور بو اعتراضدن ايكى جواب ايله جواب
ويرديلر جواب اول اولدركه معناي باده اولان ملابسته بترك وجهى
اوزرينه حمل اولنور اولان ملابسه يه محمولدر نته كيم عام خاصك
اوزرينه حمل اولنور وجواب ثانى اولدركه باملابستك جزئياتى
ايچون موضوعه در واول جزئياتدن بري بترك وجهى اوزرينه اولان
ملابستدر پس قرينهٔ مقام ايله بعض معانيسنك اوزرينه حمل اولندي
وبامصاحبة وملابسة ايچوندر ديدكلرنده مرادلري مصاحبتك
هر نوع ايچون موضوعه در ديمكدر پس معناي خاص ايچون وضع عام
قبيلندن اولور نته كيم من موضوعه در ابتدا ايچون لكن ابتداء مطلق
ايچون موضوعه كلمدر بلكه هر ابتداء خاص ايچون موضوعه در نته كيم
محلنده تحقيق اولنمشدر وديديلركه بانك مصاحبة وملابسة ايچون
اولمسى بر نجه وجهله مقتضاي مقام اوفقدر وجه اول اولدركه
حق تعالى حضرتلرنك اسمى شريفيله تبرك انكله نادر در واما تعظيمدر
الله ايچون اولماسنده بو معنى يوقدر زيرا الله مستبدله در دو لذاتها
مقصوده دكلدر وجه ثانى اولدركه مشركلر اسماء آلهه لريله ابتدا لري على
وجه التبرك ايدي پس انلرك اوزرلرينه رددده بو معنى ملاحظه اولنمق
واجبدر وجه ثالث اولدركه كلمهٔ بامصاحبة ومعيتة اوزرينه حمل اولندقده
انك جميع اجزاء فعلك ملابستي اوزرينه دلالتي استعانة اوزرينه
حمل اولندقده اولان دلالتدن زياده در وجه رابع اولدركه حق تعالى
حضرتلرينك اسم شريفيله تبرك معناي ظاهردر هر امورنده ابتدا ايدن
كمسنه انى فهم ايدر واله ايچون اولمسنده ذكر اولنان تاويله اهتدا
اولنماز الا نظر دقيق ايله اهتدا اولنور وجه خامس اولدركه اسم اللهك

فعله

8 فعله الله اولمسى كلمهٔ الله اول فعله انك بركتيله توسل اولندوغى
اعتبار ايله در پس بالآخرة تبركه راجع اولور واعتبار البتده
معتدبه زياده معنى يوقدر واله ايچون اولمسى تاييد اولنديغى شويلكه كيم
انى اله قلمق انك فعلده زياده مدخلى اولدوغنى اشعار ايدر وموجودي
كمالاتك قوتى ايچون معدوم منزلسنده قلمغك اوزرينه مشتمل اولور وبونك
كبى معنى محسنات كلامدن عد اولنور ابو الحسن بن باباشاد نحوده مقدمه سنك
شرحنده ديركه بسم الله الرحمن الرحيم كلمه سنده اولان بانك معناسى الصاق در
واول برشيئك معناسنى برشيئه ايصالدر واول شيء كاه اولور موجود
بترك بسم الله وبداية بسم الله وفعلت بسم الله كبى وكاه اولور
محذوف اولور حكم موجودده بسم الله الرحمن الرحيم كبى زيرا بو كلمه نك
استفتاح اقوال وافعال واعمالده استعمالى كثير اولدي پس دلالة حال افعال ايله
تلفظدن اغنا ايلدي اول اجلدن تقدير افعال بحسب المقام مختلف اولور
اگر استفتاح قراءة عندنده ذكر اولنورسه تقديري اقرأ بسم الله در
واگر ذبح عندنده ذكر اولنورسه تقديري اشرب بسم الله در واگر ذبح
عندنده ذكر اولنورسه تقديري اذبح بسم الله در دهر فعل ايله
حكمى ابدا بويله سنه در امام بلقيني ديركه بسمله ده اولان بانك الصاق
ايچون اولمسنده نظر وار در زيرا الصاق ايكى وجه اوزرينه واقع اولور
وجه اول اولدركه فعل مفعوله واصل اولميه الا انكله واصل اوله
مررت بزيد كبى بو باده من الى اولمز زيرا فعل مفعوله بو باده نفسيله
واصل اولور وجه ثانى اولدركه فعليله منتصب اولان مفعولك اوزرينه
داخل اوله تاكه مباشرتى افاده ايليه امسكت بزيد كبى وبو وجه دخى بو باده
حاصل اولماز وفكريه كلديكه بو محلده على معناسنه در پس معنى على اسم الله
اقرأ در وبو استعلا تمكن اوزرينه دال اولان استعلادندر نحو على الله
توكلت ونحو اولئك على هدي من ربهم ونحو على عهدك ووعدك

او ... ابتدى
... عندنده ذكر
اولنورسه تقديرى
اكل باسم الله در
واگر ابتدا ابتدى
عندنده ذكر
اولنورسه
تقديرى اشرب
بسم الله در

ماالسطعت ولكا تعرض ايده مدي كوردم وصاحب الغرايب والعجايب
ديديكه بسم الله الرحمن الرحيم هر سوره نك اوّلنه قسمدر
بو قول اوزدينه باقسم ايچون اولور انتهى مبحث رابع اسمك كلّي
اصلي واننده علمانك اختلافلري بياننده در اسم علماء بصره عندنده
سمودن مشتقدر وسمو لفظا ومعنى علو كبيدر صاحب كشاف ديركه
اشتقاقي سمودندر زيرا تسميه مسمّى يي رفعدر وقدريني اعلادر
وعباديني بودر واشتقاقه من السمو لانّ التسميه تنويه
بالمسمّى واشارة بذكره انتهى طيبي حاشيه سنده ديركه تنويه نا
لشيء ينوه فعلندن ماخذدر معناسي ارتفع ديمكدر واسم فاعلي
نابه در وبوبت تنويها رفعة معناسنه در واشادت بشيئله رفع
صوتدر واشار بذكره رفع قدره ديمكدر انتهى يعني اسم رفعتدر
مسمايه زيرا اسمي يوقدر ديرلر وانك شاننه اعتبار يوقدر واكا
التفات اولنمز معناسنه مراد ايدرلر وسموك اخرندن واو
كثرت استعمال وتعاقب حركات ايچون تخفيفا حذف اولندي و
سين تسكين اولندي بعده ساكنده ابتدا ممكن اولسون
ايچون اوّلنه همزهٔ وصل ادخال اولندي صاحب كشافك كلامندن فهم
اولنان اولدركه ساكنله ابتدا ممكندر ولغتده موجوددر لكن مستكرهدر وصاحب
مفتاح صرفنده بوكلمه تصريح ايلدي بلقيني ديركه ساكنله ابتدانك امكانيله
قائل اولان كمسنه نك استدلالي ايلدوكه نسنه صحيح ديمكدر وبوني حكايت
ايده نك بري فخر الدّين الرّازيدر تفسيرنده وصحيح اولان ممكن اولمدوغيله
قطعدر ومقابلي اغلطدر دخي وحتّى مكابره در انتهى وساكنله ابتدا ممكن
اولمدوغني تصريح ايدوب نام صاحب بسيطدر نحوده اسم علماء كوفه عندنده
وسمدن مشتقدر وسم فتح واو ايله علامت معناسنه در زيرا اسم
مسمّاسنه علامتدر پس اوّلندن واو حذف اولندي واندن همزهٔ
وصل تعويض اولندي انكچون مكسوره اولدي پس قبل الحذف

وزني

مسئله 9

وزني فعلدر وبعد الحذف اعلدر ابن الانباري ديركه همزهٔ وصل
حذف لاملري عوض واقع اولور حذف فادن عوض واقع اولمز كوردمز
وقتاكم بنودن لامل فعليله واو دخ حذف ايتديلر اندن اوّلنه همزهٔ وصل
تعويض ايلديلر ووقتاكيم وعددن فاء الفعلكه واودر حذف ايتديلر
اندن اوّلنه همزهٔ وصل تعويض ايتمديلر بلكه آخرينه اندن تا تعويض
ايلديلر زيرا لام الفعل حذف اولنده قياس اخرنه اندن تا تعويض اولمقدر
وقتاكيم اوّلنه همزهٔ تعويض بولدق بلدككه محذوف اللاملر محذوف
الفاء كلدر زيرا نظيري اوّلنه حمل نظيري اولميشه حملدن اولى واحرادر
پس معلوم اولديكه اسم سمودن مشتقدر وسمدن مشتق دكلدر انتهى
ونقل علماء بصره نك صحّتنه برنيچه وجه شهادت ايدر وجه اوّل اولدركه
اسمك جمعي اسما وجمع جمعي اسامي كلور واكر وسمدن مشتق اوليدي جمعي
اوسام وجمع جمعي اواسيم كلوردي وجه ثاني اولدركه اسمك تصغيري
سمي در واصلي سميو در كلمه ده واو ايله يا جمع اولدي سبقت احداهما
بالسكون واو يايه قلب اولندي وجه ثالث اولدركه اسمه مساوي اولنه
هو سمي دينور واكر وسمدن مشتق اوليدي هو وسيمي دينوردي واكر
وسمدن مشتق اوليدي تصغيري وسيم دينوردي وجه رابع اولدركه
اندن تصريف فعلده سميت تسميا وسميت تسمية دينور واكر وسمدن
مشتق اوليدي توسمت توسما ووسمت توسيما دينوردي زيرا بو اشيادن
هر بري كلماتي اصلسه صورتنه در ايلر تصغيرنده وسيم دينوردي
وجه خامس اولدركه بعض لغاتنده سمي دينور هدي كبي اصلي
سمو در واو متحرك وما قبلي مفتوح اولدوغي جهتدن الفه قلب اولندي
قال الشّاعر والله اسماك سمي مباركا اثرك الله به ايثاركا وجه سادس
اولدركه همزهٔ وصل عوض اقلماز الا لام الفعلدن عوض اولور ابن كبي
وجه سابع اولدركه حذف لام حذف فادن تعويض آخره اولور اوّلنه
اولماز نته كيم عدة وزنة بوكا دلالت ايدر وكوفيون تصريف مذكوردن
اعتذار ايدوب ديديلركه بوننده قلب مكان واردر وسمدن فاء

الفعلکه واو د لام الفعلکه مکانه نقل اولدي پس سمو اولدي علف وفي
اوزره وبعد النقل جمع اولندي و تصغیر اولندي اذن فعل اخذ اولندي
بیضاوي بو قوللرینی رد ایدوب دیرکه قلب بعید در غیر مطّرد در و ابن
یعیش دیرکه ضرورت اولمیجق قلب مکانه ارتکاب اولنمز امام قرطبي دیرکه
اسم سمودن مشتقدر دینلمسنه دیرکه حق تعالی قبل الخلق وبعد الخلق مسمّی
وموصوفدر انك اسما وصفاتنه خلقك اصلا تأثیرلري یوقدر وبو اهل سنّت
قولیدر و اسم سمه‌دن مشتقدر دینلمسنه دیرکه حق تعالی حضرتلرینك
ازلده اسمی وصفتی یوغیدي خلق خلق ایتدکدنصکره انکا اسما
وصفات قلدیلر وخلقی افنا ایتدکدنصکره اسما وصفاتسز قالور
وبو اهل اعتزال قولیدر مولانا سمین دیرکه بو قوللري خطاجهتندن
قرآن مخلوقدر دین قوللرندن اشددر انتهی و اسمده یدي لغت واردر
اسمی همزه‌نك ضمّی وکسریله وسم سینك ضمّی وکسریله وسمی هدي
وسمی رضي وسمی وبعضیلر بو یدي لغتی بر بیتده جمع ایتدي ودیدي
في الاسم سبع لغات کلّها سمعت نظمتها انني قد نظمت الکلی
مرتجلا اسم بضم وکسر مع سم بهما و في سمي بثلاث حیثما نقلا و
بعضلر دیدیلرکه بلکه انده اون لغت واردر اسم وسم وسمی حرکات
ثلاثه ایله اولورلرنه وبو طقوز لغتلر اوچي اوجه ضربدن حاصله در
ولغة عاشره سماء در سینك فتحي والفك مدّي ایله وبعضیلر بو لغات
عشري بر بیتده جمع ایتدي و اول بیت بودر لغات الاسم قد حواها
الحصر في بیت شعر وهو هذا الشعر اسم وحذف همزه والقصر
مثلثا مع سماء وعشر وبعضیلر دیدیلرکه بلکه اسمك لغاتی
اون سکزدر و اول اون سکز لغتی بر بیتده نظم ایتدي ودیدي
سماء سم واسم سماة کذا اسمي وذوسمة واثلث اولی کلّها
فائده اهل کلام اسم ایله مسمّاده اختلاف ایتدیلر حنفیه
و

واشعریه دیدیلرکه اسم مسمّانك عینی در و تسمیه‌نك غیریدر وامام
غزالی و امام فخر رازي بر جماعت دیدیلرکه اسم مسمّانك وتسمیه‌نك
غیریدر پس اختلاف اسم ایله مسمّاده در اسم ایله تسمیه‌ده دکلدر
زیرا تسمیه بالاتفاق اسمك غیریدر زیرا تسمیه مسمّینك قولیدر یعني 10
اسمیله تلفظیدر و اسم تسمیه‌نك مدلولیدر نته‌کیم وصف واصفك
قولیدر یعني صفتله تلفظیدر وصفت انك مدلولیدر مولانا طیبي حواشي
کشافنده دیرکه ایکی قول دخي صحیح در اسم عین مسمّیدر دینلمسنه
رأیت زید وزید رجل صالح قوللرینه نظر ایلدي زیرا زید بو محلده
مسمّادن عبارتدر و رؤیت انکا تعلق ایلدي وصلاح ایله حکم
انك اوزرینه واقع اولدي و اسم غیري مسمّادر دینلمسنه
سمیت ابني زیدا وزید اسم حسن قوللرینه نظر ایلدي زیرا معناسي
اوغلمي بو لفظ ایله تسمیه ایلدم وبو لفظ حسن ایله محکوم علیهدر
دیمکلدر پس قائلك زید حسن قولي مشترکدر زیرا جائزدرکه
مقصودي بو لفظ حسندر دیمك اوله وجائزدر مرادي بو لفظ ایله
مسمّی حسندر دیمك اوله اکر اسم عین مسمّی اولیدي نار دیه‌نك
اغزي ینار دي دینلمسنه‌نك قولي بعید در زیرا عاقل اولان کمسنه
دیمزکه را و یا و دال اولان زید بو اسمله مسمّی اولان شخصدر انتهی
قاضي بیضاوي دیرکه اکر اسمدن لفظ مراد اولنورسه اول غیر
مسمّادر زیرا اصوات مقطعه غیر قاره‌دن متألف اولور واختلاف
امم واعصار ایله مختلف اولور وتارة متعدد وتارة متحد اولور
ومسمّی بویله اولمز واکر انکله شیئك ذاتي مراد اولنور ایسه اول
عین مسمّادر لکن بو معني ایله مشتهر اولمدي وحق تعالی حضرتلرینك
سبّح اسم ربك قولنده اسمدن مراد لفظدر زیرا حق سبحانه وتعالی
ذات وصفاتنی نقایصدن تنزیه واجب اولدوغي کبي انك ایچون

موضوعه اولان الفاظك دخی فقدن وسواددن تنزیهلری
واجبدر ویاخود انده اسم مقحمدر یعنی زائده‌در پس معنی
سبح ربك دیمكدر نته‌كیم شاعرك بو قولنده واقعدر الی الحول ثم
اسم السلام علیكما واكر صفة مراد اولنورسه شیخ ابو الحسن
الاشعری‌نك صفتدن مراد ایلدوكی معنی اوزره منقسم اولور
شیخك عندنده صفتك انقسامیله نفس مسمی اولان شنیه
وغیر مسمی اولان شنیه ونفس مسمی وغیر مسمی اولمیان شنیه
وغیر مسمی اولان شنیه ونفس مسمی وغیر مسمی اولمیان شنیه
انتهی وشیخك كلامی اوزرینه ایرادات وارددر محلنده اندن طلب
اولنه كازرونی حواشی بیضاویده دیر كه كلمه‌نك قرانده ویاخود
حدیثده ویاخود غیر كلام فصیحده زاید اولماسندن مقصود آنك
اصلا فائده‌سی یوقلغی دیمك دكلدر زیرا فائده‌سز شنه‌نك
ذكری عبثدر بلكه معناسی حذفی سببیله معنایه خلل كلمز
دیمكدر وكلمهٔ زائده‌نك فائده‌سی كاه اولور معنویه اولور وكاه
اولور لفظیه اولور وكاه اولور هم لفظیه وهم معنویه اولور
فائدهٔ معنویه تأكید كبی وفائدهٔ لفظیه تزیین لفظ وحفظ
وزن كبی وآیهٔ كریمه‌ده فائده‌سی تسبیح حقده سبحانه مبالغه
اشعاردر زیرا اسمك تسبیح تنزیهی واجب اولنجق ذات
ذات مقدسه‌نك تسبیح وتنزیهی اوجب اولور وشعرده فائده‌سی
محافظهٔ وزندر انتهی مولانا سعد الدین حواشی كشافده
دیر كه اكر دینورسه كه اكر اسمدن لفظ مراد اولنورسه
انك عینی مدلول ومسمی اولمسی جائز دكلدر زیرا لفظ اصوات
وحروفدر وانلر اعراض زائله‌دندر ومدلول اسم عین ومعنایه‌در پس

اسمك

اسمك نفس مدلولی اولمسی ینجه متصور اولور واكر اندن مدلول مراد اولنورسه
انوك نفس مسمی اولدوغنده خفا یوقدر واندن خلاف بلكه فائده تصور اولنماز
زیرا اول ذات الشیء ذاته منزله‌سنده‌در جوابنده دیر كه كلامده واقع
اولان اسم ایله كاه اولور نفس لفظی مراد اولنور نته‌كیم دینور زید معرب
وضرب فعل ماض ومن حرف جر وكاه اولور معناسی مراد اولنور زید كاتب كبی
وكاه اولور مسماسنك نفس ماهیتی مراد اولنور الانسان نوع والحیوان جنس كبی
وكاه اولور نوع جنسدن بر فرد مراد اولنور جاءنی انسان ورأیت حیوانا كبی
وكاه اولور ماهیتدن جزء مراد اولنور ناطق كبی وكاه اولور اول ماهیته
عارض مراد اولنور ضاحك كبی پس بعید اولمز كه اسمك نفس مسماسی
اولدوغنده اختلاف واشتباه واقع اوله وبعض مواضعده لفظ اسمده
كلامده ایراد اولنان شنه انی منافی دكلدر زیرا اول دخی اسمادن
بر اسمدر وتمسكات دخی بوكا دلالت ایدرلر وآنی شرح مقاصدده
بیان ایلدك وشرح مقاصدده بیان بودر كه اسم معنی ایچون موضوع لفظ
مفرددر واول بر معنی ایله انواع كلمه‌دن بر كلمه اوزرینه اطلاق اولنور
زیرا اسم وفعل وحرفدن هر برینه معنی ایچون موضوع لفظ دیمك صادق
اولور وكاه اولور استقلال ایله زماندن تجرد ایله تقیید اولنور
نته‌كیم مصطلح نحاتدر وبو اعتبار ایله فعل وحرفك مقابلی اولور پس
انلره اسم اطلاقی صحیح اولماز زیرا فعل زماندن مجرد دكلدر وحرف
وضع اولندوغی معنایه دلالتده مستقل دكلدر ومسمی شول معنادر كه اسم
انك مقابله‌سنده موضوعدر وتسمیه اسمی معنا ایچون وضعدر وكاه اولور
انكله شیئك اسمنی ذكر اتمك مراد اولنور نته‌كیم دینور سمی زید ولم یسم عمرو
یعنی زیدك اسمنی ذكر ایتدی وعمروك اسمنی ذكر اتمدی وامور ثلاثه متغایره
اولدوغنده خفا یوقدر بلكه خفا بعض اصحابمزك اسم مسمانك عینیدر
دیدكلرنده‌در والشیخ ابو الحسن الاشعری‌نك اسماء الله اوچ قسمدر بر قسمی
مسمانك عینیدر الله كبی وبر قسمی غیریدر خالق ورازق كبی وبر قسمی
نه عینیدر نه غیریدر عالم وقادر كبی قولنده‌در واما تسمیه اسمك
ومسمانك غیری ایدوكی بیانی بودر كه تسمیه‌دن لفظ مراد ایدرلر واسمدن

انك مدلولنی مراد ايدرلو نته كيم وصف ايله واصفك قولنی مراد ايدرلر
وصفتله انوك مدلولنی مراد ايدرلو ونته كيم ديرلر قراءة حادثه در
ومقروء قديمدر لكن اصحاب بالمطابقه مدلولی اعتبار ايتديلر
پس اسم مسمّی نك نفسيدر قولنی اعتبار ايلديلر زيرا شك يوقدر كه
مدلول خالق نفس خلق دكلدر بلكه بر شيدر كه انكيچون خلق واردر
ومدلول عالم نفس علم دكلدر بلكه بر شيدر كه انكيچون علم واردر
وشيخ مدلولی اعم اخذ ايلدي واسما صفاتده معانئ مقصوده اعتبار
ايتدي پس زعم ايتديكه خالق خلقدر واول غير ذاتدر ومدلول
عالم علمدر واول ذاتك نه عينيدر ونه غيريدر انتهی اكر
دينورسه كيم بسمله ايله ابتدا اسم الله ايله ابتدا دكلدر زيرا
كلمهٔ بانك ولفظ اسمك برسی حق تعالی حضرتلرينك اسمی دكلدر بو
سؤالك جوابنده صاحب كشاف وقاضی ديديلر كه زيرا تبرك واستعانت
اسمنك ذكريله در وسيد قدس سره حواشئ كشافنده ديركه لفظ
ذكرك فائده سی تصريح بالمراددر زيرا فعلك اسم الله ايله تصديری
ذكر ايله اولور واول ايكی وجه اوزرينه واقع اولور وجه اول
اولدركه اسماء اللهدن بر اسم خاص ذكر اولنه لفظة الله كبی
مثلا ووجه ثانی اولدر كه بر لفظ ذكر اولنه كه اول دال اوله اسم
اللهه تسميه ده اولدوغی كبی زيرا لفظة الله مضاف اولان لفظ
اسمدن اسم الله مراد اولنور پس بو محلده دخی حق تعالی حضرتلرينك
اسمی ذكر اولنديی لكن خصوصيله دكل بلكه بر لفظ ايله كه دالدر انك
اوزرينه مطلقا پس تبرك واستعانه جميع اسماسيله اولدوغی استفاده
اولنور وكلمهٔ با وسيله دن ذكر اسم اللهه بر وجه اوزرينه كه آنك فعليله
مبدا قلندوغی اعلام ايدر اكر دينورسه كيم لفظ اسمك فائده سی
ندر بالله اعلام ايدر اكر دينورسه الرحمن الرحيم دينيلدي اولمزميدی
جوابنده ديرزكه فائده سی اشارت ايتدوكمزنسنه در واول اسماسيله
تعميم تبركدر وتيمنی يميندن تمييز وافراددر زيرا يمن اسميله بدر
ذاتيله دكلدر اول اجلدن اسمی فعله آلة قلنور ذاتی الة قلمز ويمين
ذاتيله

ذاتيله اولور اسماسيله اولمز انتهی وبجميع اسمائه قولنده اسمادن مرادی
مايعم الصفاتدر بلكه اسم اولان لفظة الله در وفقط ماعداسی معانی
وصفاتدر پس لفظ جلاله فضل وشرف ايچون تغليب اولنوب اسما
وزنی اوزرينه جمع اولنديی ملاخسرو دررده ديركه اسمك لفظة اللهه
اضافتی فی الجمله اختصاص ايچون اولورسه جميع اسمايه شامل اولور زيرا
هر اسمك ذات حقه اختصاصدن بر نوع اختصاص ايله اختصاصی واردر
واكر ذاتنه وضعا اختصاص ايچون اولورسه لفظة اللهه مختص اولور
زيرا لفظ اللهدن ماعداسی بالاتفاق معانی وصفاتدر واكرچه بعضی
ذات حقه مختصدر بر جهتله كيم غيره اطلاقی صحيح دكلدر لكن اول
اختصاص بحسب الاستعمالدر بحسب الوضع دكلدر انتهی وتحقيق اولدر كه
اسم اللهدن مراد وصفه شامل اولان نسنه در واول بوراده ضيعج
عمومدندر زيرا معرفيه مضاف مفرددر پس تقديری بكل اسم من
اسماء الذات الاقدس المسمی بهذا الاسم الانفس اقرأ مستعينا
اوملابسا ملابسة التبرك ديمكدر المسمی بهذا الاسم قولی ايله اشارت
ايتدك شول كه كيم لفظ جلاله دن مراد مدلوليدر زيرا هر حكم كه اسمك
اوزرينه وارد اوله اول حكم انوك مدلولی اوزرينه وارد اولور نفسی
اوزرينه وارد اولمزمكر كه مدلولنك اوزرينه حكمك ورودی ممتنع
اوله ضرب فعل ماضی كبی زيرا بوندن فعليته ايله حكم ضرب نك
نفسی اوزرينه وارددر مدلولی اوزرينه كه حدث وزماندر وارد
دكلدر زيرا فعلك معناسی مراد اولنور اولنوقده ~~بو محلده اولدوغی~~
مسند اليه اولمسی جائزدكلدر ولفظی مراد اولندقده بو محلده اولدوغی
مسند اليه اولمسی جائزدر زيرا لفظی اسمدر فعل دكلدر وبو محلك تفصيلی
زياده طول اقتضا ايتمكين ترك اولندي اكر دينورسه كيم بسم الله قولنده خطده
الف يعنی همزه حذف اولنديی حال بوكه ابتدا ايچوندر وهمزه ابتدا ايچون
اولدقده قاعده خطده وضع خط ابتدا حكمی اوزرينه اولوب درج حكمی

اوزرینه اولمشدر پس کوکدیکه همزه خطده حذف اولنمیه بلکه ثابته
اوله اقرا باسم ربک قولنده ثابته اولدوغی کبی صاحب کشاف بو سؤالی
ایراد ایدوب جوابنده دیدیکه حذف همزه ده حکم درجه تابع اولدیلر
حکم ابتدایه که وضع خط انکا اوزرینه در تابع اولمدیلر کثرت
استعمال ایچون پس مخالفت قاعده یه علة کثرت استعمالدر زیرا اول
تخفیفی موجبه در و قاعدهٔ مذکوره بالکلیه ترک اولنمدی بلکه تطویل
رأس بای الف متروکه دن تعویض ایله فی الجمله رعایت اولندی
و تطویل رأس با نصف الف متروکه یه قریبدر پس تخفیف نصف
ایله قلندی قاعدهٔ خط ایله کثرت استعمال بینینی بقدر الامکان
جمع ایچون بسم الله کلمه سنده اسمک همزه سنک حذفی کثرت استعمال
ایله تعلیلک اوزرینه اسم الله کلمه سنده اسمک همزه سنک عدم
حذفی ایراد اولندی مع هذا که استعمالی کثیردر بلکه اسم الله کلمه سنک در
باسز بسم الله کلمه سندن با ایله استعمالی اکثردر و بونی انکا دمکابره
جوابنده دیندیکه مخالفت اصل نکته یه محتاجدر اصل اوزرینه بقا
نکته یه محتاج دکلدر بر نکته ایچون اصل و قیاسه مخالفت اولنسه
هر آنده اول نکته بولنان نسنه ده اصل و قیاسه مخالفت لازم دکلدر
انکیچون دیمشلردر خلاف القیاس لا یقاس اخفش دیرکه حذف
همزه اسم اللهه مختص دکلدر بلکه اول غیرنده دخی جایزدر بسم الله
الرحمن الرحیم و باسم الله الخالق کبی قرائت ایدرکه همزه نک حذفی اسم
اللهه و بایه مختصدر و اسم اللهدن غیریله حذف اولنمز باسم
ربک کبی و بادن غیریله دخی حذف اولنماز کاسم الله کبی
و مذهب مختار بودر و بعضلر دیدیلرکه بسم الله کلمه سندن
همزه نک حذفی خط مصحف عثمانیه اتباعادر پس قیاسه
مخالفتدن سؤال اولنمز زیرا ایکی خط قیاس اولنمزلر یعنی قیاسه
موافقتلری لازم دکلدر بری خط مصحف عثمانیدر و بری خط

عروضیدر و بعضیلر دیدیلرکه بونده حذف همزه یوقدر زیرا کلمهٔ با
لفظ اسمک اوزرینه داخله در سینک کسری و یاخود ضمیله صکره اولکی
توالی کسراتدن و ثانیده کسره دن ضمه یه انتقالدن فرار ایچون
سینی تسکین اولندی بحث خامس لفظ جلالده علمادن وارده
اولان اقاویل بیانندهدر معلوم اوله که لفظ جلالده علما اختلاف
ایلدیلر بعضیلر دیدیلرکه سریانیدر و بعضیلر دیدیلرکه عربیدر
و عربیدر دینلر دخی اختلاف ایلدیلر بعضیلر دیدیلرکه اسمدر
و بعضیلر دیدیلرکه صفتدر و اسمدر دینلر دخی اختلاف ایتدیلر
بعضیلر دیدیلرکه علمدر و بعضیلر دیدیلرکه علم دکلدر و علمدر دینلر
دخی اختلاف ایتدیلر بعضیلر دیدیلرکه مشتقدر و بعضیلر دیدیلرکه
غیر مشتقدر و غیر مشتقدر دینلر دخی اختلاف ایتدیلر بعضیلر دیدیلرکه
مرتجلدر و بعضیلر دیدیلرکه منقولدر و مشتقدر دینلر دخی ندن
مشتق اولدوغنده اختلاف ایتدیلر بعضیلر دیدیلرکه اله فعلندن
مشتقدر و اله فتح بابندن عبد معناسنه در اله یاله الهة و اولوهة و
الوهیة معناده و وزنده عبد یعبد عبادة و عبودة و عبودیة
کبیدر و اله مألوه معناسنه در و مألوه معبود دیمکدر نته کیم امام
مأموم معناسنه در و مأموم مقتدی دیمکدر حاصلی فعال بمعنی مفعولدر
بو قول ابن شمیلدن منقولدر و بیضاوی انی ترجیح ایتمشدر و بعضیلر
دیدیلرکه اله فعلندن مشتقدر و اله علم بابندن و فتح بابندن فزع معناسنه در
و فزع علم بابندن لجأ معناسنه در و لجأ علم بابندن و فتح بابندن صغنق
معناسنه در یقال لجأ الیه ای لاذ کالتجأ و عاذ کلاذ پس اله مفزوع الیه
معناسنه در زیرا اهل بلا وقت ابتلاده اکا التجا ایدرلر و ارباب مصایب
مصاب اولدقلری مکروهدن خلاصه اکا فزع ایدرلر بو قول ابن عباس حضرتلرندن
مرویدر قال الشاعر الهت الیکم فی بلایا تنوبنی فالفیتکم فیها کریما ممجدا
و بعضیلر دیدیلرکه اله فعلندن مشتقدر و اله علم بابندن تحیر

معناسنه در زیرا عقول انک معرفتنه واله وحیر انلر و ورکه
کنه ذاتنده تایه وسرکردانلردر هرنسنه که عقل انی تخیّل
وتصوّر ایلر حق سبحانه وتعلی نک خوفیدر واکر عقل انک
وجودنی انکار ایدرسه نفسی انی تکذیب ایدر زیرا جمیع
ماسوا الکا محتاجدر ومحتاج الیه سز محتاجک حصولی محالدر
واکر حس وخیال ضبط ایتدکلری اوموردن برینه اشارت
ایدرلرسه امارت وحدوث انده ظاهر وعلامت امکان
کون کبی باهردر پس عقلک انده وجود وکمال اقراردن و
درکدن عجزه اعترافنی اظهاردن غیری برنسنه یوقدر وبو
محلده درک ادراکدن عجز ادراکدر بو قول ابو عمروه منسوبدر و
بعضیلر دیدیلرکه اله فعلندن مشتقدر والله علم بابندن
سکن معناسنه در قال الشاعر الهنا بدار لا تبين رسومها
كان بقاياها وشاء على اليد زيرا الا بذكر الله تطمئنّ
القلوب مقتضاسنجه قلوبک اطمیناننی انک ذکری ایله در
وارواحک سکونلری انک معرفتنه در بیانی اولدرکه
کمال ذاتنده محبوبدر وماسوالله ذاتنده ناقصدر زیرا ممکن
من حيث هو معدومدر نته کیم بو معنی حق تعلی حضرتلرینک
كل شيء هالك الا وجهه قولندن معلومدر وعدم اصل نقصا
وذاتنده ناقص اولانک کمالی ذاتنده کامل اولانک تکمیله در
وذاتنده کامل اولن حضرت حق جل ذکره وبعضیلر دیدیلرکه
واله فعلندن مشتقدر ~~اله فعلندن~~ س وله علم بابندن
تحیر وذهب عقل معناسنه در وبو وجه اوزده الهک اصلی ولاه
واو اوزرینه کسره ثقیل اولمغین همزه یه قلب اولنمشدر معلوم
اوله کیم خلق اکی قسمدر برقسمی ساحل بحری معرفته واصللردر

وبر

14

وبرقسمی اندن محرومدر واصل اولنلر عرصهٔ صمدیتده وفسحهٔ
فردانیتده تایه اولدیلر ومحروم اولنلر ظلمات حیرتده وتیه جهالته
کویاکه عقللرینی ونفسلرینی ضایع قلدیلر وبعضیلر دیدیلرکه
لاه یلیه فعلندن مشتقدر ولاه ضرب بابندن ارتفع معناسنه در
وحق تعلی مشابههٔ ممکناتدن ومناسبهٔ محدثاتدن مرتفع وعالیدر
ویاخود احتجب معناسنه در قال الشاعر لاه ربي عن الخلائق طرا
خالق الخلق لا يري ويرانا زيرا حق تعلی ادراک ابصاردن ودرک
عقوللردن محتجبدر قال الله تعلی لا تدركه الابصار وهو يدرك
الابصار وروي الحكيم الترمذي عن النبيّ صلى الله عليه
وسلّم انه قال انّ الله احتجب عن العقول كما احتجب عن الابصار
وبعضیلر دیدیلرکه اله الفصیل فعلندن مشتقدر والله علم بابندن
حرص معناسنه در یعنی دوه کوچک اناسنه حریص اولدی
پس اندن ایرلمق استمز زیرا بلورکه مضرت جوعی کندودن
اندن غیرسی دفع ایلمز وایرلسه چغروب انی طلب ایلر وعبا
وشد ایدده تضرع ایله جناب عزتنه رجوع ایدرلر نته کیم دوه
کوچکی اناسندن ایرلسه کمال حرصیله ورفع صوتله اکا
رجوع ایلر وانسانک یعنی غالبنک حالی امر عجیبدر قچن بر بلاء
عظیمه اوغراسه اول محلده حقدن غیرسنی فراموش ایدر و
قلبیله ولسانیله اول بلادن خلاص ایچون حق تعلی حضرتلرینه
تضرع ایلر واندن خلاص اولدقده اول خلاصی اسباب ضعیفه
واحوال خبیثه یه اضافت ایتمکه باشلر وعلم بصیرتندن
بو امرمتنا قضی ارتکاب ایلر زیرا چونکه مخلص اول سبب ایدی
وقت نزول بلاده اکا رجوع ایتمک کرک ایدی پس ضرورت

وقتنده خدایه رجوع ایتمك وراحت وقتنده اندن اعراض ایتمك
حال ارباب هدایته لایق ورأی اصحاب توفیقه مطابق دکلدر
صاحب قاموس دیرکه لفظهٔ جلالهده یکرمی قول واردر ومولانا
سیوطی حواشئ بیضاویده اوتوز قول واردر دیدی وانلری علی
سبیل الاجمال ذکر ایلدی واول اقوالك ارجحی بلکه اصحی اولدرکه
اسم عربیدر ذات حقه سبحانه علمدر جامددر مشتق دکلدر
بو قول امام اعظمك وامام شافعینك وخلیلك وسیبویهك
واکثر اهل اصولك وفقهانك قوللریدر وامام غزالینك و
امام فخر رازینك وخطابینك مختارلریدر اکر دینورسه کیم
مقابلهٔ ذات حقده وضع علم انوك تعقلینك فرعیدر وذات حق
دینیلکه ذات حقك صفات حقیقیه واضافیه وسلبیه فعلیه
ایله انلردن فیض الهیله ظاهر اولدوغی مقدارا اوندن تعلقنده
نزاع یوقدر وممتنع اولان کنه حقیقتنك تعلقیدر اول وضع
علمده لازم دکلدر سید شریف قدس سره شرح مواقفده دیرکه
کیمکه ذات حقك جل وعلا تعلقنی تجویز ایتدی حقیقته مخصوصه
مقابلهسنده انك اسمی اولمغی تجویز ایتدی وکیمکه ذات حقك
عز وجل تعلقنك امتناعنه ذاهب اولدی حقیقته مخصوصه
مقابلهسنده اسمی اولدوغنی منع ایلدی زیرا بر معنایه اسم وضع
ایتمك انك تعقلنك فرعیدر ومفهومنه وسیلهدر پس تعقل
اولنمیوب وفهم اولنمیه ممکن اولمیجق انك مقابلهسنده وضع علم
متصور اولماز وبو قولده نظر واردر زیرا خلاف کنه ذاتنك
تعلقندهدر و مقابلهٔ ذاتده وضع اسم انك اوزرینه مخلف ایلمز
توقف

دنی

15 زیرا جایزدرکه وجهدن بر وجهله تعقل اولنسه وخصوصنه اسم
وضع اولنه وتعیینی قصد اولنه واول وجه وضعی مصحح اولور
ومفهوم اسمدن خارج اولور ولفظ الله ذات حقه سبحانه اسم
علمدر دیدکلری واندن تعقلی اعتبار ایتمدکلری بو معنایه دلیلدر
انتهی وبو سؤال اول زمانده تمام اولورکه واضع مطلقا ویاخود بو
اسمك واضعی حق تعالی اولمیه واکر واضع مطلقا ویاخود بو اسمك واضعی
الله اولورسه سؤال اصلندن ساقط اولور فائده اهل سنت
عندنده واضع لغات حق تعالی حضرتلریدر وبشره تعلیمی وحی ایله ویاخود
الهام ایله در وحق تعالی حضرتلرینك وعلم آدم الاسماء کلها قولی
بو کلام دلیلدر مولانا سیوطی حواشئ بیضاویده دیرکه علامه
عز الدین بن جماعه کوکب الوفاد نام کتابك شرحنده دیرکه حکایه
اولندیکه برکمسنه اشعری حضرتلرینی واقعهسنده کوردی
اکه دیدیکه حق تعالی سکا نیشلدی اول دیدیکه مغفرت ایلدی اقول
دیدیکه نه سببیله مغفرت ایلدی اشعری دیدیکه لفظ الله
علمدر دیدوکم سببیله مغفرت ایلدی انتهی امام فخر الدین الرازی
تفسیر کبیرنده بیوردکه بو اسم شریف بر نیجه خاصه ایله مختص
اولور وانلر حق سبحانه وتعالی حضرتلرینك سائر اسماسندن بونلر
بریدر اولدرکه لفظ اللهدن الف حذف اولنسه باقی لله صورتی
اوزرینه باقی قالور واول حق تعالی حضرتلرینه مختصدر قال الله
تعالی ولله جنود السموات والارض وقال الله تعالی ولله خزائن السموات
والارض وبو بقیهدن لام اول حذف اولنسه باقی صورتی اوزرینه
باقی قالور واول حق تعالی حضرتلرینه مختصدر قال الله تعالی له مقالید السموات

و الارض وقال الله تعالى له الملك وله الحمد و بو بقيه دن لام ثانيه
حذف اولنسه باقى هو صورتى اوزدينه قالور و اول دخى باقى اكا
دالدر قال الله تعالى قل هو الله احد وقال الله تعالى هو الحى لا اله الا
هو واو زائده در تثنيه و جمعده سقوطى اكا دليلدر و بو خاصه
بحسب اللفظ حاصله اولدوغى بحسب المعنى دخى حاصله اولدى زيرا
كيمكه يا رحمن ديه انى رحمت ايله الا وصف ايلدى قهر ايله وصف ايتمز
وكيمكه يا عالم ديه انى علم ايله قدرت ايله وصف ايتمز وكيمكه يا الله
ديه آنى جميع صفاتله وصف ايلمش اولدى كه كافر اشهد ان
لا اله الا الرحمن و الا الرحيم و الا الملك و الا القدوس ديسه كفردن
چقمز و ايمانه داخل اولمز و اما اشهد ان لا اله الا الله ديسه كفردن
چقر و اسلامه داخل اولور انتهى و بعض علما و طائفهٔ صوفيه بو
اسم شريف اسم اعظمدر ديديلر و امام اعظم حضرتلرندن دخى بو
قول روايت ايتديلر اخرج ابن ابى شيبه و ابن ابى الدنيا فى الدعا
عن الشعبى انه قال اسم الله الاعظم يا الله يعنى شعبى ديركه اسم
الله الاعظم يا الله در و اخرج ابن مردويه عن ابن عباس قال اسم الله
الاعظم هو الله يعنى ابن عباس ديركه اسم الله الاعظم لفظ الله در
غيرى دكلدر و اخرج ابن ابى شيبه و البخارى فى تاريخه و ابن
الضريس فى فضائله و ابن ابى حاتم عن جابر بن زيد ديركه اسم الله
الاعظم لفظه الله در غيرى دكلدر كوردمزمسنكه جميع قرآنده انكله
بدا اولنور معلوم اوله كيم اسمك لفظ جلاليه اضافتى لاميه در
مبحث سادس اسمك لفظ جلاليه اضافتى بياننده در
زيرا اول مسماسنه اضافتى قبيلندندر زيرا لفظ جلاله اسمك
مسماسى مدلوليدر كويا كه ديندى بمسمى هذا اللفظ و اول لفظ

اللهدر

اللهدر اكر ديرسه كيم بالله ابتداء كلمه سنك معناسى مستعينا
او متبركا بهذا الاسم ابتدئ ديمكدر و بسم الله ابتداء كلمه سنك
معناسى مستعينا او متبركا بمسمى هذا الاسم ابتدائ ديمكدر و مسمى دن
مراد لفظ الله در پس ما لى مستعينا او متبركا ابتدائ كلمه سنه
راجع اولور ايله اويحق اكى كلمه بيننده فرق اولمق لازم كلور
جواب اولدركه مقصود حق تعالى حضرتلرينك اسمنك ذكر ايله
ابتدا ايلمكدر و اول ايكى وجه اوزدينه واقع اولور وجه اول اولدركه
اسماء اللهدن بر اسم خاص ذكر اولنه بالله ابتدئ كبى و وجه ثانى اولدركه
اسمى اوزدينه دال بر لفظ ذكر اولنه بسم الله ابتدئ كبى زيرا لفظ
اسم اللهه مضاف اولدوغى حالده انكله اسم الله مراد اولنور
پس بو محلده دخى اسم الله ذكر اولندى لكن خصوصيله ذكر
اولنمدى بلكه مطلقا انك اوزدينه دال اولان لفظ ايله ذكر
اولندى پس اندن تبرك و ياخود استعانت جميع اسماسيله
اولدوغى استفاده اولندى امام فخر الدين تفسير كبيرنده
بيورديكه اسمك بر شيئه اسم اولمسى لفظ مخصوصه ايله كه اول
اسملردر ذات مخصوصه بيننده كه اول مسمادر بر نسبتدر و اول
نسبتك معناسى تحقيقا ناس اول لفظهٔ مخصوصهٔ اول شيئ
مخصوصيه معرفه قلمق اوزدينه اتفاق ايتديلردر يمكدر ايكى كس
كويا كه ديديلر هر بار كه بو لفظهٔ ايشدهسز بيلكوزكه تحقيقا
بز اندن فلان معنايى مراد ايلدك پس وقتاكيم اسم ايله
مسمى بيننده بو مناسبة حاصله اولدى لاجرم اسمك مسمى يه

اضافتی صحیحه اولدی و اسمك اللهه سبحانه اضافتندن
مراد بودر انتهى فائده اضافتی ایکی قسمدر برقسمی لفظیه در
برقسمی معنویه در اضافتی معنویه اولدرکه مضاف صفت
اولمیه غلام زید کبی و یاخود صفة اوله لکن معمولنه مضاف
صفة اولمیه عمل مضارع مصدر مصدر دك فاعلنه یاخود مفعولنه
اضافتی معنویه در زیرا مضاف صفة دکلدر وماضی و یاخود
استمرار معناسنه اولان صفتك اضافتی معنویه در زیرا مضاف
مضاف الیه ده عامل دکلدر زیرا صفتك عمل ایتمه سنك شرطی
حال و استقبال معناسنه اولمقدر پس اکر ماضی معناسنه اولسه
زید ضارب عمرو امس کبی و یاخود استمرار معناسنه اولسه
زید مالك عبیده کبی عمل ایتمز پس اضافتی معمولنه اولمز
و بو اضافتك فائده سی تعریفدر اکر مضاف الیه معرفه اولورسه
غلام زید کبی و تخصیصدر اکر نکره اولورسه غلام رجل کبی
و شرطی مضافی تعریفدن تجرید در پس اکر معرف باللام ایسه
لام نزع اولنور و اکر علم ایسه نکره قلنور و اضافة لفظیه
اولدرکه مضاف معمولنه مضاف صفة اوله هذا ضارب زید
و معمور الدار و حسن الوجه کبی و بو اضافتك فائده سی انجق
لفظده تخفیفدر و اول تنوینك و تثنیه نونی ایله جمع نوننك
حذفیله حاصل اولور هذا ضارب زید و هذان ضاربا عمرو و هؤلاء
ضاربو ابوبکر کبی و اضافة معنویة اوج قسمدر قسم اول لامیه در
یعنی تملیك ایچون و یاخود تخصیص ایچون اولان لام جاره نك معناسنی
مفید در غلام زید و لجام الفرس کبی یعنی الغلام مملوك لزید
و اللجام مخصوص بالفرس علامتی اولدرکه مضاف الیه مضافك جنسی
اولمیه

17

اولمیه یعنی انك مضافك اوزرینه اطلاقی صحیح اولمیه و قسم ثانی بیانیه در
یعنی تبیین جنس ایچون اولان من کلمه سنك معناسنی مفیده در خاتم فضة
و ثوب خز و باب ساج کبی و علامتی اولدرکه مضاف الیه مضافك
جنسی اوله و انلك مضاف اوزرینه و غیرسینك اوزرینه دخی اطلاقی
صحیح اوله و قسم ثالث بمعنی فی در یعنی ظرفیه ایچون اولان فی کلمه سنك
معناسنی مفیده در ضرب الیوم و مکر اللیل کبی و اضافتی معنویه نك اوج قسم
اولمسنی ابن حاجبك و ابن مالکك و انلره تابع اولنلرك مختاریدر و عند
الجمهور مشهور اولان اولدرکه اضافة بمعنی فی اضافة بمعنی اللامك
اقسامندندر و قسم مستقل دکلدر فائدة اجزای مضاف الیهك عاملنده
نحاة اختلاف ایتدیلر بعضیلر دیدیلرکه انده عامل اولان مضافدر بو
سیبویهك قولیدر و عبد القاهرك مختاریدر و ابن مالك تسهیلده
اکا تابع اولمشدر و بعضیلر دیدیلرکه انده عامل اولان حرف جر
مقدردر و ابن حاجب کافیه ده بو قولی اختیار ایلدی و بعضیلر
دیدیلرکه انده عامل اولان معنای اضافتدر پس عامل معنوی اولور
دمامینی دیرکه صحیح اولان قول اولدر و اکا ضمایرك اتصالی
بو قوله دلیلدر زیرا ضمائر متصل اولمز الا عاملنه متصل

مبحث سابع الرحمن الرحیم کلمه سنك تفسیر بیاننده در بیضاوی
دیرکه الرحمن الرحیم اسمان بنیا للمبالغة من رحم کالغضبان
من غضب و العلیم من علم و الرحمة فی اللغة رقة القلب
و انعطاف یقتضی التفضل و الاحسان و منه الرحم لانعطافها
علی ما فیها و اسماء الله تعالی انما تؤخذ باعتبار الغایات التی هی
افعال دون المبادی التی تکون انفعالات و الرحمن ابلغ من
الرحیم لان زیادة البناء تدل علی زیادة المعنی کما فی قطع و قطّع

وكبار وكبائر وذلك ان تؤخذ تارة باعتبار الكمية واخرى باعتبار الكيفية
فعلى الاول قيل يا رحمن الدنيا لانه يعم المؤمن والكافر ورحيم الاخرة لان النعم
الاخروية كلها جسام واما النعم الدنيوية فجليلة وحقيرة انتهى يعنى
رحمن ايله رحيم ايكى اسمدر رحم فعلنك مصدرندن اخذ اولنديلر معناى
رحمتده مبالغة افاده اجليچون نته كيم غضبان غضب فعلنك مصدرندن اخذ
اولندي معناى غضبده مبالغه افادسى اجليچون وعليم علم فعلنك مصدرندن
اخذ اولندي معناى علمده مبالغه افادسى اجليچون اكر دينورسه كيم رحمن ايله
رحيم صفة مشبهه لر اسم دكللردر پس قاضينك اسمان قولى نجه صحيح اولور
جوابنده دينليكه اسمان قولى فعل ايله حرفه مقابل اولان اسمه شامل اولور
پس وصفه شامل اولور بنيا اشتقاق اخذ معناسنه در رحمن رحم بنيا فعلنه
متعلقدر معلوم اوله كيم اشتقاقده اصل علماء بصره عندنده مصدردر
وعلماء كوفه عندنده فعلدر پس قاضى من رحم قولنده يا علماء كوفه قولنى
اختيار ايلدي ويا خود من مادة رحم معناسنى مراد ايتدي ويا خود من كلمه
مدخولى بيننده بر مضافه مقدردر تقديرى من مصدر رحم ديمكدر اكر دينورسه كيم
رحمن ورحيم صفة مشبهه لردر وصفة مشبهه لازمدن مشتق اولور متعدیدن
مشتقة اولمز ورحم متعدیدر پس اندن صفة مشبهه نجه مشتقه اولور
بو سؤالدن جواب مشهور اولدركه كاه اولور فعل متعدي قلنور غرائز
منزلسنده پس حسن بابنه نقل اولنور بعده اندن صفة مشبهه اخذ اولنور
وبو معنى باب مدح وذمده مطردر سكاكى تصريف مفتاحده وزمخشرى
فايقده اكثر اوزرينه نص ايتمشلردر ورحيم اكر صفة مبالغه قلنورسه نته كيم
سيبويه هو رحيم فلانا قوللرنده اكثر اوزرينه نص ايلدي اول سؤاله داخل
اولمز پس اندن جواب لازم كلمز امام بلقينى كه كبار شافعيه دن ومجددندر
عد اولنمشلر ديركه مصدر اولان رحمدن مأخوذه دردينه بعيد اولان
ذيرا رحم يرحم رحمة ومرحمة ورحما فهو راحم ورحيم ورحمن دينور ورحم فعلندن
غيرى بر فعل متعدي يوقدركه اندن فاعل وفعيل وفعلان كله وبو معنى بو صفتك
عظم واتباعى اوزرينه دليلدر وديركه كالغضبان من غضب قولنده واقع
اولان تنظير محلنده دكلدر ذيرا غضبان رحمانه مخالفدر شول جهتدنكه
فعل

18

فعل غضبان لازمدر ولازمدن فعلان مطردر وفعل رحمن متعدیدر ومتعدیدن
فعلان نادردر انتهى ورحمة لغتده قلبك رقتى وملايمتيدر وتفضل احسانه
اقتضا ايدر تعطف وشفقتدر وميل روحانيدر ميل جسمانى دكلدر ذيرا اول رحمتك
معناسى دكلدر ورقت قلب وشفقت كيفيات نفسانيه قبيلندندر وحق تعالى اندن
منزهدر اكر دينورسه كيم چونكه رقت قلب وتعطف وشفقت حق تعالى حضرتلرنك
حقنده مقصود دكللردر پس اطلاقلرى انك اوزرينه نجه صحيح اولدي
قاضى بو سؤالى بر قاعدة كلاميه نك بيانيله دفع ايلدي واول قاعدة كلاميه
بودر حق تعالى حضرتلرينك انلر ايله اتصافى جايز اولمين صفاتك اوزرلرينه داله
اولان اسما غايتلرى اعتباريله اخذ اولنورلر انجلين غايالرى انلر فعللرندر جناب
عزتك انلر ايله اتصافى ممكندر ومباديلرى اعتباريله اخذ اولنمازلر انجلين
مباديلرى انلر انفعاللردر وجناب عزتك انلر ايله اتصافى ممكن دكلدر وبالجمله
حق تعالى حضرتلرى فعل ايله يعنى غيرده مؤثر اولمغله وصف اولنور وانفعال
ايله يعنى غير ايله متأثر اولمغله وصف اولنمز امام فخر الدين رازى
تفسير كبيرنده بيوردركه بو اراده بر قاعدة كليه واردر واول قاعدة
كليه بودركه جميع اعراض نفسانيه نك كه رحمتدر وغضبدر وفرحدر
وسروردر وحيادر وقوتدر ومكردر وخداعدر واستهزادر
اوائلى واردر وغايتلرى واردر مثلا غضبك اولى انتقام ارادتى سببيله
دم قلبك غليانيدر وغايتى مغضوب عليهه ايصال ضرر ارادتنه حمل اولنور
وحيانك پس لفظ غضب حقّ اللهده دم قلبك غليانه حمل اولنمز
بلكه مغضوب عليهه ايصال ضرر ارادتنه حمل اولنور وحيانك اولى
ذم خوفندن نفسده حاصل اولور انكساردر وغايتى فعلى تركدر پس لفظ
حيا حق اللهده ترك فعل اوزرينه حمل اولنور وانكسار نفس اوزرينه
حمل اولنماز وبو بابده بو قاعدة شريفه در انتهى والحاصل حقيقة رحمتك
حق تعالى حضرتلرينك اوزرينه اطلاقى صحيح دكلدر ذيرا اول كيفيات نفسانيه

قیلندندر وحق سبحانه و تعالی انلردن منزهدر پس اصلندن صرفی
و لازمیله تعبیری واجبدر و بویله در هر فعلکه حقیقتی حق اللهده
مستحیله اوله و حق تعالی حضرتلرینک انوکله اتصافی وارد اوله غضب
کبی و ضحک کبی و تفسیرنده اختلاف ایتدیلر بعضیلر عباده
ارادۀ احسان ایله تفسیر ایلدیلر الشیخ ابو الحسن الاشعری دیرکه
حق تعالی حضرتلرینک رحمتی عباده انلره خیرک ایصالیله و انلردن
شرک دفعیله ارادۀ احسانلرد وارادۀ احسان رقۀ قلبک و شفقتک
لازمیدر پس صفات ذاتندن اولور امام الحرمین بو قولی اختیار ایتدی
و القاضی ابو بکر الباقلانی دیرکه حق تعالی حضرتلرینک رحمتی عباده
نفس انعام و احسانیدر و اول انلره ایصال الخیر و انلردن دفع
شردر پس صفات افعالدن اولور و صاحب کشاف بو قولی
اختیار ایلدی و قاضی اکا تابع اولدیلر و بعضیلر دیدیلرکه منشاء
خلاف اولدرکه کیمکه بر شخصه رحمت ایلیه اکا اول خیر اراده
ایلر و اندن صکره آشنور پس ابو الحسن الاشعری مجاز اقربی اخذ
ایلدی و قاضی مجازی مقصودی اخذ ایلدی محصل کلام حق تعالی حضرتلرینک
رحمتی مجاز مرسلدر بالاتفاق لکن ابو الحسن الاشعرینک عندنده ارادۀ
احساندن مجازدر پس سببی مسبب قریب اوزرینه اطلاق قبیلندن
اولور و قاضینک عندنده نفس احساندن مجازدر پس سببی مسبب
بعید اوزرینه اطلاق قبیلندن اولور و سید شریف ایکنجی مذهبی
ترجیح ایتدی و دیدیکه انعام و انتقام ایله وصف ترغیب و ترهیبده
انلرک ارادتلریله وصفدن اقوادر انتهی و جائزدرکه استعارۀ تمثیلیه
اوله شویله که حق تعالی حضرتلرینک قوللریله فعلی تمثیل اولنه بر ملک عظیمک
فعلنه که رعیتنه میل و شفقت ایلیه ایلدی پس انعام احسانی انلری
تعمیم ایتدی صاحب کشاف غضبله بو وجهی اختیار ایلدی و مجاز مرسل
ایله استعارۀ تمثیلیه سنده فرقی اولدرکه مجاز مرسل اثر لفظیدر

ذیرا

ذیرا اندن مقصود بر لفظ بر لفظ اخرک مکاننه قلمقدر بدل ایله مبدل
بیننده اولان ملازمه ایچون حال و محل کبی نته کیم جری النهر وسال
المیزاب قوللرنده واقعدر نهر و میزاب صو اقدوغی مکانک اسملریدر
پس کویاکه دیدیلر جری الماء فی النهر وسال فی المیزاب و استعاره امر مهجوردر
ذیرا تمثیل ارقلیبدر و رحمن رحیمدن ابلغدر ذیرا زیاده لفظ زیاده
معنایه دلالت ایدر غالبا صاحب کشاف بو قولی اختیار ایلدی و قاضی
اکا تابع اولدی و سهیل بو قولی ترجیح ایلدی و ابن الانباری رحیم
رحماندن ابلغ اولدوغنه ذاهب اولدی و ابن عساکر بو قولی ترجیح
ایلدی و قطرب رحمن و رحیم افادۀ مبالغه ده مساویلردر دیدی
و صاحب صحاح بو قولی اختیار ایلدی و عبارتی بودر الرحمن الرحیم
اسمان مشتقان من الرحمة ونظیرهما فی اللغة ندیم وندمان وهما
بمعنی ویجوز تکریر الاسمین اذا اختلف اشتقاقهما علی جهة التأکید
کما یقال فلان جاد مجد الا ان الرحمن اسم مختص بالله لا یجوز ان
یسمی به غیره الا تری انه قال قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن فقابل به
الاسم الذی لا یشرکه فیه غیره وکان مسیلمة الکذاب یقال له رحمن
الیمامة انتهی اکر دینورسه کیم صیغ مبالغه بشدر و انلر بونلردر
فعال و مفعال و فعول و فعیل و فعل و فعلان انلردن معدود
دکللردر پس رحمن کلمه سنک مبالغه افاده ایلمسی غیر مسلمدر جوابنده
دیدیکه بو بشده منحصر اولان مبالغه صیغه ایله افاده ایدرلر
و بو محلده مراد ماده سیله افاده ایدرلر جواد کبی و بعض نحاة جمله دن
ابن مالک رحمانک علم اولوب صفه اولمدوغنی اختیار ایتدی و الشیخ
جمال الدین بن هشام انی اختیار ایلدی کما سیأتی بیانه و رحمانک
معنی جهتندن ابلغ اولمسی کاه اولور باعتبار الکمیه اولور یعنی افراد
مرحومنک کثرتی اعتباریله اولور و کاه اولور باعتبار الکیفیه اولور

دي
يعنى نعمتك جلالة وعظمتى اعتباريله اولود بس كميه اعتبا
اوزره دعاء مأثورده ديندي يا رحمن الدنيا ورحيم الاخرة
زيرا دنياده اولان رحمة كثير الكميه در اكا واصله اولانك كثرتى
اعتباريله زيرا مؤمن وكافري تعميم ايلر وقليل الكيفيه در دنيانك
وسرعة وفناسى وكثرة شوائبى ايچون واخرتده اولان رحمت قليل
الكميه در اكا واصله اولانك قلتى اعتباريله زيرا مؤمنلره
مخصوصه در وكثير الكيفيه در ملك مؤبدك ونعيم مخلدك وجودى
ايچون وكيفيتى اعتباري اوزرينه دعاء مأثورده ديندي يا رحمن
الدنيا والاخرة ورحيم الدنيا زيرا انعم اخرويه نك جمله سى عظاما در پس
رحمانك اكا تخصيص مناسبدر واما نعم دنيويه نك بعضسى جليله در
پس ذكر رحمن اكا مناسبدر وبعضسى حقيره در پس ذكر رحيم
اكا مناسبدر امام بلقينى ديركه بو اكى اثر معروف ديكللردر بلكه وارد
اولان رحمن الدنيا والاخرة ورحيمهما در مستدركده حاكم اخراج
ايلدي مرفوعا انتهى وترمذي دخى اخراج ايلدي وبو اثر مترادفلرى در
دين كيمسه نك قولنى تاييد ايلر ولفظ رحمن لفظ رحيمك اوزرينه
تقديم اولندي شونك برله كيم رحمن رحيمدن ابلغدر ونظايرى اوزرينه
قياس ادنادن اعلايه ترقي اقتضا ايدر لكن تقدم فى الوجود رحمانك
رحيم اوزرينه تقدمنه مناسبدر زيرا رحمن رحمت دنيايه متناولدر
على كل حال يعنى كرك كميه اعتبار اولنسه وكرك كيفيه وبو معنى رحيمك
خلافنه ملابسدر ورحمت دنيا وجودده رحمت اخرتك اوزرينه متقدمدر
پس مناسبة اقتضا ايديكه رحمت دنيا اوزرينه دلالت ايلين
لفظ رحمت اخرت اوزرينه دلالت ايلين لفظك اوزرينه تقديم اولنه
وقياس ادنادن اعلايه ترقي اقتضا ايدر ديدكلرى انك عكسني اقتضا
ايدر سبب آخر اولمز سه ديمكلر معلوم اوله كيم [redacted]

رحمت

رحمت دنيانك رحمت اخرتك اوزرينه تقدمى رحمت صفات
افعالدندر دين كيمسه نك قولى اوزرينه ظاهردر اما صفات
ذاتدندر دين كيمسه نك قولى اوزره معنى دنياده ايصال نفع
اراده نك تعلقى اخرتده ايصال نفع اراده نك تعلقى اوزرينه
مقدمدر ديمكلر قاضى رحمانك رحيم اوزرينه تقديمنه دورت
علة ذكر ايلدي علة اولى رحمت دنيانك تقدميدر علة ثانيه
رحمانك علم منزله سنده اولمسيدر شول جهتدنكه
انكله حضرت حقدن غيرسى ذكر اولنمز بالاجماع پس مناسب
اولان اولدركه ذكرده علمه مقارن ذكر اولنه علم منزله سنده
اولمسى بر قولدر وقول آخرده علمدر نته كيم اول مذهب ابن
طاهر وابن مالك واعلمدر وابن شام الانصاري بو قولى
ترجيح ايتمشدر علة ثالثه محضرات امورحق تعالى حضرتلرينه
لايقه اولمدوغى توهمنى دفعدر زيرا وقتاكيم رحمن نعمك
جلايل وعظايمه دلالت ايلدي ربما انلردن توهم اولنه كه
محضرات امور جناب عزته لايقه ديكلدر پس انلري
اندن سؤال ترك اولنه حال بوكه جمله اندندر وعنايتى ذات
وجوده شامله در بو توهمى دفع ايچون رحماندن صكره رحيم
ذكر اولندي پس رحيم رحمانه تتمه دردين كبى اولور
حاصلى باب تتمه دندر باب ترقيدن ديكلدر علة رابعه رؤس
آيك اوزرلرينه محافظه در رؤسدن مراد اواخردر زيرا
راس كاه اولور آخر معناسنه استعمال اولنور ومحافظه
مذكوره دن مقصود اولدركه اواخر آيات متناسبه وسيره
معينه ايله متصل اوله فائده نحاة رحمانك انصراف وعدم

انصرافنده اختلاف ایتدیلر بو اختلاف مبنیدر بر اختلاف
اخره که اوزرینه و اول اختلاف بودر که فعللرك صفة اولمه
لری شرط منع صرفنده اختلاف ایتدیلر بعضیلر دیدیلر که
وجود فعلی در بعضیلر دیدیلر که انتفاء فعلانه در پس
ندیم معناسنه اولان ندمانك انصرافنده اتفاق ایتدیلر
زیرا مؤنثی ندمانه کلور و سکرانك عدم انصرافنده اتفاق
ایتدیلر زیرا مؤنثی سکری کلور و رحماننده ایکی قول اوزرینه
شرط منع صرف منتفیدر پس فعلی نك انتفاسنه نظر اولنور سه
عدم انصرافی واجب اولور و صحیح اولان انصرافیدر زیرا بر قول
اوزرینه شرط منع بولندی و بر قول اوزرینه بولنمدی فتعارضا
و تساقطا پس اصله که منع صرفدر رجوع اولندی معلوم اوله که
بو کلمه ده بر فائدهٔ عظیمه وار در ذکرندن لابد در و اول فائده بودر که
بعض علما دیدیلر که حق تعالی حضرتلرینك مبالغه صیغه سی اوزرینه
اولان صفاتی رحیم و غفور و غفار کبی جمله سی مجازدر زیرا
صفات الهیه ده مبالغه یوقدر زیرا مبالغه شیئه انده اولان نسنه دن
اکثری نسبت ایتمکدر و صفات الله کمالده متناهیدر پس انلرده
مبالغه ممکن دکلدر و مبالغه شول صفاتده اولور که انلر زیاده
و نقصان قبول ایده لر و صفات الله زیاده و نقصاندن منزهدر
انتهی الشیخ بدر الدین الدمامینی بو سوزی فائدهٔ حسنه قلدی
و الشیخ تقی الدین السبکی بو کلامی استحسان ایلدی و الشیخ
سراج الدین البلقینی دیر که فعال و فاعل و بونلر کبیلر صفات
الهیه ده مستویلردر و جمیع عربك عندنده و سبکی و بلقینی کبار
شافعیه دندر لر بلکه مجدد دیندن عد اولندیلر و بعض شافعیه

دیدیلر که

21

دیدیلر که زیادلکی قبول ایتمین صفات ذاتیه و صفات افعال
زیادهٔ قایله در و زیادیه قایله اولمیان حنفیه عندنده در زیرا
انلرك عندنده صفات افعال صفات ذات کبی قدیملردر و قدم
لری زیاده قایله اولمدقلرینی مستلزمدر زیرا زیاده تغیر
اقتضا ایدر و قدیمده تغیر یوقدر انتهی و بو محلك علی طریق
الاختصار بیانی اولدر که صفات ذات بالاتفاق قدیملردر
و صفات افعالده اختلاف واقع اولدی اشاعره عندنده
حادثلردر و حنفیه عندنده قدیملردر نته کیم یقول العبد حنفی
بیوردر صفات الذات و الافعال طرًا قدیمات مصونات الزوالی
امام اعظم حضرتلری فقه اکبرنده صفات افعالك قدیم اولدقلرینی
تصریح ایلیوب بیوردر که و الله تعالی واحد لا من طریق العدد
انه لا شریك له لم یلد و لم یولد و لم یکن له کفوًا احد لا یشبهه
شیء من خلقه و لا یشبه شیئا من خلقه لم یزل و لا یزال باسمائه
و صفاته الذاتیة و الفعلیة اما الذاتیة فالحیات
و القدرة و العلم و الکلام و السمع و البصر و الارادة
و اما الفعلیة فالتخلیق و الترزیق و الانشاء و الابداع
و الصنع و غیر ذلك من صفات الفعل لم یزل و لا یزال
بصفاته و اسمائه لم یحدث له صفة و لا اسم لم یزل
عالما بعلمه و العلم صفة فی الازل و قادرا بقدرته و القدرة
صفة فی الازل و قادرا بقدرته و خالقا بتخلیقه و الخ

و التخليق صفة في الازل و فاعلا بفعله و الفعل صفة في الازل
انتهى كلامه و كتاب مذبوري امام حضرتلرينه علمادن چوق كمسنه
نسبت ايتديلر جمله دن بري فخر الاسلام بزدويدر و بري صاحب
الكشف و التحقيق در و بري صاحب التنقيح والتوضيح در والامام
موفق الدين احمد المكي خطيب خوارزم امام اعظم حضرتلرينك
اصحابندن عبد الصمد دن روايت ايدركه و انلر دن بري مطيع بلخيدركه امام
حضرتلرندن فقه اكبري روايت ايلمشدر مبحث تمامدر
بو كلمه نك كه بسمله در اعرابي بيانندهدر معلوم اوله كيم
حروف جاره وضع اولنديلر تاكه نفسنده قاصر اولان عاملك
معناسني اسمايه جر و ايصال ايدهلر ايچون انلره حروف جاره
ديدكلري عمللري اعتباريله دردر پس اول عامل قاصره تعلق
ايدرلر و اني مجرورلرنك محللرنده عمل نصبه ايصال ايدرلر
و مشهور اولان اولدركه عامل متعلقدر فتح لام ايله و جار
فقط و ياخود مجرور فقط و ياخود جار مجرور ايله معا متعلقدر
كسر لام ايله بين المعربين مشهور اولان قول ثالثدر و زمخشري
كشافنده بو اوجنجي قوله اشارت ايتدي پس ما معنى تعلق
اسم الله تعالى بالقراءة متعلقي يالكز مجرور قالدي و لان
الاهم من الفعل المتعلق به هو المتعلق قولنده متعلق مجموع
جار مع المجرور قلدي سيد شريف حاشي كشافنده در كه
زيرا جار معناي فعل اقتضا ايچون ادادر و مجرور حرف جر
واسطه سيله فعلك معموليدر پس انلردن هر بري
فعله متعلقدر و مجموع جار مع المجرور دخي ايجابين در يعني
حالة

حالة اجتماعلري حالة انفرادلري كبيدر و عامل متعلق و معمول متعلق
اولماسنده سر اولدركه تعلق تشبثدر و متشبث اسم فاعل صيغه
سنده معمول ضعيفدر و متشبث اسم مفعول صيغه سي اوزره عامل
قويدر و عكسي دخي صحيحدر پس بسم الله كلمه سنده باحرف
جاره در و اسم مجروردر الله و جار يالكز و ياخود مجرور يالكز
و ياخود جار مجرور ايله معا لفظدن محذوف و تقديرده ثابت بر
عامله متعلقدر و اول عامل يا مبتدادر و ياخود خبردر و ياخود
حالدر و ياخود فعلدر و مبتدا اولدوغي تقديرجه اوزره يا مادة
ابتدادن و ياخود بسمله مبتدا اولدوغي فعلك ماده سندن كه
بو محلده قراءتدر مصدردر و على كلا التقديرين يا معمولا وندينه
مقدمدر و ياخود اندن مؤخردر پس اقسام دورت اولدي
مثال القسم الاول ابتدائي بسم الله ثابت و مثال قسم الثاني
بسم الله ابتداء ثابت و مثال القسم الثالث قراءتي بسم الله
ثابتة و مثال قسم الرابع بسم الله قراءتي ثابتة مثال
اولده ابتداء لفظنده اولان ابتدا تقديرا مرفوع مبتدادر
و ياء متكلمه مضافدر و ياء متكلم محلا مجرور ابتدانك
مضاف اليهيدر بسم الله كلمه سنده اولان با حرف جردر و اسم
انكله مجروردر و لفظ جلاليه مضافدر و لفظ جلاله لفظا
مجرور اسمك مضاف اليهيدر و جار مع المجرور اعرابدن محلا
منصوب ابتدانك مفعول به غير صريحيدر و ثابت لفظا مرفوع

مبتدانك خبريدر وجملهٔ اسميه نك اعرابدن محلى يوق
مستأنفه در ومثال ثانيده بسم الله مؤخر ابتدا ايله متعلقدر
يعنى انك مفعول به غير صريحيدر ومؤخر ابتدا تقديرا مرفوع
مبتدادر ويا متكلمه مضافدر وياء متكلم محلا مجرور وابتدانك
مضاف اليهيدر وثابت لفظا مرفوع مبتدانك خبريدر وجملهٔ
اسميه اعرابدن محلى يوق مستأنفه در ومثال ثالث مثال اول
كبيدر ومثال رابع مثال ثانى كبيدر بو محلده اكى سؤال واردر
سؤال اول اولدركه مصدريى حذف ايدوب عملنى معمولنده
ابقا اتمك جايز دكلدر بس اول اشلده نيجه جايز اولدى
وسؤال ثانى اولدركه مصدرك معمولنك كندوا اوزرينه
تقدمى جايز دكلدر بس مثال ثانيده ومثال رابعده اول نيجه
جايز اولدى وبو اكى سؤالدن جواب اولدركه مصدر حذف
ايدوب عملنى معمولنده ابقا اتمك جايز دكلدر ديدكلرى
ظرف ايله جار مع المجرورك غيرلرنده در اما ظرفده جار مع
المجرورده انلر ممنوع دكلدر زيرا ظرفيله جار مع المجرورك
كلامده كثرة دوراناوى اولدوغيچون غير يلرنده جايز
اولمين حكم انلرده جايز اولور وخبر اولدوغى تقديرا اوزرده
يا معمول اوزرينه مقدمدر ويا خود اندن مؤخردر وعلى التقديرين
مبتدايا مادهٔ ابتدادن ويا خود مادهٔ قراءتدن مصدردر بس
اقسام جر اقسام مبتدا كبى دردر اولور مثال القسم الاول
ابتدائى

ابتدائى ثابت بسم الله القسم الثانى ابتدائى بسم الله ثابت
ومثال القسم الثالث قراءتى ثابتة بسم الله ومثال القسم الرابع
قراءتى بسم الله ثابتة مثال اولده ابتدائى تقديرا مرفوع
مبتدادر وثابت لفظا مرفوع خبريدر وبسم الله خبره متعلقدر
بس اعرابدن محلا نصبيدر وجملهٔ اسميه نك اعرابدن محلى يوق
مستأنفه در ومثال ثانيده ابتدائى مبتدادر وبسم الله مؤخر
خبره متعلقدر كه ثابتة لفظيدر مثال ثالث مثال اول كبيدر
مثال رابع مثال ثانى كبيدر وحال اولدوغى تقديرا اوزرينه يا
معمولى اوزرينه مقدمدر ويا خود اندن مؤخردر وعلى كلا
التقديرين حالده عامل يا مبتدادر ويا خود خبردر مبتدا يا مادهٔ
ابتدادن ويا خود مادهٔ قراءتدن مصدردر بس حالده عامل
مبتدا وخبر اولدوغى صورتده اقسام حال بس حالده عامل مبتدا
وخبر اولدوغى صورتده اقسام حال سكز اولور مثال القسم الاول
ابتدائى مستعينا او مصاحبا ثابت ومثال القسم الثانى
ابتدائى ثابت بسم الله مستعينا او مصاحبا ثابت ومثال
القسم الثالث ابتدائى ثابت مستعينا او مصاحبا بسم الله
ومثال القسم الرابع ابتدائى ثابت بسم الله مستعينا او مصاحبا
مثال اولده ابتدائى مبتدادر وياء متكلم مضاف اليهيدر و
مستعينا ياء متكلمه دن حالدر زيرا معناده فاعلدر وعاملى ابتدادر
زيرا اكثر نحاتك عندنده ذو الحالده عامل اولان حالده عاملدر
او مصاحبا مستعينا اوزرينه معطوفدر وبسم الله على سبيل البداية

مستعينا او مصاحبا قولنك هر برينه متعلقدر و ثابت مبتدا انك
خبريدر و جملهٔ اسميه نك اعرابدن محلی يوقدر زيرا مستأنفه در
و مثال ثانيه ابتدائي مضاف و مضاف اليهدر و مضاف مبتدادر
و مستعينا ياء متكلمدن حالدر او مصاحبا انك اوزرينه معطوفدر
و بسم الله على سبيل البدلية مستعينا او مصاحبا قولنك هر
برينه متعلقدر و ثابت مبتدا انك خبريدر * و مستعينا ثابت
قولنده مستكن ابتدايه راجع ضميردن حالدر او مصاحبا انك
اوزرينه معطوفدر بسم الله على سبيل البدلية مستعينا
او مصاحبا قولنك هر برينه متعلقدر و مثال رابعه ابتدائي
مضاف و مضاف اليهدر و مضاف مبتدادر و ثابت
لفظا مرفوع خبريدر و بسم الله على سبيل البدلية مؤخر
مستعينا او مصاحبا قولنك هر برينه متعلقدر و مثال
القسم الخامس قرائتي مستعينا او مصاحبا بسم الله ثابتة
و مثال القسم السادس قرائتي بسم الله مستعينا او مصاحبا
ثابتة و مثال القسم السابع قرائتي ثابتة مستعينا او مصاحبا
بسم الله و مثال القسم الثامن قرائتي ثابتة بسم الله
مستعينا او مصاحبا بو اقسام اربعه نك اعرابلري اقسام
اربعهٔ سابقه دن معلوم اولمغله اعاديه حاجت يوقدر معلوم
اوله كيم بسم الله كلمه سنده جار مع المجرور و مستعينا لفظنه
و ياخود مصاحبا لفظنه متعلقدر ديدكلرنده دورت وجهله
بحث واردر وجه اول اولدركه بو قوللرنده حرف اليه معناسی
بيننجمع واردر و اول امر حسن دكلدر زيرا حرفك ذكري
معناسنی

* و جملهٔ اسميه مستأنفه در و مثال ثالثه ابتدائي مضاف و مضاف اليهدر مضاف مبتدادر ثابت خبريدر صح

معناسنی فهم ايچوندر پس معناسی ذكر اولنديقدن صكره لفظنك ذكرينه
حاجت يوقدر و وجه ثاني اولدركه انده حرف جرك معناسنه تعلقي
واردر و حرف جرك كندو معناسنه تعلقي جائز دكلدر وجه ثالث
اولدركه ظرف و جار مع المجرور ديرده يعني موضع خبرده و موضع
صفتده و موضع صله ده و موضع حالده واقع اولدقلرنده وجوبا
محذوف فعل عامه متعلق اولورلر و فعل عام شمول نقلدن عبارتدر
انك هر شيئه اسنادي صحيح اوله كون و حصول و موجود و اثبات و
استقرار كبي و استعانت و مصاحبتدن بري بونلردن دكلدر پس حال
واقع اولمسي جائز اولمز حاصلي ظرف كرك جار مع المجرور اولسون كرك
جار مع المجرور كبي غيري اولسون يا مذكوره متعلقدر و ياخود محذوفه
متعلقدر و اكر مذكوره متعلق اولورسه اكا ظرف لغو ديرلر كرك
كرك اول مذكور افعال عامه دن اولسون و كرك افعال خاصه دن اولسون
و اكر محذوفه متعلق اولورسه اكر اول ~~محذوف متعلق اولورسه~~
اكر اول محذوف افعال عامه دن اولورسه اكا ظرف مستقر ديرلر
پس خبر واقع اولور و صفة واقع اولور و صله واقع اولور و حال
واقع اولور اكر افعال خاصه دن اولورسه ذكر دن بري واقع اولمز
بو كلام اجماليه تفصيلي انشاء الله تعالى الحمد لله تفسيرا اولندقده محله
ذكر اولنور و وجه رابع اولدركه صاحب كشافك تقريرندن معلوم اولندي
اولدركه با استعانت ايچون اولدقده جار مع المجرور فعل مقدرده
مفعول به اولور و مصاحبت ايچون اولدقده جار مع المجرور فعل مقدرده
مستتر ضميردن حال اولور و عبارتي بودر فان قلت ما معنى تعلق اسم الله

تعلى بالقراءة وثلث فيه وجهان احدهما ان يتعلّق به تعلّق القلم بالكتابة
في قولك كتبت بالقلم على معنى انّ المؤمن لما اعتقد ان فعله لا يجيء معتدّ
به في الشرع واقعاً على السنّة حتّى يصدّر بذكر اسم الله تعلى لقوله عليه
السلام كلّ امر ذي بال لم يبدأ ببسم الله فهو ابتر والّا كان فعلاً كلا فعل
والثّاني ان يتعلّق تعلّق الدّهن بالانبات في قولك تنبت بالدّهن
على معنى متبرّكاً ببسم الله اقرأ انتهى وبيضاوي اكا تابع اولدي
لكن استعانت اولمسنى اختيار ايلدي ومصاحبة ايچون اولمسنى نعم
تضعيف ايتدي وعبارتي بودر فانّ اسمه تعلى مقدّم على القراءة كيف
قد جعل الة لها من حيث انّ الفعل الاسم ولا يعتدّ به شرعاً ما لم يصدّر
باسمه لقوله عليه السّلام كلّ امر ذي بال لا يبدأ فيه ببسم الله فهو
ابتر وقيل الباء للمصاحبة والمعنى متبرّكاً ببسم الله اقرأ انتهى ومجموع
اقسام مذكوره اون التى اولور وفعل اولنده عمى تقدير اوزره يا معمولي اوزرنه
مقدّمدر ويا خود اندن مؤخّردر وعلى كلا التقديرين يا مادّهٔ ابتدادن مأخوذ
ييس اقسام دورت اولور ومثال القسم الاوّل ابتداء ببسم الله ومثال القسم
الثّاني ببسم الله ابتداء ومثال القسم الثالث اقرأ ببسم الله ومثال
القسم الرّابع ببسم الله اقرأ قسم اوّلده ابتدا فعل مضارع نفس متكلّم وحده
دروتحتنده استتار واجبله مستتر ضمير انا اعرابده محلّاً مرفوع فاعلدر
وبسم الله كلمه سنده باستعانت ايچون اولورسه جار مع المجرور ابتداء
فعلنه متعلقدر واعرابده محلّاً منصوب مفعول به غير صريحدر
واكر مصاحبة ايچون اولورسه مقدّر فعل عامّه متعلقدر واعرابده
محلّاً منصوب ابتداء فعلنده مستتر ضمير انادن حالدر وجملهٔ فعليه نك
اعرابده محلّي يوقدر زيرا مستأنفه در وقسم ثانيده بسم الله كلمه سنده
اولان با استعانت ايچون اولورسه مؤخّر ابتداء فعلنه متعلّقدر
ومصاحبت ايچون اولورسه مقدّره متعلقدر وذلك المقدّر مؤخّر ابتدائى

فعلنده

فعلنده مستتر ضمير انادن حالدر وجملهٔ فعليّه نك اعرابده محلّي يوقدر
مستأنفه در وقسم ثالث قسم اوّل كبيدر وقسم رابع قسم ثاني كبيدر
وصاحب الكشّاف امام المفسّرين ابن جريره تابع اولوب قسم رابعي
اختيار ايلدي وبيضاوي اكا تابع اولدي معلوم اوله كيم بانك اقرأ
فعلنه تعلّقي اطلاق ايتدكلرنده نظر واردر زيرا اكر استعانت ايچون
اولورسه اقرأ فعلنه تعلّقي مسلّمدر زيرا بو تقديرجه ظرف لغو اولور
واكر مصاحبت ايچون اولورسه اقرأ فعلنه تعلّقي صحيح اولماز زيرا
كندولري اختيار ايتدكلري اوزره بو تقديرجه حال اولور وحال ظرف
مستقر اولور وظرف مستقرك مقدّره تعلّقي واجبدر بعضلر بو نظردن
جواب ويروب ديديلركه بو تعلّقدن مراد تعلّق لغويدر زيرا حالك
عامله تعلّقي واردر حاصلي حال بر محذوفه متعلقدر واول محذوف
فعل قراءتنك معموليدر پس اني مجازاً فعل قراءتنه متعلّق
قلمق صحيحدر الشيخ رضى ذيركه حرف با مصاحبت معناسنه اولدقده
اولماز الّا ظرف مستقر اولور والشيخ تقي الدّين الشّمس حواشئ
مغنيده ديركه ظاهر اولان اولدركه ظرف لغو اولماسنده مانع
يوقدر انتهى كلام سابقدن ظاهر اولديكه بسمله ده يكرمي
احتمال واردر اون التى سنده جملهٔ اسميّه اولور وبسمله نك جملهٔ
اسميّه اولمسى علماء بصريه نسبت اولندي ودوردنده جملهٔ فعليّه
اولور وبسمله نك جملهٔ فعليّه اولمسى علماء كوفيه نسبت اولنور
وصاحب كشّاف بوني اختيار ايلدي وبيضاوي اكا تابع اولدي
وديديكه اقرأ تقديري اولىدر ابتدائى تقديرندن زيرا ابتدائى
تقديرنده زياده اضمار واردر انتهى اكر بسم الله خبر اولورسه
بر فعل عام تقديرينه محتاج اولور واكر بسم الله مبتدا ايكه ابتدائى

تعالى بالقراءة وثلث فيه وجهان احدهما ان يتعلق به تعلق القلم بالكتابة
في قولك كتبت بالقلم على معنى ان المؤمن لما اعتقد ان فعله لا يجيء معتدا
به في الشرع واقعا على السنة حتى يصدر بذكر اسم الله تعالى لقوله عليه
السلام كل امر ذي بال لم يبدا بسم الله فهو ابتر والا كان فعلا كلا افعل
والثاني ان يتعلق تعلق الدهن بالانبات في قولك تنبت بالدهن
على معنى متبركا بسم الله اقرأ انتهى وبيضاوي اكا تابع اولدي
لكن استعانت اولمسنى اختيار ايلدي ومصاحبة ايچون اولمسنى تع
تضعيف ايتدي وعبارتي بودر فان اسمه تعالى مقدم على القراءة كيف
قد جعل الة لها من حيث ان الفعل الاسم ولا يعتد به شرعا ما لم يصدر
باسمه لقوله عليه السلام كل امر ذي بال لا يبدأ فيه بسم الله فهو
ابتر وقيل الباء للمصاحبة والمعنى متبركا بسم الله اقرأ انتهى ومجموع
اقسام مذكوره اون التى اولور وفعل اولدوغى تقدير اوزره يا معمولي اوزرينه
مقدمدر ويا خود اندن مؤخردر وعلى كلا التقديرين يا مادة ابتدادن مأخوذدر
پس اقسام دورت اولور مثال القسم الاول ابتداء بسم الله ومثال القسم
الثاني بسم الله ابتداء ومثال القسم الثالث اقرأ بسم الله ومثال
القسم الرابع بسم الله اقرأ قسم اولده ابتدا فعل مضارع نفس متكلم وحده
در وتحتنده استتار واجله مستتر ضمير انا اعرابده محلا مرفوع فاعلدر
وبسم الله كلمه سنده باء استعانت ايچون اولورسه جار مع المجرور ابتداء
فعلنه متعلقدر واعرابده محلا منصوب مفعول به غير صريحدر
واگر مصاحبة ايچون اولورسه مقدر بر فعل عامه متعلقدر واعرابده
محلا منصوب ابتداء فعلنده مستتر ضمير انادن حالدر وجملة فعليه نك
اعرابدن محلي يوقدر زيرا مستانفه در وقسم ثانيده بسم الله كلمه سنده
اولان با استعانت ايچون اولورسه مؤخر ابتداء فعلنه متعلقدر
ومصاحبت ايچون اولورسه مقدره متعلقدر وذلك المقدر مؤخر ابتدائي

فعلنده

فعلنده مستتر ضمير انادن حالدر وجملة فعليه نك اعرابدن محلي يوقدر
مستانفه در وقسم ثالث قسم اول كبيدر وقسم رابع قسم ثاني كبيدر
وصاحب الكشاف امام المفسرين ابن جريره تابع اولوب قسم رابعي
اختيار ايلدي وبيضاوي اكا تابع اولدي معلوم اوله كيم بانك اقرأ
فعلنه تعلقني اطلاق ايتدكلرنده نظر واردر زيرا اگر استعانت ايچون
اولورسه اقرأ فعلنه تعلقي مسلمدر زيرا بو تقديرجه ظرف لغو اولور
واگر مصاحبت ايچون اولورسه اقرأ فعلنه تعلقي صحيح اولماز زيرا
كندولري اختيار ايتدكلري اوزره بو تقديرجه حال اولور وحال ظرف
مستقر اولور وظرف مستقرك مقدره تعلقي واجبدر بعضيلر بو نظردن
جواب ويروب ديديلر كه بو تعلقدن مراد تعلق لغويدر زيرا حالك
عامله تعلقي واردر حاصلي حالدر محذوفه متعلقدر واول محذوف
فعل قراءتك معموليدر پس اني مجازا فعل قراءته متعلق
قلمق صحيحدر الشيخ رضي ديركه حرف با مصاحبت معناسنه اولدقده
اولماز الا ظرف مستقر اولور والشيخ تقي الدين الشمس حواشي
مغنيده ديركه ظاهر اولان اولدركه ظرف لغو اوله سنده مانع
يوقدر انتهى كلام ما بقدن ظاهر اولديكه بسمله ده يكرمي
احتمال واردر اون التيسنده جملة اسميه اولور وبسمله نك جملة
اسميه اولمسي علماء بصريه نسبت اولندي ودوردنده جملة فعليه
اولور وبسمله نك جملة فعليه اولمسي علماء كوفيه نسبت اولنور
وصاحب كشاف بوني اختيار ايلدي وبيضاوي اكا تابع اولدي
وديديكه اقرأ تقديري اولى در ابتدائي تقديرندن زيرا ابتدائي
تقديرنده زياده اضمار واردر انتهى اگر بسم الله خبرا اولورسه
بر فعل عام تقديرينه محتاج اولور واگر بسم الله مبتدا ايسه كه ابتدائي

قولكلر متعلق اولورسه تقديرخبره كه ثابت در مثلا محتاج اولور وعلماً
بصره ديديلركه ابتدائى اضماري اولىدر ويوقولى دورت وجهله
ترجيح ايتديلر وجه اول اولدركه انده اسنادك اكىدكتنك برسنك بقاسى
واردر وجه ثانى اولدركه اسما اصللر وغيرلري فرعلر واصل تقديمه
احقدر وجه ثالث اولدركه تقدير مبتداده محذوف مفرد اولور وتقديره
فعلده محذوف جمله اولور وقلت حذف اولىدر ووجه رابع اولدركه
اسم مقدر بامضافدر وياخود لام تعريف ايله معرف دربس عموم
افاده ايلر تقدير فعلده بو معنى يوقدر بو محلى وجه مذكور اوزره شرح
وبيان بو حقير منفرد اولدوغى امور دندر بعون الله الملك المنان
پس مطالعه ايدن اخوان وانلردن مستفيد اولنان ياراندن متوقع
ومأمول اولدركه بو عبد ضعيفى وبالاده اسمى ذكر اولنان وجود
شريفى خير ايله ياد وذكر جميل ايله دلشاد ايده لر الرحمن لفظا مجرور در
شونك اوزرينه كه اول لفظ جلاله يه صفت اولىدر وفائده سى مدحدر
الرحيم لفظا مجرور در شونك اوزرينه كه اول لفظ جلاله يه صفت
ثانيه در وعامل صفتده نحاة اختلاف ايتديلر سيبويه ديديكه صفتده
عامل موصوفده عامل اولاندر واخفش ديديكه صفتده عامل معنويدر
واول تابع اولماسيدر وبعضيلر ديديلركه انده عامل جنسى مذكوردن
مقدر بر نسنه در مختار اولان قول سيبويه در وغلبه ايله علم اولمشدر
ديين كيمسه نك قولى اوزره لفظ جلاله دن بدلدر بو تقدير اوزره
رحيم رحمانه صفت اولور لفظ جلاله يه صفت اولمز زيرا بدلك
صفة اوزرينه تقديمى جائز دكلدر ولفظ جلاله بو اكى صفتلركه
رحمن ايله رحيمدر تعقيب ايليوب غيرلريله تعقيب ايلمدى كه تا حكمت
رحمتك سبقتنه واضدادي اوزرينه آنك غلبه سنه وعدم انقطاعنه
اشارتدر زيرا اسم ذاته ملاصقه اولدوغى سبقتنه وتكراري غلبه سنه
وعدم انقطاعنه روايت ايدركه قال قال رسول الله صلى الله عليه
وسلم

26 وسلم ان الله مائة رحمة انزل منها رحمة واحدة بين الجن والانس
والبهايم والهوام فبها يتعاطفون وبها يتراحمون وبها يتعطف
الوحش على ولدها واخر تسعا وتسعين رحمة يرحم بها
عباده يوم القيمة وحضرت رسول الله صلى الله
عليه وسلم ان الله مائة رحمة بيوردوغى كثرتنى بياندر
وعدد معينده حصر دكلدر زيرا حق تعالى حضرتلرينك كمال
رحمتنه نهايت يوقدر وانك حد معين ايله تحديد اولنماسى
قابل دكلدر لطيفه مشهوردركه حضرت رسول الله صلعم
احد غزاسنده ديشلري شهيد اولدي اللهم اهدي
قومي فانهم لا يعلمون بيوردي وقيامت كونى هركس
نفسى نفسى ديوب كندو نفسنك خلاصى سوداسنده
حضرت رسول صلعم امتى امتى ديوب امتنك نجاتنه سعي
ايلر بو معنى حضرت رسول دنياده واخرتده كرم عظيم واحسان
جسيم در وانلرن بو كرم واحسانك حصولي رحمت اولدوغيچون
نته كيم حق تعالى انك شاننده وما ارسلناك الا رحمة للعالمين
بيورمشدر پس بر رحمتك اثري بو مرتبه يه واصل اولجق
رحمان ورحيم اولان خداي متعال وپادشاه لايزال حضرتلرينك
اثار رحمتى نه مرتبه يه واصله اولدوغى بوندن قياس اولنور
لطيفة اخري حق سبحانه وتعالى حضرت مريمه كندو رحمت
كامله سندن بر رحمت ويردي نته كيم انك حقنده ورحمة
منا وكان امرا مقضيا بيوردي واول رحمت كفار وفجارك

توبخلوندن انوك خلاصنه سبب اولدي پس بر كره رحمتك
ذكري حضرت مريمك مكروهاتدن نجاتنه سبب اولدي
اديله اوليحق برزيم طول عمر يمزده هر كون اني نيجه كره رحمت
ايله وصف ايتدوكيمز قيامت كوني نار بحاردن نجاتمزه
سبب اولمازمي اولور انشاء الله تعالى الخاتمة في فضيلة
البسملة معلوم اوله كيم بسملهٔ شريفهنك فضيلتي چوقدر
وجملهسني بو مختصرده ذكره مجال يوقدر ما لا يدرك كله
لا يترك كله دينمشلر اول اجلدن بعضنك ذكرينه همت
اولنمشدر تفسير كبيرده فخر الدين الرازي حضرتلري
بيوردركه بسملهٔ شريف اون طقوز حرفدر وجهنم زبانيلري
اون طقوز ملكدر پس كيمكه خلوص قلب ايله بسم الله
الرحمن الرحيم ديه حق تعالى آني اول زبانيلردن خلاص ايلر
روايت اولنوركه آدم عليه السلامه اول نازل اولان
بسم الله الرحمن الرحيم ايدي پس آدم عليه السلام
اني چوق تلاوت ايتدي و انوك بركاتيله حق تعالى مغفرت
ايلدي و آدم عليه السلامدن صكره رفع اولندي
وصكره نوح عليه السلامه نازل اولدي پس نوح عم
آني سفينهده تلاوت ايلدي پس سفينه انوك بركتيله
جودي اوزرنده كه جزيرهده بر طاغك اسميدر مستويه
اولدي و نوح عليه السلامدن صكره رفع اولندي
وصكره ابرهيم عليه السلامه نازل اولدي و ابرهيم

عليه

عليه السلام كفهٔ منجنيقده آني تلاوت ايلدي پس حق تعالى
اكا اتشي برد و سلام قلدي و ابرهيم عليه السلامدن
صكره رفع اولندي وصكره موسى عليه السلامه نازل
اولدي پس موسى عليه السلام اني تلاوت ايلديكي
دوشمن فرعون و عسكريني قهر ايلدي و انك بركتيله حق
سبحانه وتعالى بحري قلزمي اكا فلق وشق ايلدي و موسى
عليه السلامدن صكره رفع اولندي وصكره سليمان
عليه السلامه نازل اولدي پس انك بركتيله اكا انس
وجن وطير مطيع اولديلر و اني بر شيئك اوزرينه اوقومزدي
الا حق تعالى اول شيئي في الوقت مطيع ايلردي و سليمان عليه السلامدن
صكره رفع اولندي ... وصكره عيسى عليه السلامه نازل
اولدي انك بركتيله اولولري دري قلوردي اكمه و ابرصي اوكولدردي
و عيسى عليه السلامدن صكره رفع اولندي و بزوم پيغمبريمز محمد صلعم
نازل اولدي و اول اكا فتح عظيم اولدي حكايت اولنوركه بشر حافيه
قدس سره سبب توبكنه اولدي ديو سؤال اولندي و اول ديديكه
بعض ايامده مدينهٔ منورهنك يوللرنده پياده يوريردم ولهو
بطالتله مشتغل ايدم معتاد اوزرينه بر كون يوريركن بيلمحق ايله ملوث
بر كاغد پارهسنه دوش اولدم و اني الدم و اچدم ايچنده بسمله
يازلمش كوردم پس آني پاك ايلدم و انده اولان ونخي محو و ازاله
ايتدم و اوپدم و اول وقتده اكى درهمه مالك ايدم انوكله مسك و طيب

صاتون الدم والی مسکالدم والدوغم طیب ایله تطییب ایتدم
وبر پاك نسنه نك ایچنه قودم وبلجه کتوردم وکیجه اولدقده
یاتدم اویقو ایچنده ایشتدم بری بکا دیرکه یا بشر اسممی تطییب
ایتدك والله بن دخی سنك اسمکی دنیاده وآخرتده تطییب
ایدرم انتهی بیضاوی دیرکه تسمیه بو اسمایه تخصیص اولندی
تاکه عارف بلدی بجامع امورده انکله استعانت اولنمغه مستحق
اول معبود حقیقیدرکه اول جمیع نعمك اکر عاجله در واکر اجله در
واکر جلیله در واکر حقیره مولی ومعطیسیدر پس جناب قدسه
کلیتله توجه ایلیه وحبل توفیقه تشبث وتمسك ایلیه وقلبنی
غیردن انك ذکر ایله وآنك اسمی ایله ادی ایله مشغول ایلیه
انتهی الحمد لله رب العالمین یعنی جنس حمد ویاخود جمیع
افراد حمد الله تعالی حضرتلرینه مخصوصدر وانك مملوکیدر بو محلده
التی بحث واردر بحث اول حرف تعریفك معنالری بیانندهدر
معلوم اوله کیم حرف تعریفك کلام عربده دورت معناسی واردر
معنای اول جنس ونفس حقیقت ومفهوم مسمی‌یه اشارتدر
واول مفهوم صادق اولدوغی افراده اعتبار یوقدر
الرجل خیر والمرأة کبی وبو لامه لام جنس ولام حقیقة ولام
طبیعه ولام ماهیة مطلقه دیرلر ومعنای ثانی متکلم
ایله مخاطب بیننده حقیقتدن بر حصهٔ معهودیه اشارتدر
وانوك معهوده اولمسی صریحا ویاخود کنایة ذکری تقدم ایلدیکیچوندر
انکیچون انکا عهد خارجی دیرلر نحو قوله تعالی ولیس الذکر کالانثی
پس الانثی قالت رب انی وضعتها انثی قولنده ذکری صریحا
سبق ایلین ذکره اشارتدر والذکر رب انی نذرت لك ما فی بطنی

عالمکره مربی ومصلح وحافظ اولان ح

محررا

محررا قولنده ذکری کنایه سبق ایلین ذکره اشارتدر زیرا محررکه ولدکه
بیت المقدسك خدمتیچون ایچون ایدی اناث دکلیدی پس محرر قرینه
سیله لفظدن مراد ذکردر ومعنای ثالث حقیقته اشارتدر لکن
اندن مراد نفس ماهیة دکلدر واول ماهیتك بعض افراد ضمننده
تحققی دکلدر بلکه اندن مراد ماهیتك جمیع افراد ضمننده تحققیدر
انکیچون انکا لام استغراق دیرلر وبو ارادیه دلیل استثنانك صحتیدر
نحو قوله تعالی ان الانسان لفی خسر الا الذین امنوا ومعنای رابع
حقیقة اشارتدر لکن اندن مراد نفس ماهیة دکلدر بلکه مراد
انك افرادندن بر فرد موجود ضمننده تحققیدر ذهنده عهدیتی
اعتباریله اولا جلدن انکا لام عهد ذهنی دیرلر ادخل السوق شول
بردهکه انده عهد اولمیه ولامك معناسنده اهل اصول واهل
بیان واهل نحو عندنده نوع مخالفت واردر بو مختصر محل ذکری دکلدر
بلکه محل ذکری مطولاتدر پس حمده اولان لامده علما اختلاف ایتدیلر
بعضیلر دیدیلرکه جنس ایچوندر وصاحب کشاف انی اختیار ایلدی
وسید شریف انك قولنی ترجیح ایتدی وجمهور دیدیلرکه استغراق
ایچوندر وبعضیلر دیدیلرکه عهد ذهنی ایچوندر نته کیم عز الدین
بن عبد السلام انی نقل ایلدی وامام واحدی انی تجویز ایتدی
یعنی شول حمدکه حق تعالی انکله ذاتنه حمد ایلدی وانبیا واولیاسی
انکله انکا حمد ایتدیلر اول حمد اللهه مختصدر وعبرت بونلرك
حمدلرینهدر وبونلرك حمدلرندن حمددن غیریچون بر فرد یوقدر
واوچ قولی اوزرینه حمد حق تعالی حضرتلرینه مختصدر نته کیم الحمد لله
جملهسی انی مفیدهدر زیرا لفظ جلالهده اولان لام اختصاص
ایچوندر پس لام تعریف جنس ایچون قلنورسه مفادی بالمطابقه

جنس الحمد مختص بالله تعالى ديمك اولور و بوندن افراد حمدڭ
هر فردك حق تعالى حضرتلرينه اختصاصى لازم كلور و الا جنس
حمد حق تعالى حضرتلرينه مختص اولمازدي زيرا اول شول
مفروض اولان فردده متحقق اولوردي و بو باطلدر پس
مفادي بالالتزام افراد حمدڭ هر فردي حق تعالى حضرتلرينه
مختصدر في الحقيقه غير ايچون اندن بر فرد يوقدر ديمك اولور
و مقصود بودر و اكر افراد جنسك استغراقي ايچون قلنورسه
مفادي بالمطابقه افراد جنس حمددن هر فردي حق تعالى حضرتلرينه
مختصدر غير ايچون اندن بر فرد يوقدر ديمك اولور و اندن
جنس حمدڭ حق تعالى حضرتلرينه اختصاصي لازم كلور و الا افراد
جنس حمد حق تعالى حضرتلرينه مختص اولمزدي زيرا جنسك ضمننده
اندن بر فرد بولنوردي زيرا جنسك وجودي افراد ضمننده در افرادسز
جنسك وجودي يوقدر و بو باطلدر پس مفادي بالالتزام جنس
حمد حق تعالى حضرتلرينه مختصدر و غيرسنده انڭ وجودي يوقدر
ديمك اولور و هو المراد و اكر عهد ذهني ايچون قلنورسه مفادي
بالمطابقه شول حمدكه حق تعالى انكله اكا كندو نفسنه حمد ايلدي
و انبيا و اولياسي انكله اكا حمد ايتديلر حق تعالى حضرتلرينه مختصدر
ديمك اولور و مع ذلك حمدده معتبر اولان مذكورلرك حمدلري
اولوب و غيريلرك حمدلري عدم منزلسنده اولدوغي ملاحظه
اولنورسه مفادي بالالتزام افراد حمددن هر حمد حق تعالى حضرتلرينه
مختصدر ديمك اولور و هو المراد و جنس اولمسي استغراق ايچون
اولمسندن اولىدر زيرا اختصاص جنس جوهر لفظدن مستفاددر
و اختصاص افراد [illegible] و لفظدن خارجه احوالدن مستفاددر

ولفظدن

و لفظدن ~~خارجه احوالدن~~ مستفاد اولنى اختيار لفظدن خارج امردن
29 مستفاد اولنى اختياردن اولىدر و استغراق ايچون اولمسى عهد ايچون
اولمسندن اولىدر زيرا انده بعض محامدڭ حقندن غيريه اثباتي
ايهامي واردر و اول خلاف مقصوددر فائده حرف تعريفده نحاة
اختلاف ايتديلر و مشهور اولان اولدركه اول آلدر عند الخليل و
يالكز لامدر عند سيبويه و ابن مالك تسهيلنده ديركه خليل ايله سيبويه
بيننده حرف تعريف آل اولدوغنده و اما الفنده خلاف همزه ده در
زائده ميدر يوخسه اصليه ميدر عند الخليل اصليه در و عنده
سيبويه زائده در و ماميني شرحنده ديركه مصنف اداة تعريفده
اوچ مذهب ذكر ايلدي مذهب اول اولدركه اداة تعريف ال در بكمالها
و همزه سي همزه قطعدر درجده وصل اولدي كثرت استعمالي ايچون مذهب
ثاني اولدركه اول يالكز لامدر و بو قائلك عندنده همزه اصل و ضعنده
موجوده دكلدر ساكن ايله ابتدا ممكن اولمديغي ايچون اجتلاب اولنمشدر
و مذهب ثالث اولدركه اول الدر و همزه سي زائده در و اصل
وضعنده معتد بهادر و بو مذهب مصنفك نقل ايتدوكي سيبويهك
قوليدر و اكثر علمانڭ نقل ايتدكلري اوزره سيبويهك مذهبي قول
ثانيدر انتهى و مبرد شافي نام كتابنده ديركه حرف تعريف يالكز همزه
مفتوحه در اداة تعريف اولان همزه استفهام ايچون اولان همزه يه
مشتبه اولمسون ديو اكا لام ضم اولنديدي مبحث ثاني حمدك لغة
و اصطلاحا معناسي بيانندهدر حمد لغتده عبارات متقاربه
ايله تعريف اولنمشدر اشهر و اجمعي بودر الحمد لغة هو الثناء
باللسان على الجميل الاختياري على جهة التعظيم سواء كان

فی مقابلة النعمة اولا وحمد دن مراد حمد لفظیلر و ثنا خیر ایله ذکردر زیرا
ثنا جمهور عندنده خیرده حقیقتدر فقط وعز الدین بن عبد السلام
عندنده خیرده وشرده حقیقتدر بالله و باللسان ثنایه متعلقدر واول
قید احترازی دکلدر بلکه بیان واقع در ویاخود حمد نفسیدن
احترازدر وحمد نفسی حامد محمودك صفة كمال ایله اتصافنی اعتقاد
ایتمكدر علی الجمیل ثنایه متعلقدر وعلی تعلیلیة در معناسی لاجل الفعل
الجمیل دیمكدر الاختیاری مقدر فعله صفة ثانیه در علی جهة التعظیم دخی
ثنایه متعلقدر وجهتك تعظیمه اضافتی بیانیة در وجهة وجه معناسنه
ای علی وجه هو التعظیم ای ظاهرا وباطنا سواء استوا معناسنه در اكله
وصف اولنور مصادر ایله وصف اولندوغی كبی نحو قوله تعالی تعالوا
الی كلمة سواء بیننا وبینكم وكان لفظنده مستكن ضمیر ثنایه راجعدر
وعموم جمیله اشارتدر وفعل تاویل مصدرده مبتدادر وسواء
بو فعل مؤلك خبریدر وكذلك معطوفده مقدردر اولان فعل مؤلك خبریدر
نعمة وكونه فی مقابلة تقدیر كلام كونه فی مقابلة غیرها سیان ونعمتدن
مراد انعامدر زیرا نعمة فعل اختیاری دكلدر معلوم اوله كیم تعریفده
جنس كبی كلدر شامل اوله مقصوده و مقصودك غیرینه وفصل كبی كلدر
غیری مقصودك اكا دخولنی منع ایله پس الثناء قولی جنسدر حمده
وحمدك غیرینه شاملدر باللسان فصلدر لسانك غیر ایله اولان
ثنایی اخراج ایدر حمد نفسی كبی ویاخود قید مخرج دكلدر بلكه بیان
واقعدر علی الجمیل فصلدر غیر جمیلك مقابلهسنده لسان
ایله اولان ثنایی اخراج ایدر وبو قول عز الدین بن عبد السلام مذهبی
ثانی اوزره در وجمهورك دیدكلری اوزره بو قیدك ذكرینك
فائدهسی تحقیق ماهیت در یعنی اجزاء حقیقتی واننه معتبر اولان
حقیقتی
ننه

ننه بیانیدر ویاخود حقیقة ایله مجاز بیننی جمع توهمنی دفعدر
الی تجویز ایدنلرك عندنده امام شافعی كبی الاختیاری فصلدر مدحی
اخراج ایدر زیرا اول فعل اختیاریه وغیرینه شاملدر مدحت
اللؤلؤة علی حسنها ومدحت زیدا علی رشاقة قده ای حسنه ولطافته
دیرسن حمدتها دیمزسن ومدح حمده مرادفدر دینلر كیمسنه دیركه
مثال اولی لؤلؤ ولدر غیر اختیاریه تكلم ایتمشدر ومثال ثانی خطادر
ویاخود مؤول در یعنی ظاهرندن مصروفدر واكثر مترادفدر دیدوكی
كیمسنه نك قولی اوزرینه بنا اولدرسك اختیاری قیدی بیان
ماهیته ایچوندر اولور مدحدن احتراز ایچون او لماز وعلی
جهة التعظیم فصلدر استهزا وسخریه واستخفاف طریقی اوزرینه
اولان ثنایی یعنی ذكر خیری اخراج ایدر نحو قوله ذق انك
إنك انت العزیز الكریم ومتناول اولور ظاهر وباطنه
زیرا اكر ثنا لاجل الجمیل مطابقة اعتقاددن مجرد اولورسه ویاخود
افعال جوارح یعنی اعضا اكا مخالفت ایلرسه اول حقیقة حمد
اولماز بلكه اول انوك اوزرینه تهكمدر اكر استهزا وسخریه قصد
ایدرسه ویاخود تملیحدر اكر انكله ملاحة وظرافة قصد ایدرسه
تملیح میمك لام اوزرینه تقدیمیله اننده ملاحة وظرافة اولان
سنه اثبات در سواء كان فی مقابلة النعمة اولا فصلدر شكری
اخراج ایدر زیرا اول نعمة مقابلهسنده اولور فقط وشكردن مراد شكر
لغوی در یعنی حمد لغتده لسانله ذكر خیردر فعل جمیل اختیاری اجلیچون

حاصل محموددن اختياريله وارديله صادر فعل جميلك اثناسنده
ومقابله سنده لسانله ذكر خيردر شول شرطله كيم اول ذكر جميل
تعظيم طريقي اوزره اوله استهزا وسخريه طريقي اوزره اولميه
زيرا كه اول طريق اولورسه حقيقتده حمد اولماز كرك اول ثنا
انعام مقابله سنده اولسون وكرك انعامك غيري مقابله سنده
اولسون پس بوندن معلوم اولديكه محمود عليهك فعل اختياري
اولمسي واجبدر وثنانك ظاهرا وباطنا اولمسي واجبدر
وحمد عرفينك تعريفي بودر الحمد عرفا فعل ينبئ عن
تعظيم المنعم من حيث انه منعم على الحامد او غيره سواء
كان ذكرا باللسان او اعتقادا بالجنان او خدمة بالاركان
ينبئ يدل معناسنه در ومن حيث فعل قولنه متعلقدر
واندن بو محلدن مراد تعليل در اي فعل صدر لاجل الانعام
وسواء كان قولنده كان لفظنده مستكن ضمير فعله راجعدر
بجملك تفصيلنه والحمدك بيانه اشارتدر وينبئ فعلندن
مفهوم انبائنه وياخود تعظيمه راجع اولمسي جائزدر
يعني حمد اصطلاحده بر فعلدركه منعمك تعظيم اوزرينه
دلالت ايدر انك حامده وياخود غيرينه انعامي ايچون
كرك اول فعل وياخود اول انبا وياخود اول تعظيم لسانله ذكر
اولسون وكرك قلب ايله اعتقاد اولسون وكرك اركان ايله
خدمت اولسون وشكر لغوي حمد عرفيدر يعني تعريفي
بردر نهايتي حامد يرينه شاكر ذكر اولنور ومن حيث

انه

31 انه منعم على الشاكر او غيره ديلور وشكر عرفينك تعريفي
بودر الشكر عرفا صرف العبد جميع ما انعم الله عليه
من السمع والبصر وغيرهما الى ما خلق لاجله ضمير خلقه
عايددر ما انعم الله عليه به قولنده اولان لفظ ما به
وضمير لاجله عايددر ما خلق قولنده اولان لفظ ما يه
يعني شكر اصطلاحده قولك سمعدن وبصردن غيري
وغيريلردن حق تعالى انكله انك اوزرينه انعام ايلدوكي
نسنه نك جمله سني صرف قدر بر شيئه كه اول نسنه اول
شيئ ايچون خلق اولندي مثلا بصري حق تعالى حضرتلرينك
مصنوعاتنده اولان صنع عجيبه دقايقنه صرف ايليه
بعده تجليلنده تامله وانكله صانعك وجودينه وصفاتنه
صرف ايليه شويله كيم وجود اثر ايله موجود مؤثره و
اثرك اتقان واحكامي ايله مؤثرك علم وقدرتنه استدلال
ايليه وسمعي وامردن رضاسنه ونواهيدن سخطنه
دلالت ايلين نسنه يه تقوا صرف ايليه وصكره بقية الالاتي الملوك
امتثاللرنده استعمال ايليه معلوم اولكه كيم حمد لغوي ايله
حمد عرفي بينلرنده نسبة عموم وخصوص من وجه در پس
بر ماده ده جمع اولورلر وبر ماده ده هر بري اخردن منفرد اولور
پس مورد حمد لغوي اخص ومتعلقي اعمدر ومورد حمد
عرفي اعم ومتعلقي اخصدر وشكر لغوي ايله شكر عرفي

بيننده نسبة عموم خصوص مطلقدر لغوي اخصدر
زيرا نعمة مقابله سنده اولور فقط وعرفي اعمدر زيرا نعمة
مقابله سنده وغيري مقابله سنده اولور وحمد لغوي
ايله شكر عرفي بيننده نسبة عموم وخصوص مطلقدر وعام
حمد لغويدر زيرا متعلقي حق تعالى حضرتلرينه مخصوصدر
واكر متعلقك عموم وخصوصندن نظري قطع ايدرسك
ما بينلرنده نسنه تباين اولور زيرا حمد لغوي انجق
لسان ايله اولور وشكر عرفي لساننله اولور ولساننك
غيريله اولور وحمد لغوي ايله شكر عرفي بيننده نسبة
عموم وخصوص مطلقدر اكر شكر لغويده نعمت شاكره
وصوليله قيد اولنورسه واكر قيد اولنمازسه ما
بينلرنده نسبة تساوي اولور والله اعلم صدر ملة
خلجان ايلديكم بو مبحثي فخر الدين الرازي حضرتلرينك
تفسير كبيرنده ذكر ايلدوكي فوائد شريفه ايله ختم
ايدم توقيراً للفائد وتكثيراً للعائده فائدة اولى
اولدركه بو محلده اوچ لفظ وارد بري حمددر بري
مدحدر وبري شكردر حمد ايله مدح بيننده فرق
بر نيچه وجهدندر وجه اول اولدركه مدح حيه
وغير حيه حاصل اولور مثلا مدحت اللؤلؤة على
صفاتها

صفاتها دينور حمد ثنا دينمز وفاعل مختاره وغير فاعل 32
مختاره حاصل اولور حمد حاصل اولمز الا فاعل مختاره حاصل
اولور وجه ثاني اولدركه مدح كاه اولور احساندن اول اولور
وكاه اولور احساندن صكره اولور وحمد اولمز الا احساندن
صكره اولور وجه ثالث اولدركه مدح كاه اولور بو سببي عنه
اولور بو حديثي ترمذي ابو هريره دن وابن عدي وابو نعيم
ابن عمردن روايت ايلديلر قال رسول الله صلى الله عليه
وسلم احثو التراب في وجوه المداحين وحمد مأمور بهدر
مطلقا قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من لم يحمد
الناس لم يحمد الله وحمد ايله شكر بيننده فرق اولدركه
حمد شامل اولور عامه واصل اولان انعامه وغيره واصل
اولان انعامه وشكر مختصدر شاكره واصل اولان
انعامه وغيره واصل اولان انعامه پس قائلك الحمد لله
قولي حق تعالى حضرتلرينك فاعل مختار اولدوغنه دلالت
ايدر والمدح لله قولي فاعل مختار اولدوغنه دلالت
ايلمز پس قائلك الحمد لله رب العالمين قولي دلالت
ايدركه بو قائل اله عالم فلاسفه ديدكلري كبي
موجب اولميوب فاعل مختار اولدوغنه مقر اولمسنه
دلالت ايدر وقائلك الحمد لله قولي الشكر لله قولندن
اولادر زيرا الحمد لله قولي ثنا على الله درهر انعام
سببيله كه اول انعام اندن صادر اولدي وشاكره

بو حديثي امام احمد
وترمذي وابن عدي والضياء
المقدسي ابن سعد
المختارة
روايات ايلديلر
لكن من لم
يشكر الناس
لم يشكر الله
التعظيم

وحامد وياخود غيرينه واصل اولدي والشكر لله قولي
ثنا على الله دربر انعام سببيله كه اول انعام اندن صادر
اولدي وشاكره واصل اولدي وشك يوقدر اول
افضلدر زيرا الحمد لله دين كمسنه كويا دير كه سنك
انعامك يارب جميع عالمه واصلدر وسن حمده
مستحق وسزاوارسن كرك بالغرض اول انعامك
بكا واصل اولسون وكرك اولمسون فائده ثانيه اولدر كه
حق تعالى الحمد لله ديدي احمد الله ديمدي زيرا الحمد لله
عبارتي احمد لله عبارتندن بر نيجه وجهله اولىدر
وجه اول اولدر كه اكر حق تعالى احمد الله ديسيدي افاده ايدر ديكه
انكا حمد ايلين كمسنه اول كندو نفسنه حمد ايلدوكيچون حمد ايلر
و الحمد لله قولي افاده ايدر كه اول محمود ايدي حامد ينك حمدلرندن
اول و شاكرينك شكرلرندن اول پس بونلر كرك حمد ايلسونلر وكرك
حمد ايلمه سونلر وكرك شكر ايلسونلر وكرك ايلمسونلر اول سبحان
محموددر ازلدن ابده دك حمد قديمي وكلامي قديمي ايله وجه ثاني
اولدر كه الحمد لله عبارتنك معناسي حمد وثنا حق تعالى حضرتلرينك
حقيدر وملكيدر ديمكدر پس حمده لذاته مستحق اولدوغنه دلالت
يوقدر ومعلومدر كه حمده لذاته مستحق اولدوغنه دلالت ايلين
لفظ بر كمسنه انكا حمد ايلدوكنه دلالت ايلين لفظدن اولىدر
وجه ثالث اولدر كه اكر احمد لله ديسه انكا حمد ايلمش اولور
لكن

لكن حمد لايق ايله حمد اتمش اولمز اما الحمد لله ديسه معناسي بن
كيمم تا كه انكا حمد ايديم لكن اول محموددر جميع حامدينك حمدلريله
ديمك اولور وجه رابع اولدر كه حمد صفة قلبدن عبارتدر و
اول ذلك المحمودك محسن ومنعم اولدوغني وتعظيم اجلاله مستحق
اولدوغني اعتقاد ايلمكدر پس انسان لسانله احمد لله ديسه
وجلال الهه لايق معناني تعظيمدن قلبي غافل اولسه كاذب
اولور زيرا انفسندن حامد اولدوغيله خبر ويردي مع هذا كه
اويله دكلدر اما الحمد لله ديسه صادق اولور كرك قلبي
غافل اولسون وكرك معناي تعظيمي مستحضر اولسون زيرا معناسي
حمد حق تعالى حضرتلرينك حقيدر وملكيدر وبو معني حاصلدر كرك
انسان معناي تعظيم واجلالدن غافل اولسون وكرك غافل اولمسون
فائده ثالثه اولدر كه الحمد لله قولنده اولان لام اوج وجه محتملدر
وجه اول جناب شريفنه لايق اختصاصدر الجل للفرس كبي ووجه ثاني
ملكدر الدار لزيد كبي ووجه ثالث قدرة واستيلادر البلد للسلطان
كبي والحمد لله عبارتنده اولان لام بو اوج وجه محتملدر پس اكر
اختصاص لايقه حمل اولنورسه معلوم ومقرردر كه حق تعالى
حضرتلرينك غايه جلالي وكثرت افضاليچون حمد لايق اولمز الا
انكا لايق اولور واكر ملكه حمل اولنورسه معلومدر كه اول جمله نك
مالكيدر واكر استيلا وقدرته حمل اولنورسه حق سبحانه وتعالى اوليدر
زيرا واجب لذاته در وماسواسي ممكن لذاته در وواجب لذاته
ممكن لذاته نك اوزرينه مستوليدر پس معناي الحمد لله
حمد انكا لايقدر وحمد انك ملكيدر واول جمله نك اوزرينه

متولد دیمکدر فائدهٔ رابعه اولدرکه الحمد لله سوزی حروفده
وجنتده متولی سوزدر پس کیمکه حسن صفای قبیله
بو سوزی حروفده جنتده سوز قبوسنه مستحق اولور فائدهٔ
خامسه اولدرکه الحمدده اولان لام یا استغراق ایچوندر
ویاخود جنس ایچوندر اگر استغراق ایچون اولورسه هر حمد
و ثنا حق تعالی حضرتلرینک حقی وملکی اولدوغنی افاده ایدر
بو تقدیرجه لازم گلورکه دینه حق تعالی حضرتلرندن
حمد و ثنایه مستحق دکلدر البتّه واگر جنس اولورسه
ماهیّهٔ حمد حق تعالی حضرتلرینک حقی و انک ملکی اولدوغنی
افاده ایدر و بو معنی افراد ماهیّهٔ حمددن برینه حقیقتده
غیریچون اولماسنی نفی ایلمز اگر دینورسه که منعم منعم
علیه دن واستادی تلمیذدن وسلطان عادل رعیه دن ما
حمده مستحق اولور دیرلر جواب اولدرکه هر کیمکه غیره یعنیه
ایله انعام ایلیه حقیقتده منعم اولان حق تعالی حضرتلریدر
قلب منعمده داعیهٔ انعامی خلق ایلدی اولدر اگر حق تعالی انده
انی خلق ایتمسیدی اول انعامه قادر اولمزدی و منعم بهی
خلق ایلدی و منعمی انک اوزرینه مسلط ایلین و منعم علیهی
منعم به ایله انتفاعه قادر ایلدی اولدر پس حقیقتده
منعم اولان حق تعالی اولدوغی ثابت اولدی فائدهٔ سادسه

اولدرکه

34

اولدرکه حق تعالی حضرتلرینک الحمد لله قولی کندودن غیری
محمود اولمدوغنه دلالت ایتدوکی کبی عقل دخی انک
اوزرینه دلالت ایلدی و بیانی بر نیجه وجهدندر وجه
اوّل اولدرکه اگر حق تعالی قلب منعمده داعیهٔ انعامی خلق
ایتمدکه ایتمسیدی انعام ایتمزیدی پس حقیقتده منعم
داعیهٔ انعامی خلق ایدندرکه اول حضرت حق جل
ذکره وجه ثانی اولدرکه غیره انعام ایلین کیمسنه
اول انعام ایله عوض طلب ایلر اول عوض یا ثوابدر
ویاخود ثنادر و یاخود تحصیل خلقتدر و یاخود نفسی خلق
بخلدن تخلیصدر و طالب عوض اولان منعم اولماز
وفی الحقیقه حمده مستحق اولمز اما حق سبحانه و تعالی
کامل لذاته در و کامل اولان کمال طلب ایلمز زیرا اول تحصیل
حاصلدر و تحصیل حاصل محالدر حق تعالی حضرتلرینک
عطالری جود محضدر و احسان محضدر فلاجرم حمده
مستحقدر پس حمده حق تعالی حضرتلرندن ماعدا انک
مستحق اولمدوغی ثابت اولدی وجه ثالث اولدرکه
هر نعمتکه وار در اول موجودات ممکنة الوجود
قبیلندندر و هر ممکن الوجود حق تعالی حضرتلرینک ایجادیله
موجوددر یا ابتدا و یا واسطه ایله پس هر نعمت

حق تعالى حضرتلرندندر و بو معنى حق تعالى حضرتلرينك وما بكم
من نعمة فمن الله قوليله تأكيد اولنور و حمدك معناسى
انعام اوزرينه ثنادر و قتا كيم انعام حقدن اولوب
حقدن غيريدن انعام اولميجق حقدن غيرينك حمده
عدم استحقاقيله قطع واجب اولدى وجه رابع اولدركه
نعمت كامله اولمز الا انده اوچ امرك اجتماعى عندنده كامله
اولور امر اول اولدركه اول نعمت منفعت اوله و شى ايله
انتفاع حى و مدرك اولمسيله مشروطدر و حى و مدرك
اولمسى حاصل اولمز الا حق سبحانه و تعالى حضرتلرينك ايجاديله
حاصل اولور و امر ثانى اولدركه منفعت اول زمانده نعمت
كامله اولوركه شوايب ضرردن خاليه اولمسى اوله و
منفعتك شوايب ضرردن خاليه اولمسى حاصل اولمز الا
حق سبحانه و تعالى دن حاصله اولور امر ثالث اولدركه
يس نعمت كامله حاصل اولمز الا حق سبحانه و تعالى
حضرتلرندن حاصل اولور ايله اوليجاق حمد كامله حق
تعالى مستحق و اندن غيرسى مستحق اولمز يس بو براهين
ايله حق سبحانه و تعالى حضرتلرينك الحمد لله قولينك
صحتى ثابت اولدى فائده سابعه اولدركه انسان
حق تعالى حضرتلرينك حمد و شكرندن عاجز اولدوغنه

و انسانك بر نيجه

35 و انسانك حق تعالى نك حمد و شكرندن عاجز اولدوغنه بر نيجه
وجه دلالت ايدر وجه اول اولدركه حق تعالى حضرتلرينك
انسانك اوزرينه نعمى چوقدر و انلره وقوفه عقله انسانك
مجالى يوقدر نته كيم وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها و اول
نعم كثيره يه انسانك وقوفى ممتنع اولجق حق تعالى حضرتلرينك
حمد و شكرينه و اكا لايق ثنانك قيامنه اقتدارى ممتنع اولور وجه
ثانى اولدركه انسانه حق تعالى حضرتلرينك حمد و شكرينه قيام ممكن دكلدر
مكركه حق تعالى انى اول حمد و شكرينك اوزرينه قادر ايليه و اول حمد و
شكرينك فعلنه قلبنده داعيه خلق ايليه و عوائق و موانعى اندن
ازاله ايليه و بونك جمله سى حق تعالى حضرتلرندندر يس بو تقديرجه
انسانه حق تعالى حضرتلرينك شكريله قيام ممكن اولمز الا حق تعالى
حضرتلرندن انوك اوزرينه نعم عظيمه واسطه سيله ممكن اولور
و اول نعم عظيمه دخى شكرى ايجاب ايدرلر يس انساندن حق تعالى
حضرتلرينه لايق حمد و ثناء اتيانى ممتنع اولدوغى ظاهر و انوك
بو بابده كمال عجز و قصورى كون كبى باهردر وجه ثالث اولدركه
حمد مجرد قائلك الحمد لله قولى دكلدر بلكه منعمك عليهك منعم صفات
كمال و جلال ايله موصوف اولدوغنه علمدر و صفات كمال و جلالدن
هر برسنه كه انسانك قلبنه خطور ايليه حق تعالى حضرتلرينك كمال
و جلالى اول تخيل و تصوردن اعلى و اعظمدر اويله اولجق انسانك
حق تعالى حضرتلرينه حمد و شكر ايلمه سى ممتنعدر قاعده ثامنه اولدركه

حضرت رسول الله صلعم بيوردیكه حق تعالی قوللرينك اوزرينه بر نعمت
انعام ايلسه واول اول نعمت مقابله سنده الحمد لله ديسه حق
تعالی ملائكه يه ديركه قولمه نظر ايله كز بن اكا قدری اولميان
شیء اعطا ايلدم اول بكا قيمتی اولميان شیء اعطا ايلدی
يعنی بن اكا قدری يوق بر نعمت ويردم اول بكا حمد وثنايتی يوق
شكر ويردی معلوم اوله كيم حق تعالی حضرتلرينك قوللری اوزرينه
دنياده نعمتی متناهيه درو قوللری الحمد لله قولی غيری متناهيه در
ومعلومدر كه غيری متناهيه دن متناهی ساقط اولسه
باقی غيری متناهی قالور كويا كه حق تعالی بيوردیكه قولم اول نعمت
مقابله سنده الحمد لله ديدكده اول كلمه دن باقی قالان طاعات
غيری متناهيه در پس اول طاعاتك نعم غير متناهيه ايله
مقابله سنده لابد در ديو سبيدن او توری قول ثواب ابديه
وغير سرمديه مستحق اولور پس قولك الحمد لله قولی اخری
يوق وسعاداتی ونهايتی يوق خيراتی موجب اولدوغی ثابت
اولدی فائدة تاسعه اولدركه شك وخفا يوقدر كه وجود
عدمدن افضلدر پس حقدن غيری هر شيئك وجودی حق تعالی
حضرتلرينك ايجادی و وجود وفضل واحسانيله حاصلدر پس
وجود اك نعمت اولدوغی ثابت اولدی اويله اولیجق عالم ارواح

واجسامده

36 واجسامده وعلويات وسفلياتده بر موجود يوقدر كه حق تعالی حضرتلرينك
انوك اوزرنده نعمتی واحسانی ورحمتی اولميه ونعمت ورحمت
واحسان حمد وشكری موجبه در پس قول الحمد لله ديدكده مرادی
الحمد لله علی نعمه الواصلة الی ديمك دكلدر بلكه مرادی الحمد لله علی نعم
الصادرة منه ديمك در و بيان ايله كلی جميع ماسوايه انوك انعامی
واصله در پس قول الحمد لله ديدكده معناسی ديمك اولوركه الحمد لله
علی كل مخلوق خلقه وعلی كل محدث احدثه من نور وظلمة وسكون
وحركة وعرش وكرسی وجن وانس وذات وصفة وجسم
وعرض الی ابد الاباد ودهر الداهرين وبن شهادت ايدرم
بونلرك جمله سی سنك حققندر ومكلندر وبركمسنه نك سنكله
مشاركتی ومنازعتی ومدافعتی يوقدر فائدة عاشره اولدركه
بو محلده بر سؤال وارددر واول سؤال بودركه تسبيح [redacted] تحميدك اوزرينه
مقدمدر زيرا سبحان الله والحمد لله دينور پس بو ترتيبه بدايتی
تحميد ايله واقعه اولدوغنده سبب ندر جواب اولدركه تحميد
تسبيحه دلالت ايدر بالتضمن زيرا تسبيح انوك ذات وصفاتندن
افات و[redacted] نقايصدن منزه اولدوغنه دلالت
ايدر وتحميد اول صفتك حصوليله خلقه محسن واوزرلرينه
منعم وانلره رحيم اولدوغنه دلالت ايدر پس بوسببدن تحميد ايله
ابتدا اولی اولدی فائدة حادی عشر اولدركه الحمد لله ماضيه و
مستقبله تعلق ايلدی اما ماضيه تعلقنك وجه بودركه اول نعم

متقدمیه شکر واقع اولمیه‌جقدر اما مستقبله تعلقنك وجهی
اولدرکه اول زمان مستقبلده تجدد نعمت ایجاب ایلیر
کقوله تعالی و لئن شکرتم لازیدنکم و عقل دخی بونك اوزرینه
دلالت ایدر بیانی بودرکه نعم سابقه خدمة اوزرینه اقدام
وطاعت ایله قیام ایجاب ایلر بعده حمد ایله اشتغال ایدرسه
عقلك و قلبین اوزرینه حق تعالی حضرتلرینك نعمتلری قپولری
و معرفت و محبتی قپولری اچلور و اول اعظم نعمتلردر
پس بو حمد ماضیه تعلقی سببیله سکا جنت قپولرینی
آچار پس ماضیه ده تاثیری حق تعالی حضرتلرندن حجاب
قپولرینی سد در مستقبلده تاثیری حق تعالی حضرتلرینك
معرفتی قپولرینی اچمقدر و درجات جمال الالهیه نهایت
اولمدوغی کبی قوله دخی معارج معرفة الالهیه نهایت یوقدر
اول معارجك الحمد لله قولمزدن غیری مفتاحی یوقدر بو سببدن
سورهٔ حمد سورهٔ فاتحه ایله تسمیه اولندی فائدهٔ ثانی
عشر اولدرکه الحمد لله کلمهٔ جلیله در لکن انی موضعنده
ذکر ایتمك لابددر و الا اندن مقصود حاصل اولماز حق تعالی
حضرتلرینك قولك اوزرینه نعمتلری جوقدر بر جهتله کیم حصر
و عده لرینه مجال یوقدر لکن قسمة اولی حسبیله اکی نوعده
منحصردر بری نعم دنیادر و بری نعم دیندر و نعم دین
نعم

37 نعم دنیادن افضلدر و عاقله واجب اولان اولدرکه بو کلمهٔ
شریفه‌یه تعظیم ایلیه و جملهٔ تعظیمندن بری بودرکه انی
نعم دنیا مقابله سنده ذکر اتمیه بلکه نعم دینه فوز عندنده ذکر
ایلیه فائدهٔ ثالث عشر اولدرکه آدم علیه السلامك اول
ذکر ایتدوکی کلمهٔ الحمد لله ایدی زیرا روح کوکسنه کلدکده
اقسردی پس الحمد لله دیدی و اهل جنتك آخر ذکر ایدجکلری
کلمه نك آخری الحمد لله اولور نتکم حق تعالی کلام قدیمنده
بیورر و آخر دعواهم ان الحمد لله رب العالمین پس
عالمك فاتحه سی الحمد لله اوزرینه و خاتمه سی الحمد لله
اوزرینه مبنی یه در امدی سعی و اجتهاد ایله تا کیم هر
عملکه سندن صدور ایده اول اول و آخری بو کلمه یه
مقرون اوله زیرا انسان عالم صغیر در پس بو احوالی
عالم کبیرك احوالنه موافق اولمق واجبدر فائدهٔ
اربعه عشر اولدرکه حمدك وجوبی نیله ثابت اولدوغنده
علما اختلاف ایتدیلر بعضیلر دیدیلر سمعله ثابتدر
لقوله تعالی و ما کنا معذبین حتی نبعث رسولا
و لقوله تعالی رسلا مبشرین و منذرین لئلا یکون
للناس علی الله حجة بعد الرسل بعضیلر دیدیلر که اول
ثابتدر علی الاطلاق یعنی مجیء شرعدن اول و مجیء شرعدن

صکره و بو قولك اوزرینه دلیل الحمد لله کلمه سیدر و بیانی
بر نیجه وجهدندر دینلدر وجه اول اولدر که الحمد لله قولی
دلالت ایدر که بو حمد حق تعالی حضرتلرینك حقیدر و ملکیدر
علی الاطلاق و بو معنی استحقاق مذکوردر قبل مجیء
الشرع ثبوتنه دلالت ایدر وجه ثانی اولدر که حق تعالی
الحمد لله رب العالمین دیدی و اصول فقهده ثابت اولدیکه حکمك
وصف مناسب اوزرینه ترتبی اول حکمك ذلك الوصف ایله
معلل اولدوغنه دلالت ایدر و بو محلده کندو نفسنه حمدی
اثبات ایلدی و کندو نفسنی رب العالمین و رحمن و رحیم
و مالك یوم الدین اولمغیله وصف ایلدی بو معنی
دلالت ایلدیکه استحقاق حمد رب و رحمن و رحیم
و مالك اولدوغیچون حاصل اولدی بویله اولیجق استحقاق
حمد حق تعالی حضرتلرینه جمیع اوقاتده ثابت اولدوغی ثابت
اولدی کرك مجیء شرعدن اول اولسون و کرك مجیء شرعدن
صکره اولسون انتهی کلامه تنبیه الحمد لله کلمه سی خالق
عالمك فاعل مختاری اولوب فلاسفه دیدکلری کبی
موجب بالذات اولمدوغنه دلالت ایدر زیرا سابقا ذکر
اولندوغی اوزره محمودك علیهك محمود دن اختیاریله و ارادتله
صادر فعل اولمسی واجبدر و اندن بالطبع صدوری ایلین
نسنه نك محمود علیه اولمسی جائز دکلدر اول اجلدن
حمدت

حمدت زیدا علی کرمه و احسانه دینور و حمدته علی حسنه
و شجاعته دینمز و فعل اختیارینك فاعلی فاعل مختار اولور
لا محالة امام تفسیر کبیرنده بیوردکه حق تعالی حضرتلرینك
فاعل بالاختیار اولوب موجب بالذات اولمدوغنه
دلیل اولدر که اکر مؤثر موجب بالذات اولیدی آثارك
مؤثر موجبك دوامیله دوام لری لازم کلوردی و اول
آثارده تبدل و تغیرك وقوعی ممتنع اولوردی و چونکه
انلرده حصول تبدلات و صحت تغیراتی مشاهده ایلدك
بلدك که انلرده مؤثر فاعل بالاختیاردر موجب بالذات
دکلدر مبحث ثالث لفظ جلاله اولان لام جاره نك
معناسی بیاننده در معلوم اوله کیم لام جاره نك یکرمی معناسی
واردر معنای اول ملکدر نحو المال لزید معنای ثانی شبه
ملکدر نحو ادوم لك ماندوم لی معنای ثالث تملیکدر نحو
وهبت لزید دینارا معنای رابع شبه تملیکدر نحو قوله
تعالی والله جعل لکم من انفسکم ازواجا معنای خامس
استحقاقدر نحو الباب للدار والسرج للفرس
دیدیلر که بو لامه لام استحقاق دیندوکی کبی لام اختصاص
دخی دینور دیمش بو قول اوزره لام استحقاق ایله لام اختصاص
بیننده فرق اولمموق لازم کلور لکن ظاهر اولان اولدر که
لام استحقاق لام اختصاصك غیریدر زیرا استحقاقدن

اختصاص لازم كلمز اول اجلدن بعضيلر استحقاق
حق تعالى حضرتلرينك انما الصدقات للفقرا قوليله
تمثيل ايتدي و اختصاص حق تعالى حضرتلرينك اتوني
بالخ لكم قوليله تمثيل ايتدي معناي سادس شبه
نحو لزيد اب و معناي سابع تبليغدر نحو قلت له
و اذنت له و فسرت له معناي ثامن تعجبدر نحو
بالعماء و بالعجب معناي تاسع صيرورتدر
نحو قوله تعالى فالتقطه ال فرعون ليكون لهم عدوا
و حزنا و بو معنايي مفيده اولان لامه عاقبة
ولام مآل ديرلر معناي عاشر استعلادر حقيقة
نحو قوله تعالى يخرون للاذقان سجدا اي على الاذقان
ويا خود مجازا نحو قوله تعالى و ان اسأتم فلها اى
عليها معناى حادي عشر تعديه در و مثالى تمليك
مثاليله يعني وهبت لزيد دينارا معناي ثاني
عشر انتهاء غايتدر نحو قوله تعالى كل يجري لاجل
مسمى اي الى اجل و نحو قوله تعالى و لو ردوا لعادوا
لما نهوا عنه اي الى ما نهوا عنه معناي ثالث

عشر

عشر ظرفيتدر نحو قوله تعالى و نضع الموازين القسط ليوم 39
القيمة اي في يوم القيمة معناي رابع عشر تعليلدر
نحو جئت لاكرامك معناي خامس عشر استغاثه در
نحو يا لله للمسلمين معناي سادس عشر ابتدادر نحو
لزيد قائم معناي سابع عشر تأكيد نفيدر نحو قوله تعالى
ما كان الله ليعذبهم و انت فيهم و لا جحود تسميه اولنور
معناي ثامن عشر موضع تعجبده قسمدر نحو لله لا يؤخر الاجل
اي والله معناي تاسع عشر تبييندر واول اوج قسم اوزرينه در
وتفصيلي مغنيده مسطوردر معناي عشرونده زياده در واول
ايكي قسمدر بري قياسادر واول عامل ضعيفي تقويه ايچوندر
وضعف عامله سبب تاخيريدر نحو قوله تعالى ان كنتم للرؤيا
تعبرون وقوله تعالى هدى ورحمة للذين هم لربهم
يرهبون ويا خود اسم فاعل اولدوغيدر نحو قوله تعالى مصدقا
لما معهم فعال لما يريد وحق تعالى حضرتلرينك وكنا لحكمهم شاهدين
قولنده جمع اولديلر ويا خود مصدر اولدوغيدر نحو ضربي
لزيد حسن وبري سماعادر نحو قوله تعالى ردف لكم وسماعا
زيادلكي شول مكانده اولور كه عامل قوتي اوزرينه باقي اوله
تاخير سببيله اما ضعف عارض اولميه ومن معناسنه ده كلور
نحو سمعت له صراخا اي منه وعند معناسنه دخي كلور نحو

كتبة لخمس خلون وبعده معناسنه دخی کلور نحو قوله تعلی
اقم الصلوة لدلوك الشمس ای بعده وبعضیلر کتبة
الخمس خلون قولنی بوندن قلدی ای بعد خمس وصاحب
الكشاف لامی آیتده توقیت ایچون قلدی پس عنده
معناسنه اولور مع معناسنه دخی کلور قوله تعلی اقم الصلوة
لدلوك الشمس ای بعده وبعضیلر کتبته الخمس خلون قولنی
بوندن قلدی پس عنده معناسنه اولور ومع معناسنه دخی
کلور نحو قوله تعلی من انصاری الی الله ای مع الله وعن
معناسنه دخی کلور قول ایله استعمالی اولندوغی وقتده نحو قوله
تعلی وقال الذین کفروا للذین امنوا ای عن الذین آمنوا
ای عن الذین امنوا و بو محلده لفظ جلاله ده اولان
ملك ایچوندر و یاخود استحقاق واختصاص ایچوندر
مبحث رابع لفظ ربك معناسی بیانده در قاضی بیضاوی
دیرکه رب اصلنده تربیة معناسنه در وتربیة شیئ
تدریج ایله کماله تبلیغدر وصکره انکله وصف اولندی
مبالغه ایچون صوم کبی وعدل کبی حاصلی رب لغتده مصدر
تربیة معناسنه ربه یربه ربا دینور رباه یربیه تربیة
معناسنه وصکره انکله وصف اولندی مبالغه ایچون
و مصدر ایله وصفك اوچ وجهی واردر وجه اول
مبالغه در بیضاوی بونك اوزرینه اقتصار ایلدی
زیرا اول بو محلده اقربدر وجه ثانی حذفدر پس رجل

صوم

40

صوم وعدل ترکیبنده بر ذو تقدیر اولنور ذو صوم
و ذو عدل دینور وجه ثالث تاویلدر پس مصدر اسم
فاعل ایله تاویل اولنور صائم وعادل دینور بعضیلر دیدیلر
رب نصر بابندن صفة مشبهه در آنی حسن بابنه نقلدن
صکره وقتاکیم نصر بابندن صفة مشبهه در انی حسن
بابنه نقلدن صکره وقتاکیم نصر بابندن صفة مشبهه نك
فعل وزنی اوزرینه کلمسی عزیز اولدیسه قاضی صاحب
کشاف کبی اکا نم نیم فهو نم قولیله استشهاد ایلدی نتم
تام دیمکله و نیمه سوزی علی وجه الافساد نقل ایتمکله
وصکره مبالغه اجلیچون انکله وصف اولنان مصدردن
و یاخود وصفدن نقل اولندی ومالکه اسم قلندی زیرا
اول مالك اولدوغی شئنی حفظ ایدوب تربیه ایلر وتفسیر
الحقایقده دیرکه رب لغتده مالك و سید و مربی و مدبر
و منعم معناسنه کلور و مصلح ومعبود معناسنه ده استعمال
اولنور و ربك بو معانینك هر برینه احتمالی واردر وبعضلر
دیدیلرکه مصلحك اوزرینه حمل اولی در زیرا انده عموم
واردر حق تعلی حضرتلرینك غیریسنك اوزرینه اطلاق
اولنمز الا اضافتله مقید اولدوغی حالده اطلاق اولنور
رب الدار و رب الدابة دینور مبحث خامس لفظ عالمینك
معناسی بیانده در عالمین عالمك جمعیدر اکثر علما عندنده وجمع
تاکه تحتنده اولان اجناس مختلفه یه شامل اوله وذوی العقول

العقولك شرفلريچون غیریلرینك اوزرلرینه
تغلیب اولنوب انلره مخصوص اولان جمع ایله
جمعلندی و بعضیلر دیدیلر عالم ملائکەدن وانس وجندن
ذوی العلم ایچون موضوع اسمدر و غیریلرینه تناول
استتباع طریقیله اوزره در بو قول اوزره تغلیب یوقدر
وبعضیلر دیدیلر عالمیندن مراد ناسدر زیرا انلردر که
هر بری عالمدر جواهر و اعراضدن عالم کبیرده اولان
نسنه نك اوزرینه ~~تغلیب یوقدر و بعضیلر دیدیلر~~ مشتمل اولدوغی جهتدن صح
~~عالمیندن مراد ناسدر زیرا انلردن هر بری عالمدر~~
انکله صانع بلنور عالم کبیرده ابداع اولنان نسنه
ایله بلندوکی کبی اول اجلدن حق تعالی انلرده اکی
نظر بیننی تسویه ایدوب سنریهم آیاتنا فی الآفاق
وفی انفسهم بیوردی و عالم وزنی اوزره انکله بلنن
یعنی علمه وسیله اولان نسنه نك اسمیدر خاتم
انوکله ختم اولنان یعنی شیئك شکل اصلیسی شکل آخره
دونن نسنه نك اسمی اولدوغی کبی و صکره انوکله صانع
عالم خاصة بیلنن نسنه دن استعمالی غالب اولدی
واول نسنه جواهر و اعراضدن جمیعی ماسوادن
منزه در

منزه
ماسوی اللهدر زیرا انلر ممکنلری اجلیچون و واجب 41
لذاته بر مؤثره افتقار و احتیاجلری ایچون انوك
وجودینه دلالت ایدرلر وجود اوچدر بری واجبدر
واول وجود باریدر جل ذکره و تعالی و بری ممتنعدر
واول وجود شریك باریدر و بری ممکندر واول وجود
ماسوی اللهدر واجب الوجود اولدر که انك وجودی
کندو ذاتنك مقتضاسیله اوله یعنی ذاتی وجودنی
اقتضا ایلیه بو تعریف اوزره وجود حق ذاتنك غیری
اولور و ممتنع الوجود اولدر که انك ذاتی عدمنی اقتضا
ایلیه و فرض وجودندن عدم لازم کله و ممکن الوجود اولدر که
انك وجودی کندو ذاتنك مقتضاسیله اولمیه یعنی ذاتی
وجودنی و عدمنی اقتضا ایلمیه بلکه وجود و عدم اکا نسبتله
علی حد سوا اوله پس وجود عدمدن هر برینك آخر اوزرینه
ترجیحی بر مرجحه محتاج اولور و ممکنك مرجحه علة
احتیاجی فلاسفه عندنده و اهل کلامك متأخرلری
عندنده امکاندر و بیضاوی بو قولی اختیار ایتمشدر
و امکان سابقا اشارت اولندوغی اوزره وجود ایله
عدمك استواسیدر یعنی احدهما ممکننه ضروری دکلدر
دیمکدر و اهل کلامك متأخرلری عندنده امکاندر

وبيضاوي بو قولي اختيار ايتمشدر وامكان سابقا اشارت
اولندوغي اوزره وجود ايله عدمك استواسيدر يعني احدهما
ممكنه ضروري دكلدر ديمكدر مقدملري عندنده حدوثدر
زيرا ممكنك مؤثره احتياجي عدمدن وجوده خروجي
جهتندندر واول حدوثدر حاصل كلام ممكن امكانيت
جهتندن بر مرجحه محتاجدر اكر اول مرجح واجب
اولورسه ثبت المدعى واكر ممكن اولورسه اولدخي
امكانيت جهتندن بر مرجحه محتاجدر اكر اول
واجب اولورسه فهو المراد اكر ممكن اولورسه اولدخي
شوندن خالي دكلدر يا اول مفروض اولان ممكندر ويا
خود غيريدر اكر اول مفروض اولان ممكن اولورسه دور
لازم كلور زيرا ممكن اول ممكن ثانيه وممكن ثاني ممكن
اوله موقوف اولور ودورك معناسي بودر واكر اول
مفروض اولان ممكنك غيري اولورسه اول دخي شوندن
خالي دكلدر يا واجبه منتهي اوله وياخود اولميه اكر
واجبه منتهي اولورسه حصل المقصود واكر ممكنات غير
متناهيه يه منجر اولورسه تسلسل لازم كلور ودور
وتسلسلك هر بري باطلدر پس مرجحك واجب الوجود
اولمسي واجبدر بو محلده بش لطيفه واردر لطيفهٔ

اولي

اولي العالمين جميع ماسوى اللهه اشارتدر ورب العالمين
42 قولي جمله ماسوى وجودنه انك ايجادنه وبقاسنده انك
ابقاسنه احتياجنه اشارتدر لطيفهٔ ثانيه الحمد لله رب
العالمين ديدي الحمد لله خالق العالمين ديمدي زيرا ممكناتك
خلق اتفاق حال حدوثلرنده محدثه افتقارلرنده اختلاف ايلديلر
لكن حال بقالرنده مبقي يه افتقارلرنده اختلاف ايلديلر
پس حق سبحانه وتعالى رب العالمين قوليله جميع ممكناتك حال
حدوثلرنده محدثه محتاج اولدقلري كبي حال بقالرنده دخي
مبقي يه محتاج اولدقلرينك اوزرينه تنبيه بيوردي لطيفهٔ
ثالثه لزوم وجود شيئه علمز يا ضروري وبديهيدر وياخود
نظري وكسبيدر وجود الهه علمز ضروريدر ديمك جائز دكلدر
زيرا بالضروره وجود حقي بالضروره بلمدوكمز معلومزدر
پس نظريدر ديمك واجبدر وعلم نظرينك دليلسز
حصولي ممكن دكلدر ووجود باري يه دليل بو عالم محسوسدر
زيرا اول بر مربي يه بر مدبره وموجده ومبقي يه محتاجدر
تاكه اني تدبير وايجاد وابقا ايليه پس حق سبحانه وتعالى
حضرتلرينك رب العالمين قولي قادر وحكيم اولان الهك وجودنه
دال اولان دليله اشارتدر لطيفهٔ رابعه بو كلمهٔ معظمه
حق تعالى حضرتلرينك ذاتنده مكان وزماندن متعالي اولدوغنه
دلالتي مشتمله در زيرا لفظ عالمين ذكر اولندوغي اوزره
جميع ماسوى اللهه متناولدر ومكان وزمان جمله

ماسوى اللهدن درپس رب العالمين قول انك مكان
و زمانك مربى و مصلحى و خالق و موجدى اولدوغنه
دليلدر و وجود خالق وجود مخلوق اوزرينه سابق اولمق
لابددر لطيفهٔ خامس بو كلمهٔ شريفه ذات اللهك
حلولدن منزه اولدوغنه دلالت ايدر زيرا رب العالمين
قولى جميع ماسوينك خالقى اولدوغنه اشارت ايلر
وجود خالق وجود مخلوقك اوزرينه سابقدر پس ذاتى
محلدن اول موجود ايدى و اندن غنى ايدى و وجود محلدن
صكره انكا احتياجى ممتنع مبحث سادس آية مذكورهنك
اعرابى بياننده در الحمد لفظا مرفوع مبتدادر و عاملى
علماء بصره عندنده بالاتفاق معناى ابتدادر و اول
اسمك اسنادى اجليچون معناده مؤخر و عوامل لفظيهدن
تجريددر و معناده مؤخره قيدى بحبك درهم مثاللرندن
احترازدر علماء بصره عندنده ديدك زيرا علماء كوفه عندنده
مبتدا انك رافعى خبر و خبرك رافعى مبتدادر زيرا انلردن
هر بيرى آخرى اقتضا ايلر اول جهتدن هر بيرى صاحبنده
عمل ايلر و انلردن هر بيرى عامل و معمول اولور لكن اعتبار
واحد ايله دكل بلكه اعتبار واحد ايله دكل بلكه اعتبارين
مختلفين ايله زيرا مبتدا انك خبرده عامل اولمسى مسند
اليه اولدوغى اعتبار ايله در لله ظرف مستقر اعرابندن

محلا

محلا مرفوع خبر ايدر تقديرى الحمد ثابت لله ديمكدر سيد شريف
حواشى كشافده بيوردكه مطلق جار و المجرور ظرف تسميه
اولنديغى زيرا مجرور اندن چوغى ظروف زمانيه و يا خود مكانيه
ديرلر پس اخصك اسمى اعم اوزرينه اطلاق اولنديغى
و بعض فضلا ديديلر انكا معناى استقرار عارض اولدوغيچون
بو اسمله تسميه اولندى پس تقدير كلام الحمد
مستقر لله و هر نسنه كيم انده بر شئ استقرار ايليه
اول ظرفدر انتهى بعض فضلا ديديلر كه متعلق ظرف ثابت
تقديرى ايدن كافر اولور زيرا حمد عبادتدر حادثدر و حادثك
ذاتى حقنده قيامى محالدر پس حمد انكا ثابتدر دينلسه
انى محل حوادث قلدى بو قول مردوددر زيرا حمدك انكا
ثبوتندن انك انوكله قائم اولمسى لازم كلمز مثلا
دارك زيده ثبوتى دارك ذات زيد ايله قيامنى اقتضا ايلمز
بلكه انك داره اختصاصنى و غيرك انده انكا عدم مشاركتنى
اقتضا ايلمز الحاصل حمدك انكا تعلقندن انوك انوكله قيامى
لازم كلمز نته كيم علمك معلوماته تعلقندن انوك انلرله
قيامى لازم كلمز و بعض فضلا ديديلر كه حمد بناء مجهول
مصدردر پس انكا ثابت اولان محموديتدر و بعض فضلا
ديديلر كه لام بونده تعليل ايچوندر معناسى الحمد ثابت لاجل الله
ديمكدر و عامل خبرده علماء بصره اختلاف ايتديلر بعض فضلا

دید یلرکه معنای ابتدا فقط زمخشری بو قولی اختیار
ایتدی و ابن حاجب اکا تابع اولدی و بعضیلر دید یلرکه
مبتدادر فقط ابن مالک بو قولی اختیار ایتدی و بعضیلر
دید یلرکه ابتدا ایله مبتدادر معًا معلوم اوله کیم
خبر ظرف واقع اولسه یا حقیقة زید خلفک کبی و یا حکما
عمرو فی الدار کبی بر مقدره متعلق اولور اول مقدر
اسم فاعلدر عند البعض پس معناسی زید حاصل
خلفک وعمرو مستقرٌ فی الدار دیمکدر و فعلدر عند
الاکثر پس تقدیری زید حصل خلفک وعمرو استقرّ
فی الدار دیمکدر تقدیری فعلی اکثره نسبة ابن حاجبک
مختاریدر و ابن مالکک عندنده ایکی وجه برابردر ف
نته کیم الفیه سنده بیورور و اخبروا بظرف او بحرف
جر ناوین معنی کائن او استقرّ مولانا سعد الدین
مطوّلده ایکی قولی نقل ایتدکدنصکره بیوردی علی انّ
الانصاف هو انّ المفهوم من قولنا زید فی الدار
ثابت فیها او مستقرّ لا ثبت او استقرّ انتهی و ایکی
قول اوزرینه ضمیر عامل ایله حذف اولنمشکله
انک حذفندنصکره ظرفه انتقال ایلر اننه مستقر
اولور و اول اجلدن یعنی ضمیر عاملیله حذف اولنموب
ظرفه انتقال ایدوب اننه مستقر اولدوغی اجلدن
اکا

اکا ظرف مستقر دینور زیرا معناسی مستقرٌ فیه ضمیر عامله

دیمکدر پس جار تخفیف حذف اولندی و ضمیر مجرور
مرفوعه منتقل اولوب صفته مستتر اولدی معلوم اوله کیم
خبر موقعنده ظرف واقع اولسه کرک اول ظرف حقیقی اولسون
زید امامک کبی و کرک ظرف حکمی اولسون عمرو فی الدار کبی خبرده
نحاتدن اوچ قول وارد اولدی قول اوّل اولدر که خبر ظرفک
عاملیدر فقط یعنی ظرفک دلالتیچون حذف وجوب ایله محذوف
اولان فعل عامدر نحو زید استقرّ امامک وعمرو استقرّ
فی الدار و یاخود شبه فعل عاملدر نحو زید مستقرٌ امامک
وعمرو مستقرٌ فی الدار پس خبر مثال اوّل ثانیده استقردر
و مثال ثالث و رابعده مستقردر و امامک لفظا و فی الدار
محلا منصوب اولوردن هر برینه ظرف واقع اولمشلردر
و ظرف بو قول اوزره خبر اطلاق اولندوغی اسم متعلقی فتح
لام ایله متعلقه کسر لام ایله اطلاق قیلندقدر پس مجاز
مرسل اولور و علماء عربدن چوغی بو قولی اختیار ایتمشلردر
قول ثانی اولدرکه ظرفدر فقط زیرا عاملی حذف وجوب ایله
حذف اولندی و ظرف انک مقامنه قائم اولوب انک حکمنی
اخذ ایلدی و ضمیرک اننه استتار ایله بو قول تأیید اولندی
زیرا ضمیر مستتر اولماز الا عاملنده مستتر اولور و مولانا سعد
الدین بو قولی اختیار ایتدی و بعضی محققین اکا تابع اولدی

معنا سيّد
قول ثالث اولدركه خبر عامل محذوف ايله ظرفدر
شريف بو قولى اختيار ايتدي و تعليلنده بيوردديكه مقصود
شيئك ظرفده وجوديله اخباردر پس خبر اولان فعل ايله
ظرف اولور لكن بعض خبر حذف لازم ايله حذف اولندي
و بعض آخر انك مقامنه اقامت اولنوب انك اسميله
تسميه اولندي انتهى بودخي معلوم اوله كيم هر بار كه ظرف
كرك حقيقي اولسون وكرك حكمي اولسون خبر وصفة وحال وصله واقع
اوله بر محذوف نفس عامة متعلق اولور و مستقر تسميه اولنور
و اول محذوف بر قولده فعلدر و بر قولده فاعلدر الاصله ده زيرا
انده بالاتفاق فعلدر زيرا صله نك جمله اولمسى واجبدر واسم فاعل
فاعليله مفرددر و هر بار كه بو دورت موضعك غيرنده واقع اوله
مذكوره متعلق اولور و لغو تسميه اولنور كرك ذلك المذكور فعل
عامه دن اولسون زيد استقر في الدار كبى وكرك افعال خاصه دن
اولسون عمرو جلس في البيت كبى و تقرير مذكوردن معلوم اولديكه
ظرف لغوده معتبر اولان عاملنك مذكور اولمه سيدر و انده
عموم وخصوصدن بر نسنه معتبر دكلدر و ظرف مستقرده معتبر
اولان انكى امرك وجود لويدر بري عاملنك محذوف اولمسيدر و بري
اول محذوفك افعال عامه دن اولمسيدر زيرا ظرف مطلق محذوفه
دلالت ايدر خصوص محذوفه دلالت ايلمز بلكه اكا ظرفدن غيري
بر قرينه دن لابددر پس اكر ظرفدن غيري خصوص محذوفه
بر

برقرينه بولنور ايسه ظرف اول قرينه نك وجودي عندنده فعل خاصه
تعلق ايدر و مستقر اولمدن چقوب لغو اولور وعند الجمهور 45
مشهور اولان بودر و سيّد شريف بيوردركه بحسب المقام و
القرينة تقدير فعل خاص ظرف مستقر اولمدن اخراج ايلمز
زيرا اول فعل خاصك دخي معناسي ظرفده مستقر اولدي
و توجيه اعراب ايچون فعل عامك تقديري جائزدر وقتا كيم
تقدير افعال عامه مطّرد اولدي نحاة اني اعتبار ايلديلر و
مستقري عاملي محذوف و عام ظرف ايله تسميه ايتديلر انتهى
فائده الحمد لله اصلنده حمدًا لله ايدي حمدك دوام و ثباتنه دلالت
ايچون نصبدن دفعه عدول اولندي زيرا نصب تقدير فعلي
مستلزمدر و فعل بحسب الوضع تجدّد و حدوثه دلالت ايدر و رفع
دوام و ثباته دلالت ايدر اول احلدن بحق يعنى رفع دوام و ثباته
دلالت ايلدوكه اجلدن حق سبحانه و تعالى حضرتلرينك قالوا
سلاما قال سلام قولنده ابرهيم عليه السلامك ملائكه يه
تحيّتي ملائكه نك اكا تحيتلرندن احسندر ديديلر زيرا سلامك
نصبي تجدّد و حدوثه دلالت ايدر و رفعي دوام و ثباته دلالت ايدر
پس دوام و ثباته دلالت ايلين تجدد و حدوثه دلالت ايلينه دن
اولور رب العالمين رب لفظا مجرور لفظة جلاله يه صفة اولمشدر
زيرا مصدرك معموله اضافتي معنويّه در تعريفي مفيددر وكذلك

صفة مشبهه نك غير معمولنه يعني فاعلنه اضافتي اضافت
معنويه دن تعريفي مفيددر و لفظيه اولان فاعلنه اضافتده
حسن الوجه كبي ونصب ايله قراءت اولنديغي و ناصبي مقدر
اعني نعليدر نصب على المدح قوللرندن مرادلري بودر وجائزدركه
ناصبي جملهٔ سابقه نك مدلولي اوله كويا كه نحمد الله رب
العالمين ديندي وجائزدركه ناصبي مذكور الحمد اوله
زيرا اول عامل ايله معمول بيننى خبر ايله فصلى مستلزمدر و
مع ذلك معرّف باللام اولان مصدرك عملي ضعيفدر العالمين
لفظا مجروردر ربك مضاف اليهيدر و علامه يادر اصالةً
ويا نيابةً الرحمن الرحيم الرحمن لفظا مجرور ولفظ جلاله يه
صفة ثانيه در واندن بدل اولمق دخي جائزدر نته كيم سابقا
اشارت اولنمشدر الرحيم لفظا مجرور ولفظ جلاله يه
صفة ثالثه در وبسمله سورهٔ فاتحه دن جزء دكلدر بلكه
آية مستقله در تبرك اجلچون وسور بيننى فصل ايچون نازل
اولمشدر دين كيمسنه نك قولي اوزره رحمن ورحيمك بومحلده
ذكرلرنده تكرار اولوزم كلمز وجزء دين كمسنه نك قولي اوزره
تكرار لازم كلور و انك حكمتندن سؤال محتاج اولور جواب
اولدركه تكرار لا لفائدة در و اول حق تعالى حضرتلرينك حمده
استحقاقني تعليلدر يعني حمده استحقاقنه علت جميع نعمك
اكر ظاهره در و اكر باطنه و اكر جليله در و اكر حقيره در و اكر
عاجله در و اكر آجله منعم اولدوغي در بو تعليل بسمله ده

ذكرلرندن

ذكرلرندن مستفاد اولماز بلكه استحقاق حمده حكمك اوصاف
اربعه نك كه ربوبيت ورحمانيت ورحيميت ويوم جزايه مالكيتدر 46
اوزرلرينه ترتبندن مستفاد اولور زيرا حكمك وصف اوزرينه
ترتبي انك اول حكمه عليتني مشعردر ترتبدن وعلتدن مراد
نولدوغي انشاء الله تعالى مالك يوم الدين قولنك تفسيرنده ذكر
اولنور وبعضيلر ديديلركه رحمن ورحيمك معنا ذكرلرنده غضب
بركه ذكر اولنوب و انلر مكرر ذكر اولنملرنده نكته رحمتك
غضبه غلبه سنه اشارتدر مالك يوم الدين بونده دورت بحث
واردر بحث اول لفظ مالكده اولان قراءتك ومالك ايله
ملك بيننده اولان فرقك بياننده در عاصم وكسائي ويعقوب
مالك يوم الدين قراءة ايلديلر وباقي قرا ملك يوم الدين قراءة
بيضاوي وصاحب كشاف نه تابع اولوب ديديلركه مختار اولان بو
قراءتدر زيرا اهل حرمينك قراءتدر حق تعالى حضرتلرينك لمن الملك
اليوم قولنه موافقدر واندن تعظيم واردر انتهى وبعضيلر
ديديلركه مختار اولان مالك قراءتيدر زيرا كثرت حروف
سببيله انوك ثوابي زياده در و بعضيلر ديديلركه كتاب اللهده
كمال ادب بوندن امساكي اقتضا ايدر انتهى و بيضاوينك وهو
المختار قولي خلاف اوليدر زيرا ملك قراءتي مختار ايله وصف
مالك قراءتك غير مختار اولدوغني ابهام ايلر وبو ابهام باطلدر
زيرا ملك قراءتي متواتره اولدوغي كبي مالك قراءتي دخي متواتره در

پس بر بنک آخری اوزرینه ترجیحی جایز دکلدر علامه
ابو شامه ابو جعفر نحاسه تابع اولوب دیرکه مالك و ملك
قرائتان ثابتتان ایکن وحق سبحانه و تعالی انلر ایله متصف
اولمش ایکن انلردن برینی آخری اوزرینه ترجیح محمود دکلدر
و ابو جعفر نحاس انوك حرمتیله تصریح ایتمشدر و بیضاوی
مالك ایله ملك بیننی فرقده دیرکه مالکدن مالك دن
مأخوذدر میمك کسریله و اول اعیان مملوکه ده دیلدکی
کبی متصرف اولاندر و ملك ملکدن مأخوذدر میمك ضمیله
و اول مأمورینك امر و نهی ایله متصرف اولاندر فقط
حاصلی مالك اعیان مملوکه ده اراده ایلدوکی کبی متصرف
اولاندر فقط و ملك مأمورینك امر و نهی ایله متصرف
اولاندر مطلقا کرك مالك اولسون و کرك مملوك پس
ملك مالکدن اعم اولور و بو تفاوت استعمال خصوصیله در
لغة حسبیله دکلدر زیرا لغتده ما بینلرنده فرق یوقدر
نته کیم اول صحاحدن و قاموسدن ظاهردر و ملك یوم
الدین قراءة اولندی بسکون لام ایله اولوصفدر اصلی
ملکدر لامك کسریله و تسکین اولندی تخفیف ایچون
و یاخود مصدردر مبالغه ایچون انوکله وصف اولنور
مشدد و ملك قراءت اولندی لفظ فعل ایله صاحب
کشاف بو قرائتی امام ابو حنیفه یه نسبة ایلدی

وقاضی

وقاضی بو قرائتی ابو حنیفه دن نقل اوزرینه اقتصاد ده
اکا تابع اولمدی زیرا ابن عطیه نقل ایتدوکی اوزره اول
امام علینك و حسن بصرینك و یحیی بن معمرك قراءتلریدر
ابو حیان دیرکه بو قراءة اوزره اول جمله خبریه در
اعرابده محلی یوقدر و مالکا قراءة اولندی نصب ایله و
ناصبی مقدردر اعنی و امدح دیرو یاخود حالیة اوزرینه منصوبدر
و مالكٌ یوم الدین قراءة اولندی رفع ایله و تنوین ایله
و مالكُ یوم الدین قراءة اولندی رفع ایله و اضافتله و بو ایکی
قراءة اوزره مبتداء محذوفه خبر اولور و مَلِكُ یوم الدین
قراءة اولندی رفع ایله و اضافتله و ملكَ یوم الدین قراءة اولندی
نصب ایله و اضافتله رفع مبتداء محذوفه خبر اولمق اوزره در
مبحث ثانی یومك عرفا و شرعا معناسی بیاننده در یوم عرفده
شمسك طلوعیله غروبی ما بیننده واقع اولان زماندن عبارتدر
فقها رضی الله تعالی عنهم و شکر سعیهم دیدیلرکه یوم کاه اولور
ذکر اولنور و اندن مطلق وقت مراد اولنور پس لیل و نهاره متناول
اولور و کاه اولور ذکر اولنور و اندن مراد بیاض نهار اولور پس
لیله متناول اولمز ایله اولیجق اکر فعل غیر ممتده مقارن اولورسه
مطلق وقته حمل اولنور حتی زوج زوجه سنه یوم اتزوجك انت
طالق دیسه و انی کیجه ایله اوکنسه بوش اولور زیرا طلاق و فعل
غیر ممتده در زیرا اندن مراد ایقاع طلاقدر پس یوم لیل و نهاره متناول
اولور و اکر فعل ممتده مقارن اولورسه بیاض نهاره حمل اولنور حتی

زوج زوجسنه انت طالق اذا صمت یوماً دیسه صائمه
اولدوغی كونك كونشی طلوندقده بوش اولور زیرا صوم
فعل ممتددر پس لیله متناول اولمز وفعل ممتددن مراد
انك نهاری استیعابی ممكن اوله لبس كبی وركوب كبی زیرا
لبست یوماً وركبت یوماً دیمك صحیحدر وغیری ممتددن
مراد اولدركه انوك نهاری استیعابی ممكن اولمیه دخول كبی
زیرا خرجت یوماً دخلت یوماً دیمك صحیح دكلدر حاصلی امتداددن
مراد نهاری استیعاب ایلین امتداددر مطلق استیعاب
دكلدر زیرا تكلمی غیر ممتد قبیلندن قلدیلر شك یوقدر كه
تكلم زمان طویل ممتد اولور لكن بر حیثیتله ممتد اولمازكه
نهاری استیعاب ایلیه مولانا صدر الشریعه دیر كه خبط
واضطراب واقع اولدی شونده كه امتداده وعدم
امتداده وعدم امتداده معتبر اولان یومله متعلق
اولان فعلمیدر ویاخود یومك مضاف الیهی اولان فعلمیدر
صاحب هدایه نك باب ایقاع طلاقده كلامی دلالت
ایدر كه معتبر اولان یومك مضاف الیهی اولان فعل اوله
پس بونی بلدك ایسه بلكه اكر انلردن هر بری غیری ممتد
اولورسه انت طالق یوم یقدم زید كبی یومدن مطلق وقت
مراد اولنور پس لیله متناول اولور واكر انلردن هر بری
ممتد اولورسه امرك بیدك یوم اسكن هذا الدار كبی یومدن
بیاض نهار مراد اولنور پس لیله متناول اولمز واكر یومك
متعلقی اولان فعل غیری ممتد اولوب ومضاف الیهی اولان
فعل

فعل ممتد اولورسه انت طالق یوم اسكن هذه الدار كبی ویاخود
امر بر عكس اولورسه امرك بیدك یوم یقدم زید كبی واجب
اولان اولدركه یومدن بو ایكی صورتده بیاض نهار مراد اولنه
جانب حقیقته ترجیح اجلیچون انتهی مبحث ثالث دینك معناسی
بیاننده در دین جزا معناسنه در كرك خیر اولسون وكرك
شر پس یوم الدین یوم الجزا دیكلدر وكما تدین تدان قوللری
بوندندر ای كما تجازی تجازی بو مشهور مثلدر طیبی حواشی
كشافنده دیر كه قیامت كوننك اسامیسندن یوم جزانك اختصاصنده
ایكی فائده واردر بری مراعاة فاصله در وبری الفاظده مطلق
اولان عمومدر زیرا جزا جمیع احوال قیامته مشتمل اولور نشوردن
دائم مشهده دك انتهی بعضیلر دیدیلر كه دین شریعت معناسنه در
بو قول اوزرینه بر مضاف تقدیرندن لابددر تقدیری جزاء قبول
الدین وترك قبوله دیمكدر وبعضیلر دیدیلر كه طاعت معناسنه در
ومعناسی یوم جزاء الدین دیمكدر ویومی اكا مالكیتی ویاخود ملكیتی
اضافتله تخصیص شونكچون در كه كیم حق تعالی هر شیئك مالكیدر
وانكیچون ملكی ثابتدر مطلقا یا یوم دینی تعظیم ایچوندر ویاخود
نفوذ امر ایله حق تعالی حضرتلرینك اول كونده تفردی ایچوندر
زیرا اول كونده انك ملكنده غیری هر ملك زائل اولور
مبحث رابع آیه كریمه نك اعرابی بیاننده در مالك ویاخود
ملك لفظا مجرور لفظ جلاله صفة رابعه در زیرا
اضافت معنویه در وتعریفی مفیده در زیرا اسم فاعلك

اضافتی اول زمانده لفظیه اولور که معمولنه مضاف اولسه
واول زمانده معمولنه مضاف اولور که حال ویاخود استقبال
معناسنه اوله زیرا عملی معناسی بو ایکی زمانك بری اولمغله
مشروطدر زید ضارب عمرو الان او غدا کبی پس بو
صورتده ضاربك عمروه اضافتی لفظیه اولور و معناده
تعریفی مفیده اولمز بلکه انجق لفظده تخفیفی مفیده
اولور پس معرفه یه صفة واقع اولمسی صحیح اولمز
وحال واقع اولمسی صحیح اولور واکر ماضی معناسنه اولورسه
ویاخود استمرار معناسنه اولورسه عمل ایلمز ومابعدنه
مضاف استعمال اولنور پس زید ضارب عمرو امس
وبکر مالك عبیده دینور اضافتله و اضافتی معنویه و تعریفی
مفیده اولور پس معرفیه صفة واقع اولمسی صحیح اولور
وحال واقع اولمسی صحیح اولمز ومالك یومده ماضی معناسنه در
زیرا حق اولور که مستقبل وقوعی متحقق اولدوغی جهتدن
ماضی منزله سنه تنزیل اولنور وحق تعالی حضرتلرینك ونادی
اصحاب الجنة قول بوندندر زیرا اندالحی قیامت کونی اولور
ویاخود استمرار معناسنه در بیضاوی بو ایکی وجهه
اشارت ایلیوب دیرکه اضاف اسم الفاعل الی الظرف
اجراء له مجری المفعول به علی الاتساع لقولهم یاسارق
اللیلة اهل الدار ومعناه ملك الامور یوم الدین علی
طریقة

طریقة ونادی اصحاب الجنة او له الملك فی هذه الیوم 49
علی وجه الاستمرار لتکون الاضافة حقیقیة معدة
لوقوعه صفة للنکرة انتهی یعنی اسم فاعل ظرفه
اضافت ایلدی اول مفعول به مجراسنه اجرا اولندوغی
حالده اتباع وتجوز طریقی اوزره یعنی ظرفده تقدیر فی ترك
اولندی ومفعول فیه مفعول به حکمنده قلندی مجازا
واسم فاعل اکا مضاف اولدی مثالی عربك یاسارق
اللیلة اهل الدار قوللری کبیدر لیل مسروقه قلندی
حال بو که اول مسروق فیهادر واهل الدار قوللری کبیدر
منصوبدر سارق ایله زیرا اول حرف ندایه اعتماد ایتمیدر
مثالی سنك یاطالعا جبلا قولك کبیدر وظرف اکرچه
مفعول به مجراسنه اجرا اولندی لکن معنی بینه ظرفیت
اوزرینه در ومفعول به محذوفدر معناسی ملك الامور
یوم الدین دیمکدر مستقبل وقوعی متحقق اولدوغی
جهتدن ماضی منزله سنه تنزیل اولندی ونادی
اصحاب الجنة اولدوغی کبی ویاخود معناسی انکیچون
ملك ملك ثابتدر بو کونده علی وجه الاستمرار دیمکدر ماضی
معناسنه در ویاخود استمرار معناسنه در دیدکی تاکه
اضافتی حقیقیه اولوب معرفیه صفة واقع اولمسنی
مهیئه اوله پس مالك یومه اضافتی معنویه در انکیچون
اعرف معارفه صفة واقع اولمسی جائز اولمشدر وکذلك
ملکك یومه اضافتی اول زمانده معنویه در تعریفی مفیده در

زيرا صفة مشبهه نك اضافتي اول زمانده لفظيه اولوركه
فاعلنه مضاف اوله حسن الوجه كبي واكر فاعلنك غيرنه
مضاف اولورسه اضافتي معنويه اولور وبونده فاعلنك
غيرنه مضاف اولمشدر ويومك دينه اضافتي ادنى
ملابسه ايچوندر نته كيم سائر ظروف زمانيه كندولرنده
واقعه اولان حوادثه بو معنى ايچون اضافت اولنمشلردر
يوم الاحزاب وعام الفتح كبي وذاتنك اوزرينه عالملرك
موجدي وانلرك ربسي وجميع نعم ظاهره وباطنه وعاجله
وآجله ايله اوزرلرينه انعام ايديجي ويوم ثواب
وعقابده امورلرينه مالك اولجي صفتلريني اجرا ايلدوكي
حمده حقيق اولان اول اولوب اكا انذن احق بركمسنه
اولمدوغنه بلكه على الحقيقه حمده انذن غيري مستحق
اولمه دوغنه دلالت ايچوندر زيرا حكمك وصف اوزرينه
ترتبي انك ذلك الحكمة علة اولدوغنى اشعار ايلدر
وحكمدن بو محلده مراد حق تعالى حضرتلرينك حمده استحقاقيله
حكملدر وصفدن مراد عالملره رب اولمسيدر الى آخر
ماذكر وترتبدن مراد ترتيب معنويدر ترتيب لفظي دكلدر
زيرا حكم آيتده وامثالنده وصفك اوزرينه مترتب
مقدمدر لفظا واكر آنك اوزرينه مترتب اولديسه ده
معنى وحكمه عليتندن مراد الى تعريفدر زيرا علة اهل
حق عندنده حكمي معرف معناسنه در مؤثر معناسنه
دكلدر

دكلدر پس حاصل معنا بوراده بويله اولوركه اوصاف
مذكوره اجرا اول اوصافك حق تعالى حضرتلرينك حمده
استحقاقتي معرف اولدقلريني اشعار ايدر وطريق
مفهومدن اشعار ايچوندر شول معنايه كه اول
صفات ايله متصف اولمين حمد اولنمغه اهل اولمز
قنده قالديكه عبادة اولنمغه اهل اوله تاكه مابعدنكه
اياك نعبد در دليل اوله پس وصف اول حمدي موجب
اولان نسنه بيان ايچوندر كه اول ايجاد وتربيه در
وصف ثاني وثالث حق تعالى حضرتلرينك ايجاد
وتربيتله متفضل و انده مختار اولدوغنه دلالت
ايچوندر و وصف رابع حمدك حق تعالى حضرتلرينه
اختصاصنى تحقيق ايچوندر شول معنايه كه حمده انذن
غيرسي مستحق اولمز زيرا اول انده بوجه من الوجوه
شركت قبول ايلمز وحامدينه وعدي ومعرضينه
وعيدي تضمن ايچوندر زيرا حامدلر ثوابله جزايه
مستحق اولنلره داخللردر وواجب حمد ايله قيامدن
معرضلر عقابله جزايه مستحق اولانلره داخللردر
اياك نعبد واياك نستعين وقتاكيم حقيق بالحمد

ذکر اولندی وصفات عظام ایله وصف اولندی انجلین
صفات عظمکله انلر ایله حقیق بالحمد سائر ذوات‌دن
کمال تمیز ایله متمیز اولدی وعلم معلوم معینه تعلق
ایلدی ایاك نعبد و ایاك نستعین قولیله خطاب اولندی
و بونده اوچ مبحث واردر مبحث اول ایاك لفظنده
نحاتك اختلافلری بیاننده در معلوم اوله کیم مختار
اولان اولدرکه ایا ضمیر منصوب منفصل‌در و انکا ملحق
اولان یا و کاف و ها حروف‌در تکلم وخطاب وغیبتی بیان
ایچون‌در زیاده اولنمشلردر اعرابدن محللری یوقدر و
بو سبویه مذهبیدر و استشکال اولندی شو نکاله کیم ضمیر
اولدر که متکلمه و یاخود مخاطبه و یاخود غایبه دلالت
ایلیه و ایا یالکز بونلرك بونلرك برینه دلالت
ایلمز پس نجه ضمیر اولور جوابنده دیدیلر که معانی
ثلاثه بیننده مشترك وضع اولندی و تمییزه احتیاج
وقتنده آخرینه معنایه داله حروف زیاده اولندی
وبعض بصریین و کوفیین‌دن بر جماعته دیدیلر که
ایا کلمه سنك اخرینه زیاده اولنان کلمات ضمائردر
و ایا عماددر یعنی ذائده‌در زیرا وقتاکه انلر عامللردن
منفصله اولدیلر انلر ایا ایله یالکز نطق متعذر اولدی

پس

پس ایا کلمه سنی انلر ضم ایتدیلر تا که انلر کلمه مستقله اولالر
و ابو حیان بو قولی اختیار ایتدی وخلیل و نحاتدن بر جماعت
ذاهب اولدیلر که ایا کلمه سی ضمیردر و انکا لاحق اولنلر دخی
ضمیرلردر و اعرابدن محلا مجرورلردر و ایا کلمه سنه مضاف
الیها واقع اولمشلردر و ابن مالك بو قولی اختیار ایتدی
و زجاج ذاهب اولدیکه ایا اسم ظاهردر ضمیر دکلدر و انکا
لاحق اولان یا و کاف و ها ضمیرلردر و ایا کلمه سنه مضاف
الیها واقع اولدقلری جهتدن اعرابدن محلا مجرورلردر
و بعضلر دیدیلر که ضمیر مجموعیدر مبحث ثانی عبادتك معناسی
و درجاتی و فضلی بیاننده در بیضاوی دیرکه عبادة غایت
خضوع و تذللك اقصاسیدر اول اجلدن استعمال اولنمز
الا حق تعالی حضرتنه خضوعده استعمال اولنور اسهل بو بیدن
عبادت وحدانیة او زرینه دلیل اولدی زیرا اکر اله آخر اولیدی
انکا اقصی غایة الخضوع حصولی ممکن اولمز زیرا اکر متساوی
اولورلرسه احدهما یه اقصی غایة الخضوع ممکن اولمز و اکر احدهما
اقل اولورلرسه انکا غایة الخضوع ممکن اولمز فخر الدین اقصى صح
الرازی حضرتلری بیوردکه اهل التحقیق دیدیلر که عبادتك
اوچ درجه سی واردر درجه اولی اولدرکه حق تعالی
حضرتلرینه عبادت طمع ثواب و خوف عقاب ایچون

اوله بو درجه نك اسمی عبادتدر وبو درجه ساقطه در
جدا زیرا معبود اولان حقیقتده اول ثواب اولور وحق تعالی حضرتی
اول مطلوبك حصولنه وسیله اولور ودرجه ثانیه اولدرکه
حق تعالی حضرتلرینه عبادت ایتك عبادتیله وقبول تکالیفله واکا انتساب
ایله تشرف ایچون اوله بو درجه اولکه درجه دن اعلی
واشرفدر لکن بو درجه دخی خالصه دکلدر زیرا مقصود
بالذات حق تعالی حضرتلرینك غیریدر وبو درجه نك اسمی
عبودیتدر ودرجه ثالثه اولدرکه حق تعالی الله خالق
واول انك عبد مخلوقی اولدوغی جهتدن عبادت ایلیه
واولوهیت وعزت وعبودیت خضوع ذلت ایجاب ایدر
ارفع مقامات واشرف درجات بودر وبو درجه نك
اسمی عبودیتدر وحق سبحانه وتعالی حضرت رسول صلعم
خطاب بیوردیکه واعبد ربك حتی یاتیك الیقین یعنی جمیع
ربکه عبادت ایله سکا یقین یعنی موت کلنجه یه دك
حاصلی اولنجه یه دك عبادت ربکه مواظبت ایله
پس بو معنی امر عبادتك غایت جلالتنه ادله دلیلدر
وقال الله تعالی وان کنتم فی ریب مما نزلنا علی
عبدنا وقال الله تعالی سبحان الذی اسری بعبده
بلا

ليلا وقال الله تعالى واوحى الى عبده ما اوحى وقال الله تعالى
الحمد لله الذي انزل على عبده الكتاب وقال الله تعالى
تبارك الذي انزل الكتاب الفرقان على عبده پس بو
پس بو آیات کریمه عبودیتك شرفیتنه ادله واضحه دندر
زیرا اکر عبودیت اشرف مقامات اولماسیدی حق سبحانه
وتعالی حبیبنی اشرف مقاماتده انوکله وصف ایتمزدی و
حق سبحانه وتعالی عیسی علیه السلامدن حکایت ایدوب
بیوردکه قال انی عبد الله بو کلمه شریفه نك ذکری والده سنك
طهارتنه وطعندن کندو وجودنك براءتنه سبب اولدی
وعیسی علیه السلامك وتکلم اول کلامی عبودیت اولدی
عاقبت امری انی متوفیك ورافعك الی معنا مقتضاسنجه
رفعت اولدی وحق تعالی موسی علیه السلامه انی انا الله
لا اله الا انا فاعبدنی بیوردی پس اکا توحیددن صکره
عبودیتله امر ایلدی زیرا توحید اصلدر وعبودیت
فرعدر وتوحید شجره وعبودیت ثمره در احدهمایه آخرسز
قوام یوقدر شرف وکمال وبهجت وافضال ومسرت ومنقبت
قوله حاصل اولور اول عبودیت سببیله حاصله اولور پس
عبودیت مفتاح خیرات وعنوان سعادات ومطلع درجات
وینبوع کرامات در مبحث ثالث استطاعتك لغة وعرفا معناسی

وعبادتك انوك اوزرينه تقديمنك سببي بياننده در بيضاوي
ديركه استطاعت طلب معونتدر ومعونة اعانة معناسنه اسمدر
و اعانة تقويه معناسنه در وصاحب صحاح ديركه الاستطاعة الا
طاقة وصاحب قاموس دخي ايله دير وعبارتي بودر طاع له يطوع
ويطاع انقاد واستطاع اطاق ويقال اسطاع يحذفون التاء
استثقالا لها مع الطاء ويكرهون ادغام التاء فيها فتحرك وهي لا تحرك
ابدا وقراءة حمزة غير خلاء فما اسطاعوا بالادغام فجمع بين الساكنين
وبعض العرب تقول استاع يستيع وبعض يقول اسطاع يسطيع
بقطع الهمزة بمعنى اطاع يطيع انتهى معلوم اوله كيم استطاعة
وقوة وقدرة وطاقة ووسع اهل لغة عندنده اسماء متقاربه در
واهل كلام عندنده اسماء مترادفه در بيضاوي ديركه استطاعة
يا ضرورية در ويا خود ضمير غير ضرورية در شول استطاعتدركه
انسن فعل حاصل اولميه فاعلك اقتداري انوك تصوري كبي
والتك حصولي كبي و انده ايقاع فعل ايده جك مادة نك حصولي
كبي وبو امورك استجماعلري عندنده كشنك استطاعة ايله
وصف اولنمسي وفعل ايله تكليف اولنمسي صحيح اولور وغير
ضرورية فعل انوكله ميسر اولحق واسان اوله جق نسنه نك حصوليدر
مثبه فادر حقنده سفرده راحله كبي ويا خود فاعلي فعله يقين
ايدر وانى اكا قتدرر نسنه نك حصوليدر صحة تكليف بو
قسمك اوزرينه متوقف اولمز انتهى وعبادة افعال اختيارية
استطاعة ثابته در اهل سنة عندنده واو لمع الفعلدر يعني فعله
مقادر

مقارنه در ومعيتدن مراد معية زمانية در معية ذاتية ديكلدر
زيرا اول بالذات فعلك اوزرينه متقدمه در زيرا علة ضروريه معلولي
اوزرينه متقدمه در صاحب تبصره كه حنفيلرك علم كلامنده
راسلودر استطاعة عرضدر حق تعالى اني حيوانده خلق ايدر وحيوان
افعال اختيارية سني انوكله ايشلر واول فعله علة در وجمهور
عندنده اداء فعله شرطدر علة ديكلدر وكوك علة اولسون وكرك
شرط اولسون اول بر صفتدركه قول اكتساب فعلي قصد ايتدكده
حق تعالى اني خلق ايلر اسباب و الاتك سلامتلرندن صكره
پس اكر قول فعل خير قصد ايدرسه حق تعالى قدرة فعل خيري
خلق ايلر واكر فعل شر قصد ايدرسه حق تعالى قدرة فعل
شرسني خلق ايدر پس فعل خيري تضييع ايدن قول اولور پس
ذم وعقابه مستحق اولور الكجون حق تعالى كافرلري لا يستطيعون
السمع قولى ايله ذم ايلدي زيرا مراد نفي حقيقة قدرت دكل نفي
اسباب والات دكلدر زيرا اول انلرده موجود ايدي يعني
سمعه استطاعتي تضييع ايدرلر زيرا ذم حقيقة قدرتك انعدامينه
لاحق اولور وحقيقة قدرتك انعدامي اني تضييعلريله اولور
واني تضييعلري امر اولنديقلري نسنه نك ضدي ايله
اشتغاللريله اولور يعني كلام اللهي على وجه التأمل استماع
ايتمزلر بلكه الحاد وعناد وجهي اوزره استماع ايدرلر
ولفظ استطاعة مكلفك سلامت اسباب والات
وجوارحي اوزرينه اطلاق اولورنته كيم حق تعالى

حضرتلری والله على الناس حج البيت من استطاع اليه
سبيلا قولنده اکا اشارت بیوردی من استطاع ناسدن
بدلدر زیرا آیهٔ کریمه ده استطاعدن مراد زاد وراحله در
وصحت تکلیف بو استطاعته توقف وقول وسعنده اولمين
نسنه ایله تکلیف اولنمز ومراد جمیع مهماتده طلب اعانتدر
ویاخود اداء عباد الله طلب معونتدر وصاحب کشاف ایکنجی
وجهی ترجیح ایتدی وشان تنزیله لایق اولان اولدر
دیندی وابن عباسدن منقول اولان وجه اولدر دیدیکی
وانک قولی اولى بالاعتماددر وبیضاوی بیک انی تقدیمنه
اللهم سبب بودر واکر دینورسه کیم على کلا الوجهین انسب
اولان استعانتک عبادت اوزرینه تقدیمی ایدی زیرا طلب
معونت عمله شروعدن اول احسن اولور وبوننه تاخیرنه حکمت
ندر جواب اولدر که اکرچه اول مراد اولنورسه عبادتک استعانت
اوزرینه حکمت تقدیمنه دورت وجه واردر وجه اول اولدر که
عبادت حقوق اللهدندر واستعانت حقوق مستفیدندر
وحقوق اللهدن اولان نسنه اولى بالتقدیمدر وجه ثانی
اولدر که عبادت وجیبه در حتما واستعانت وجوب وعدم
وجوبده مستعان فیهه تابعه در پس حتما واجب اولان
نسنه نک تقدیمی اولیدر وجه ثالث اولدر که عبادت
اجابته وسیله در وتقدیم وسیله اجابت وقبوله ادعی در
وجه رابع رؤس آیاتک توافقیچوندر واکر وجه ثانی مراد

اولنورسه

اولنورسه حکمت تقدیمنده اوچ وجه واردر وجه اول اولدر که
طلب معونت شروع ایتدوکی عبادتک اتمامنده در کویا که دیر
فی العبادة ونستعین بك فی اتمامها وجه ثانی اولدر که استعانت
احضار قلبده در کویا که دیر ونستعینك فی احضار قلوبنا
زیرا انسانه احضار قلب ممکن اولمز الا حق تعالى
حضرتلرینک اعانتیله ممکن اولور وجه ثالث اولدر که عجب
وکبر ایهامنی دفع وازاله ایچوندر زیرا وقتا کیم متکلم عبادتی
کندو نفسنه نسبت ایتدی اول نسبت اندن صدور ایدن نسنیه
اعتبار واعتمادی ایهام ایلدی واول ایهامی دفع ایچون انی وایاك
نستعین قولیله تعقیب ایتدی پس عبادت دخی اندن معونت و
توفیقسز تمام اولمدوغی معلوم اولدی اول اجلدن حضرت رسول الله
صلى الله تعالى علیه وسلم لا حول ولا قوة الا بالله کلمه سنک تفسیرنده
بیوردی لا حول عن معصیة الله الا بعصمة الله ولا قوة على طاعة الله
الا بتوفیق الله بحث خامس آیهٔ کریمه نک اعرابی بیاننده در ایاك
لفظنده ایا ضمیر منصوب متصل اعرابده محلا منصوب مؤخر
نعبد فعلنك مقدم مفعول به صریحیدر وآخرینه لاحق اولان
حرف کاف خطابی بیان ایچوندر واعرابدن محلی یوقدر ومختار
اولان بودر نته کیم سابقا اکا اشارت اولنمشدر ومختار اولمين
وجوهك احکام واحوالری سابقدن معلومه در ومفعولاتك
حقی تاخیر ایکن تقدیم اولنمسی تعظیم واکا اهتمام ایچوندر
وحصره دلالت ایچیچوندر اول اجلدن ابن عباس درکه ایاك
نعبد قولنك معناسی نعبدك ولا نعبد غیرك دیمکدر زیرا حقی

تأخیر اولان نسنهٔ تقدیم حصر افاده ایدر و تنبیه ایچوندر
شوکه کیم عابده واجب اولان ~~نسنهٔ تقدیم حصر~~ افاده
ایدر اولدر که نظری بالذّات معبودْه اوله و ثانیا و بالعرض
عباده اوله لکن عبادته نظری اندن صادر عبادت اولدوغی
حیثیتدن اولمیه بلکه اکا نسبهٔ شریفه کندوبین ایله حق بیننده
وصلهٔ لطیفه اولدوغی حیثیتدن اوله نحن نعبد نصر بابندن
فعل مضارع نفس متکلّم مع الغیردر و کندوده استتار و جملیه
مستتر ضمیر نحن اعرابده محلاً مرفوع فاعلیدر قاریٔه و انکله
اولان حفظیه و نمازده حاضر اولان جماعته راجعدر پس
بونده انسانه نمازی جماعتله ادا ایتمک اولی اولدوغنه تنبیه
واردر و یاخود قاریٔه و سائر موحّدلره راجعدر پس بونده
قصور نفسینی اشعار و مواقف کبریاده منفرداً وقوفه عدم
لیاقتنی اظهار واردر و جملهٔ فعلیه نك اعرابده محلّی یوق مستانفه در
بیضاوی دیرکه عبادتنی سائر موحّدلرك تضاعیف عبادتلرینه درج
ایتدی و حاجتنی انلرك حاجتلرینه خلط ایلدی اولهکیم عبادتی انلرك
عبادتلری برکتیله قبول اوله و تیر دعاسی هدف اجابته وصول
بوله بو اجلدن جماعته مشروعه اولدی انتهی فخر الدّین
الرّازی رحمة الله تفسیر کبیرنده بیوردکه بو محلده بر مسئله شرعیه
واردر و اول مسئله بودرکه بر کمسنه بر کمسنه اون قول صاتسه
بعده مشتری انلرك برنده عیب بولسه یا جمله سنی قبول ایدر و یا
خود جمله سنی رد ایلر اول ضفقده بعضسنی رد ایده من

وبو محلده دخی اویله در زیرا قول ایاك نعبد دیدکده جمیع عابدلرك
عبادتلرینی حضرت حقه عرض ایتدی پس انك کمال کرمنه لایق دکلدر
انلرك بعضینی بعضیسندن تمییز ایده و بعضسنی قبول ایدوب و بعضینی
رد ایلیه و جمله سنی رد ایلمك جائز دکلدر زیرا انك ایاك نعبد قولنده ملائکه نك
وانبیا و اولیانك عبادتلری داخل اولدی پس بو قائلك عبادتی غیرینك عبادتندن
قبولی برکاتیله مقبول اولدی و ایاك نستعین واو عاطفه در و ایّا ضمیری
منصوب متّصل اعرابده محلاً منصوب مؤخّر نستعین فعلك مقدّم
مفعول به صریحیدر و تکراری مستعان به اولوب اندن غیرسی اولمدوغندن
اوذرینه تنصیص ایچوندر و نستعین فعلنده مستتر ضمیرك حکمتی نعبد
فعلنده مستتر اولان ضمیرك حکمتی کبیدر تذهیب ایاك نعبد و ایاك
نستعین قولنده غیبتدن خطابه نقل واردر زیرا الحمد لله ربّ العالمین
الرحمن الرحیم مالك یوم الدّین قولنك جمله سی لفظ غیبت اوزرینه
مذکوردر و ایاك نعبد و ایاك نستعین قولی اول لفظدن لفظ خطابه
منقولدر و بو نقل عادتی اعراب اوزرینه جاریدر زیرا انلر کلامی تجدید
و سامعی تنشیط ایچون کلامده تفنّن و بر اسلوبدن اسلوب آخره
عدول احج ایدرلر و بو عدوله علم معانیده التفات دیرلر و التفات
سکاکینك عندنده بر معنادن اطرق ثلاثه دن بر طریق ایله تعبیردر
کرك اول معنی طرف ثلاثه نك بریله تعبیر
اولونسون و کرك تعبیر اولنمسون لکن مقتضای ظاهر تعبیر اولنمسی
اوله و جمهور عندنده التفات بر معنادن طرق ثلاثه نك بریله

تعبير در اول معنا طرق ثلاثه دن بر غير طريق ايله تعبير اولنمقدن
صكره پس طحابك لفظنده سكاكى عندنده متكلمدن خطابه التفات
وارددر زيرا اقتضاى ظاهر طحابى ايدى وجمهور عندنده اندن التفات يوقدر
زيرا انلرك عندنده مقتضاى ظاهر طريق آخر ايله تعبير اولنمسى اولمق كفايت
ايتمز بلكه بالفعل تعبير اولنمق شرطدر وسكاكى عندنده مقتضاى ظاهر طريق آخر
ايله تعبير اولنمسى اولمق كفايت بالفعل انوكله تعبير شرط دكلدر پس جمهور
عندنده اولان التفات سكاكى عندنده اولان التفاتدن اخصدر پس
جمهور عندنده هر التفات سكاكى عندنده التفاتدر وسكاكى عندنده
هر التفات جمهور عندنده التفات دكلدر والتفات تقسيم ثنائى
اعتباريله التى قسمدر قسم اول غيبتدن خطابه در وقسم ثانى
غيبتدن تكلمه در وقسم ثالث خطابدن غيبته در وقسم رابع
خطابدن تكلمه در وقسم خامس تكلمدن خطابه در وقسم
سادس تكلمدن غيبته در غيبتدن خطابه التفاتك
مثالى حق تعالى حضرتلرينك الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم
مالك يوم الدين اياك نعبد واياك نستعين قوليدر زيرا اياك نعبد
واياك نستعين قولى اياه نعبد واياه نستعين لفظندن
معدولدر وغيبتدن تكلمه التفاتك مثالى حق تعالى حضرتلرينك
والله الذي ارسل الرياح فتثير سحابا فسقناه قوليدر زيرا
فسقناه قولى فساقه لفظندن عدول اولنمشدر وخطابدن غيبته
التفاتك مثالى حق تعالى حضرتلرينك حتى اذا كنتم فى الفلك وجرين
بهم قولى وجرين بكم لفظندن عدول اولنمشدر وخطابدن تكلمه
التفاتك مثالى شاعرك بو قوليدر شعر طحابك قلب فى الحسان طروب

بعيد

بعيد الشباب عصر حان مشيب يكلفنى ليلى وقد شط وليها وعادت
عواد بيننا وخطوب طحابك قولنده خطابدن يكلفنى قولنده تكلمه
التفات وارددر زيرا يكلفنى قولى يكلفك قولندن عدول اولنمشدر و
تكلمدن خطابه التفاتك مثالى حق تعالى حضرتلرينك ومالى لا اعبد الذى
فطرنى واليه ترجعون قوليدر زيرا ترجعون قولى ارجع لفظندن
عدول اولنمشدر وتكلمدن غيبته التفاتك مثالى حق تعالى حضرتلرينك
انا اعطيناك الكوثر فصل لربك وانحر قوليدر زيرا لربك قولى لنا لفظندن
عدول اولنمشدر قال امرء القيس تطاول ليلك بالاثمد ونام الخلى
ولم ترقد وبات وباتت له ليلة كليلة ذى العاير الارمد وذلك
من نبإ جاءنى وخبرته عن ابى الاسود سكاكى امرء القيسك ليلك قولندن
التفات اولدوغيله تصريح ايلدى زيرا نفسنه خطابدر ومقتضاى
ظاهر ليلى در تكلم ايله وجمهور عندنده انده التفات يوقدر وسكاكى
ابيات ثلاثه دن هر بيتده التفات اولدوغيله تصريح ايتدى وصاحب
كشافك وقد التفت امرء القيس ثلاثة التفاتات فى ثلاث ابيات
قولى سكاكينك مذهبى اوزره مذهبنه موافق اولدوغندن ظاهردر
والتفاتك وجه حسنى على الاطلاق اولدركه كلام بر اسلوبدن
بر اسلوبه نقل اولنه اول سامعك نشاط وسرورينى تجديد واحداث
جهتندن بهتر وكلام مذبوره قولاق طوتمغه ايقاظ جهتندن
اكثر اولور وكاه اولوركه هر التفاتك بو وجه عامه دن غير بحسب
المقابل بر وجه خاصى اولور سورة فاتحه ده اولدوغى كبى زيرا اول
سورة كريمه ده التفاتك وجه حسنى اولدركه تحقيقا قول قلب

حاظردن حقیق بالحمدی ذکر ایلسه اکا اقباله نفسندن بر محرك بولور
وهر بارکه انوك اوزرینه اول صفت عظامدن بر صفتی اجرا ایلیه
ذلك المحرك قوی اولورتاکه اراول صفاتك خاتمه سنه یاجمع اوله
واول مالك یوم الدین قولیدر بویله اولیحق اول محرك قوتده
تناهیجون ذلك الحقیق بالحمده اقبالی و انی غایت خضوعله و
مهماتده استعانتله تخصیصا اله خطاب ایجاب ایلر و بو ذکر
اولنان صاحب مفتاحك طریقه سی اوزره در و صاحب
کشافك طریقه ذکر اولنمادی و اول بودر و قتا کیم حقیق بالحمد اولندی
ذکر اولندی و صفات عظامله وصف اولندی اول صفات ایله
سائر ذواتدن متمیز وممتاز اولدی و علم بر معلوم معیّنه
تعلق ایلدی و اول معلوم معیّن بو نکله یعنی ایاك نعبد وایاك
نستعین قولیله خطاب اولندی یعنی ای شول کمسنه که
بو معنی یعنی حقیق بالحمد اولمق و بو صفات عظام ایله
موصوف اولمق سنك شانکدر سنی عبادتله و استعانتله
تخصیص ایدرز یعنی سنی عبادتله و استعانتله غیریدن منفرد و
ممتاز ایلرز یعنی عبادتی سکا ایدورز غیره ایتمزز و معونتی
سندن طلب ایلرز غیریدن ایلمزز و بو نکله خطاب
اولندی تاکه اختصاصه و برهاندن عیانه ترقی و غیبتدن
شهوده انتقاله دلیل اوله پس کویاکه معلوم عیان
ومعقول مشاهد و غیبته حضور اولدی اهدنا
اهدنا الصراط المستقیم بوننده [illegible] اوچ مبحث
واردر مبحث اول هدایتك لغة و عرف معناسیی وانك
اقسامی

57
اقسامی بیاننده در هدایت لغتده ارشاد و دلالت معناسنه در
صاحب صحاح دیرکه الهدی الرشاد و الدلالة معناسنه
یونتش و یذکر یقال هداه للدین هدی للدین هدی
و قال الله تعلی اولم یهد لهم قال ابن عمرو بن العلا اولم
یتبیّن لهم و هدایة الطریق و البیت هدایة ای عرفته
هذا لغة اهل الحجاز و غیرهم یقولون هدایة الی الطریق و الی الدار حکاها
الاخفش و هدی و اهتدی بمعنی و قوله تعلی ان الله لا یهدی من
یضل قال الفراء یرید لا یهتدی انتهی و قال صاحب القاموس
الهدی بضم الهاء و فتح الدال الرشاد و الدلالة هداه هدی
و هدیا و هدایة و هدیة بکسرهما ارشده فهدی و اهتدی
و هداه الطریق و الیه و له انتهی حاصلی هدی بر مفعوله
و ایکی مفعوله تعدیه ایدر بر مفعوله تعدیه اتمسی کاهی
نفسیله اولور نحو هداه الله تعلی و کاهی الی کلمه سیله
اولور نحو قوله تعلی و انك لتهتدی الی صراط مستقیم
و کاهی لام ایله اولور قوله ان هذا القران یهدی للتی
هی اقوم و ایکی مفعوله تعدیه اتمسی کاهی نفسیله اولور نحو
قوله تعالی هدنا الصراط المستقیم و قوله تعلی جاهدوا فینا
لنهدینهم سبلنا و کاهی کلمة الی ایله اولور نحو هدایة الی
الطریق و کاهی کلمة لام ایله اولور نحو هدایة للدار و هدایة
عرفده ایکی تعریف ایله تعریف اولنمشدر تعریف اوّل بودر الهدایة

وتعريف ثاني بودر الهداية الدلالة الموصلة الى المطلوب صح

الدلالة الى ما يوصل الى المطلوب وبيضاوينك هدايه
لطف ايله دلالتدر و اول اجلدن خيرده استعمال
اولنور قولي تعريف بالاعمدر و ايكي تعريفه شاملدر و تعريف
ثالث دكلدر طيبي حواشي كشافده ديركه لطف عرف متكلمينده شول
نسنه دركه انك عندنده مكلف طاعتي اختيار ايلر و انك سبيله
معصيتدن منتهي اولور انتهى و بعضيلر ديديلر كه لطف اهل سنة
عندنده قدرة طاعتي خلقدر و حق تعالى حضرتلرينك هدايتي انواع
غير منحصره يه متنوعه اولور ولكن اجناس مترتبه ده منحصره اولور
اول اجناس مترتبه نك اولى افاضة قويدر انجلين قويكه كيشي مصالحي
اهتدا ايله انكله قادر اولور قوة عقليه و حواس باطنه و مشاعر
ظاهره كبي و ثانيسي حق ايله باطلي و صلاح ايله فساد بينيني فارقه
اولان دلائلي نصبدر و ثالثي ارسال رسل ايله و انزال كتب ايله
هدايتدر و رابعي اولدركه قلبلرندن سرائري كشف ايليه
و اشيائي كما هي وحي ايله و الهام ايله و منامات صادقه ايله
انلره كوستره و بو قسمك نيلنه انبيا و اوليا مختص اولورلر
اكر ديرسه كيم نجه هدايتي طلب ايلديلر حال بوكه انلر
مهتديلردر و بو دكلدر الا تحصيل حاصلدر بو سؤالدن
اوچ وجه ايله جواب ويرديلر جواب اول اولدركه انلره هدايته
اعطا اولندقلري نسنه نك زيادكني طلب ايلديلر جواب
ثاني اولدركه اعطا اولندقلري هدايتك اوزرينه ثبات
طلب

طلب ايلديلر جواب ثالث اولدركيم اعطا اولندقلري هدايتك
اوزرينه عملدن وعملدن وغيريلرندن مترتبه اولان مراتبك
حصوللريني طلب ايلديلر مبحث ثاني صراطك معناسي
و قرائتك انده اختلافلري بيانندهدر صراط وسبيل وطريق
بر معنايه در يول ديمكدر مذكر و مؤنث استعمال اولنور
بيضاوي ديركه صراط اصلده سراطدر سين ايله
سين صاده قلب اولندي تاكه اطباقده تايه مطابق
اوله وكاه اولور صاده صوت زاي اشمام اولنور تاكه
مبدل منهه قريب اوله و قنبل ابن كثيردن و رويس يعقوبدن
اصل ايله قراءت ايلديلر و حمزه اشمام ايله و باقيلر صاد ايله
قراءت ايتديلر و اول لغة قريشدر و امام عثمانك مصحفنده
ثابت اولان اولدر انتهى والحاصل صراط اصلده سراطدر
سين صاده قلب اولندي صاحب قاموس مادهء س ر ط ده
بوني اختيار ايتدي والسين الاصل ديدي وصاحب صحاح مادهء
مذكورده ده والسراط لغة في الصراط ديدي وصاحب
قاموس مادهء ص ر ط ده تابع اولدي و مستقيم
مستوي ديمكدر و اندن مراد طريق حقدر وصاحب كشاف
ديركه اول ملة اسلامدر بو قول تضعيف اولندي بلكه

امام عدم صحته يله جزم ايتدي فخر الدين الرازي رضي
حضرتلري بيورديكه صراط وسبيل وطريقك معنالري
بر ايكن اهدنا الصراط ديوب اهدنا السبيل والطريق
ديمدوكنك سببي اولدركه لفظ صراط صراط جهنمي
مذكر اوله و انسان زياده خوف وخشيت اوزرينه اوله
اوله كيم انسان جسد وروحدن مركبدر وجسددن معلوم
مقصود روحه نافعه اولان اشيايي اكتسابده
الت اولمقدر فلاجرم احوالي جسدك افضلي تعظيم
معبود اوزرينه دالة اولان اعمالي اشلمه سيدر
اول اعمال عباداتدر پس بودنياده ملحوال العبدك
احسني عبادت اوزرينه مواضبتيدر اياك نعبد
بو درجيه اشارتدر و برمدتدن صكره اما ظاهر
اولوركيم فعل طاعات وعبادت ممكن اولماز مادامكه
حق تعالى حضرتلرينك توفيق واعانتي اولميه واياك
نستعين بو درجيه اشارتدر وبو مقامدن تجاوز
ايتدكده اكا لايح اولوركه هدايته حاصل اولماز
الا حقدن حاصل اولور وانوار مكاشفات ظاهر

اولماز

اولماز

الا هدايتدن ظاهر اولور اهدنا الصراط المستقيم

بو درجيه اشارتدر بحث ثالث ايت كريمه نك اعرابي
بياننده در اهد ضربه بابنك ناقص يائيسندن فعل
امردر وفعل امر علماء بصره عندنده موقوفدر وعلامة
وقفي صحيحده لام الفعلك سكوني در وناقصده
لغة فصيحه ده لام الفعلك حذفيدر وفاعلي كندوده
استتار واجب ايله مستتر ضمير انت در و خطاب
حضرت حقدر جل ذكره ونا ضمير منصوب متصل
اعرابدن محلا منصوب فعل امرك مفعول اوليدر
الصراط لفظا منصوب انك مفعول ثانيسيدر صاحب
كشاف ديركه فعل هدايت مفعول ثانييه نفسله
تعديه ايتمز بلكه الى ايله وياخود لام ايله ايدر
پس انلردن بري اولمدوغي يرده انلردن برينك
نزعي اوزرينه منصوب اولور حق تعالى حضرتلرينك
واختار موسى قومه قولنده اولدوغي كبي اصلي
وقومه من قومه نزعي اوزرينه منصوب اولدوغي كبي وبيضاوي
بو امرده اكا تابع اولدي المستقيم لفظا منصوب

الصّراط قولنه صفتدر وجملهٔ فعليّه نك اعرابدن محلّی
يوق مستانفهٔ نحويّه در وفائده سی طلبدن مقصود
اعظم اولان نسنه‌یٔ بياندر پس ذكر خاص بعد العام اولور
وبونك مثلنده شايع اولان عطفدر وبو راده جملهٔ
سابقه ايله لاحقه بيننده خبر جهتندن وانشا جهتندن
كمال انفصال اولمغين ترك اولندي ويا خود مستانفهٔ
بيانيّه در سؤال مقدّره جوابدر تقديري اي اعانة
اعينكم جوابنده ديديلركه اهدنا الصّراط المستقيم
بيضاوي تقدير سؤالك بياننده ديديكه فكانّه قال
كيف اعينكم فقالوا اهدنا انتهى ديديلركه كيفيتك
ذكري بوراده مناسب دكلدر زيرا كلام نفس اعانه‌ده در
وهدايت انك بياننده در انتهى صراط الّذين انعمت
عليهم بونده اوچ مبحث وارد ر مبحث اوّل انعامك
معناسی ومنعم عليه كيملر اولدقلرنده علمانك اختلافلری
بياننده در انعام نعمتی ايصالدر ونعمت احسان
طريقيله غيره ايشلنن منفعتدن عبارتدر احسان
طريقيله ديدك زيرا غيره عوض طريقيله وكندو
نفعی ايله

نفعيله ايشلنن منفعت نعمت اولمز ومنفعت ديدك زيرا
مضرّت نعمت اولمز اوزرلرينه انعام اولنلرده علما
اختلاف ايتديلر بعضيلر انبيادر ديديلر وبعضيلر
نسخ وتحريفدن اوّل موسی ع م ايله عيسی ع م كه قوملريدر
ديديلر بعضيلر انلر حق تعالی حضرتلرينك فاولئك مع
الّذين انعم الله عليهم من النّبيّين والصّدّيقين
والشّهداء والصّالحين قولنده مذكور اولنلردر ديديلر
وصحيح اولان بو قولدر ابن عبّاس حضرتلرندن مروي اولان
اولدر واول ترجمان قرآندر اختيار ايتدوكي نسنه حقدر
مبحث ثانی نعم الهی غير منحصره ايكن ايكی جنده منحصره اولدوغی
بياننده در نعم الهی وان تعدّوا نعمة الله لا تحصوها
مقتضاسنجه احصا اولنمزلر وحصر وعد تحتنه داخل
اولمزلر لكن اصوللري ايكی قسمده كه دنيوي واخرويدر
منحصر اولورلر دنيوي ايكی قسمدر بر قسمی موهبيدر وبر
قسمی كسبيدر وموهبی دخی ايكی قسمدر بر قسمی
روحانيدر اكا نفخ روح كبی وعقل ايله وقوادن فهم
وفكر ونطق كبی اكا تابع اولان نسنه ايله اشراقی كبی
وبر قسمی جسمانيدر تخليق بدن وانكا حالّ اولان

قوی کبی وصحتدن وکمال اعضادن اکا عارضه اولان
هیئات کبی وکبی نفسک رذائلدن تخلیه سی
واخلاق سنیه وملکات بهیه ایله تحلیه سی
وبدنک هیئات مطبوعه وحلی مرضیه ایله تزیینی
ومال وجاه کبی حصولیلردر واخروی اولدرکه حق تعالی
انک کناهنی یارلغیه واندن راضی اوله واعلاء علیینده
ملائکه مقربین ایله ابد الابدین انی اسکان ایلیه
وبو راده نعمتدن مراد قسم اخیردر وقسم اخردن
انک نیلنه وصله اولان نسنه دره زیرا اندن ماعدا
مؤمن ایله کافر مشترکلردر مبحث ثالث آیه کریمه نک
اعرابی بیانندر صراط الذین قولنده اولان صراط
نصب ایله اهدنا الصراط المستقیم قولنده اولان
الصراطدن بدل کل من الکلدره بدل مقصود
بالنسبه اولدوغی حیثیتدن تکرر عامل حکمنده در کویاکه
دیندی اهدنا الصراط المستقیم اهدنا [illegible]
صراط الذین انعمت علیهم وبدل تکرر عامل حکمنده اولدوغنه
دلیل بعض مواضعده اول عاملک بدلده صریحا
ذکر ایدر

ذکر ایدر نحو قوله تعالی استضعفوا لمن آمن منهم اکر
دینور سکیم چونکه صراط الذین انعمت علیهم الصراط
المستقیم قولندن بدلدر وبدل تکرر عامل حکمنده در
پس نچون کلام اطناب اولندی ومعنای واحد تکرار
اولندی اهدنا الصراط المستقیم الذین انعمت علیهم
قولی اوزرینه اقتصار اولنمیدی اولمزمیدی وتکرار
فائده سی ندر جواب اولدرکه فائده سی تاکیددر و
استقامتله مشهود علیه اولان طریق مسلمین اولدوغنک
اوزرینه وجهلک اکد ابلغی اوزره تنصیصدر زیرا صراط
الذین الصراط المستقیم تفسیر وبیان کبی قلنمشدر پس
کویاکه طریق مستقیم طریق مؤمنین اولدوغی شول
ظاهردر که انده هیچ خفا یوقدر یعنی بدلده معنای
تاکید ومعنای توضیح واردر پس توضیح نفس
متبوعدن ایهامی رفع ایدر وتوکید نسبتدن
ایهام متوهمی رفع ایلر حاصلی بدل متبوعی ایضاح ایدر عطف بیان کبی
ونسبتده امر متبوعی تاکید ایدر تاکید کبی واندە بونلرک اوزرلرینه
زاید برامر واردر واول نفس نسبتی تاکیددر وصاحب کشاف کانه
قیل اهدنا الصراط المستقیم اهدنا صراط الذین انعمت علیهم قولیله
بو معنایه اشارت ایلدی الذین اسم موصولی اعرابدن محلا مجرور صراطک

مضاف اليه‌دن زاير راجح اولان اولدركه اعرابدن محل بالكر موصولكدر
انعمت انعم افعال بابندن فعل ماضى بناء معلوم‌دن وتا ضمير خطاب
اعرابدن محلا مرفوع انعم فعلنك فاعليدر عليهم على حرف جر هم
ضمير جمع مذكر غايب اعرابدن محلا مجرور على ايله جار
مع المجرور اعرابدن محلا منصوب انعم فعلنك مفعول
غير صريحيدر يعنى اكا متعلقدر و انعمت جمله‌سى
جملهٔ فعليه اعرابدن محلى يوقدر اسمى موصولك صله‌سيدر
وقيصه بعض ارباب تحقيق ديديلركه اهدنا الصراط
المستقيم قولى اوزرينه اقتصار اعتبوب صراط الذين انعمت
انعمت عليهم بيوردوغندن حكمتى اولدركه سالكه
مقام هدايت واصل ومرتبهٔ مكاشفيه نائل اولمغه
بر مرشد كامل ومكمل ومربى واصل وموصولدن لابددر
تاكه آنى سواء السبيله هدايت وغلط وضلالتدن
طريق اجتنابه دلالت ايليه زيرا اكثر خلقده
غالب اولان نفسدر و ادراك حقده وغلطدن
صوابى فرقه قوتلرى كافى دكلدر پس انلره بر كامل
ومكمل و واصل موصول شيخدن لابددر تاكه عاقللر
انلرك عقللرى نور ايله قوت بلوب حقى باطلدن وصوابى
غلطدن

غلطدن فرق ايده‌لر ومدارج كمالاته وصول بوله‌لر المغضوب عليهم
ولا الضالين بونده ايكى مبحث واردر مبحث اول غيرك وغضبك
وضلالتك معنالرى بياننده‌در غير اسمدر لا معناسنه قال الله
تعالى فمن اضطر غير باغ ولا عاد اى جايعا لا باغيا وغضب نفسك
ارادات انتقام ايچون نوران وهيجانيدر و تعلى حضرتنه
اسناد اولندقده انوك غايتى ومنتهاسى مراد اولنور كه
اول المغضوب عليهم اراده ايصال ضرر ديدر ياخود
نفس ضرردر كيم مقابلى رحمته بيان اولنمشدر وضلال
وضلالت لغده ضدّيدر هدى‌يى در مبحث ثانى ايكى كريمه‌نك
اعرابى بياننده‌در غير لفظا مجرور اسم موصولدن
بدلدر شو معنا اوزرينه كه منعم عليهم غضبدن
وضلالتدن سالم اوله‌لر وياخود اسم موصوله
صفت مبينه‌در وياخود صفت مقيده‌در بيضاوى
ديركه بو وجه اكى تاويلك برى ايله صحيح اولور
تاويل اولدركه موصول نكره مجراسنده اجرا
اولنه زيرا انوكله معهود قصد اولنمدينه كيم
محلى باللام اولدى يعنى انوكله معهود قصد
اولنمدوغندن نكره مجراسنده اجرا اولدى نتكم
شاعرك بو قولنده واقع اولدوغى كبى شعر ولقد

قولی معنادن نکره اولدوغی جهتدن یبینا جمله سنک
کما صفت واقع اولمسی جائز اولدی وعینک بو قولده
واقع اولدوغی کبی آنی لامر على الرجال شککک فیکون منی
تأویل ثانی اولدرکه غیر اضافتله معرفه قلندی
زیرا ضدّی واحدی اولنان نسنه یه که المنعم ضدّی مح
علیهمدر مضاف اولدی وغیر ضالّه واحدی اولنان
نسنه یه مضاف اوله اضافتله تعریف کسب ایدر
علیک بالحرکة غیر السکون وابن کسرى لا غیرنک
نصبی دیوایت اولندیکی علیهم لفظنده اولنان
ضمیر مجروردن حالدر زیرا مفعول بالواسطه در
وعاملی انعمت فعلیدر ویاخود اعنی تقدیریله منصوبدر
ویاخود استثنائیت اوزرینه منصوبدر اگر نعمت
اکی قبیله یه شامل بر نسنه ایله تفسیر اولنسه
المغضوب لفظا مجرور غیرک مضاف الیه در
علیهم جار مع المجرور اعرابدن محلا مرفوع
مغضوبک نائب فاعلیدر وضمیر مجرور مغضوبده

اولان

63

اولان الف واللامه راجعدر زیرا حدوث معناسنه
اولان اسم فاعل ومفعوله داخل اولان الف واللام
اسم موصول اولور ومدخولی صورتا اسم ومعناده
فعل اولور اول اجلدن صله واقع اولمسی صحیحدر
زیرا صله نک جمله اولمسی واجبدر واسم فاعل
فاعلیله واسم مفعول نائب فاعلیله مفرددر
جمله دکلدر پس اکر اول لفظده مفرد اولدوغی
کبی معناده دخی مفرد اولدی صله واقع اولمسی
جائز اولمزدی وفساد وصورة فساد معنادن اسرع
اولدوغی جهتدن مبنی للفاعلدن اسم فاعل ومبنی
للمفعولدن اسم مفعول سبکه اولندی والف لام صورة
اسم فاعل ومبنی صورة اسم مفعوله داخل
اولدی ومعنی ینه فعل اولمق اوزره در پس تقدیر
کلام غیر الذین غضب علیهم دیمکدر ولا الضالین
واو حرف عطفدر وکلمه لا صله در وفائده سی
غیرده اولان معنای نفی تاکید در کویا که لا المغضوب
علیهم ولا الضالین دیندی اول اجلدن انا زیدا
غیر ضارب ترکیبی جائز اولدی انا زیدا الا ضارب

تركيبی جائز اولندیغی كبی وانا زيد امثل ضارب تركيبی
ممتنع اولدی الضالين لفظا مجرور مغضوبك
اوزرينه معطوفدر معلوم اولكم احاديث شريفه
وارد اولان اولدیكه مغضوب عليهم دن مراد
يهوديدر ولا الضالين دن مراد نصرانيدر وقرآن
عظيم دخی بوكا دلالت ايدر زيرا حق تعالى قصه‌ٔ
يهودیده بيوردكه فباؤا بغضب على غضب
وقصه‌ٔ نصاریده بيوردی وقد ضلوا من قبل واضلوا
كثيرا پس بو وجه اوزرينه قصر واجبدر و
غيری وجه تعرض جائز دكلدر وبو محلك حقيقتنه
عارف اولمق مراد ايلين كمسنه جلال الدين الا
سيوطی حضرتلرينك تقرير بيضاوی اوزرينه اولان
حواشيسنه مراجعت ايلسون آمين استجب فعلنك
اسميدر وابن عباس حضرتلری بيوردكه حضرت
رسول الله دن صلى الله عليه وسلم بيوردی كه

افعل

~~معنای امينده سؤال ايتدم حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم~~
64 ~~بيورر ديكه~~ افعل ابن كبی التقاساكنينی دفع ايچون فتحه اوزرينه
مبنی اولدی واول قرآن عظيمدن دكلدر بالاتفاق لكن فاتحه سوره
سنی انكله ختم ايتمك سنتدر ومذهب ابی حنيفه ده مشهور
اولان اولدركه سورهٔ فاتحه دن صكره سرا تامين سنتدر كرك امام
اولسون وكرك مأموم اولسون وكرك منفرد اولسون امام مالك
وامام احمد وبخاری ومسلم واصحاب سنن اربعه ابی هريره دن
روايت ايدرلركه اذا امن الامام فامنوا فمن وافق تامينه تامين
الملائكه غفرله ما تقدم من ذنبه امام مالك وبخاری وابو داود
ونسائی ابی هريره دن روايت ايدرلركه اذا قال الامام غير المغضوب
عليهم ولا الضالين فقولوا امين فانه من وافق قوله قول الملائكة
غفر له ما تقدم من ذنبه بو حديث صحيحدن فهم
اولنان اولدركه مأمومه امامك ولا الضالين
ديدوكنی اشيتدكدن صكره آمين ديمك سنتدر
كرك امام ديسون وكرك ديمسون مذهب بودر
والله تعالى اعلم وبعباده ارحم [redacted]
خاتمه بو سورهٔ كريمه يه متعلق بعض فوائد
مهمه بياننده در فائدهٔ اولى حمد ده اولان

الف و لام سابقا ذکر اولندیغی اوزره یا حقیقة و ماهیة
و یاخود استغراق ایچوندر و ماهیة حمدک حق تعالی
حضرتلرینه اختصاصی اول ماهیتدن بر فردک غیره
ثبوتنی نفی ایدر و کذلک افراد حمدک الله تعالی حضرتلرینه
مختصه اولمسی اول افراددن بر فرده غیرک عدم استحقاقنی
ایجاب ایلر پس علی کلا التقدیرین الحمد لله قولی افراد
حمددن بر فردک حقدن غیرسنه حصولنی نفی ایدر و
جمیع افراد حمدک حق تعالی حضرتلرینه ثبوتنی ایجاب ایلر و غیره
اولان حمدک مرجع و مآلی حضرت حقه در جل ذکره و تعالی
زیرا منعم بهی خلق ایدن اولدر و منعمک قلبنده داعیه انعامی
خلق ایدن اولدر پس حقیقتده منعم اولان حضرت حقدر
عز و جل و حضرت رسول اللهک صلی الله علیه و سلم
من لم یشکر الناس لم یشکر الله قولنک معناسی بودر زیرا
ناسدن صدور ایدن انعام حقیقتده جناب عزتدن صدور
ایتمشدر پس اول انعام مقابله سنده شکرینی ترک ایلین
کیمسنه حقیقتده حضرت حقک شکرینی ترک ایتمش اولور
فائده ثانیه حمد هر کسی منعم و متفضل اولدوغی جهتدن
مدح ایتمکدر ایله اولحق انسانک حق تعالی حضرتلرینه حمد
و شکر ایلمسی ممتنع اولور زیرا حمد و شکر ایله اشتغالک
معناسی

65 معناسی منعم علیه منعمدن صادر اولان انعامی کندو حمد و شکریله
مقابله ایتمکدر و انسان ذات و صفاتنده و جمیع احوالنده
حق تعالی حضرتلرینک انعام و احسانته محتاجدر و حق جل
و علا شکر شاکریندن و حمد حامدیندن غنیدر پس
نعم الهی انسانک حمد و شکر مقابله اولنمق محالدر و بو
معنی عبدک جناب عزتک حمد و شکرندن عجز و قصورینه
دلیل واضحدر روایت اولنور که داود علیه السلام
دیدیکه یارب سکا نیجه شکر ایده یم حال بو که بنم سکا شکر
ایتمم سنک بنی اول شکره موفق ایتمکله حاصل اولور و اول
توفیق سندن انعامدر و اکا دخی شکر لازمدر و حق
سبحانه و تعالی بیوردیکه یا داود وقتا کم انعام و احسانمه
شکردن عجزکی بلدک قدرت و طاقتک حسبیله بکا شکر
ایتمش اولدک فائده ثالثه دنیاده حمدک و مدح اولان وجوه
دورتدر وجه اولدر که محمود ذات و صفاتنده جمیع نقایص
و آفاتدن کامل اوله و اکر انک حامده احسانی اولمزسه ده وجه
ثانی اولدر که انک حامده انعام و احسانی اوله وجه ثالث

اولدر که مستقبلده انعام واحسانی رجا اولنه وجه اربع
اولدر که قهر وقدرتندن وکمال سطوتندن خوف اولنه
پس کویا که حق تعالی بیورر اگر کمال ذات ایچون حمد ایدرسکز
بکا ایدیکز زیرا ذات وصفاتنده کامل بنم واگر احسان ایچون
حمد ایدرسکز بکا ایدیکز زیرا رب العالمین بنم واگر مستقبلده انعام
واحسان طمعی ایچون حمد ایدرسکز بکا ایدیکز زیرا رحمن ورحیم
بنم واگر خوف ایچون حمد ایدرسکز بکا ایدیکز زیرا یوم جزانک
مالکی بنم فائده رابعه حق تعالی حضرتلرینک قول اوزرینه
تربیتی چوقدر واکا حصر وعدیوقدر وبزاندن بو محلده
اوچ مثال ذکر ایدهلم مثال اول قطره نطفه صلب پدردن رحم
مادره دوشدکده اولا علقه اولور وثانیا مضغه اولور
وصکره آندن اعضاء مختلفه متولده اولور بعده اول اعضانک
بعضیسی بعضیسنه متصل اولور وصکره انلردن هر بریندن
انواع قوادن نوع خاص برقوت حاصل اولور پس کوزده
قوت باصره وقولاقده قوت سامعه ولسانده قوت ناطقه
ظهوره کلور فسبحان من اسمع بعظم وبصر بشحم وانطق بلحم
مثال ثانی حبه یره دوشدکده یرک نداوتی اکا واصل اولمغین

منتفخه

منتفخه اولور وانتفاخ جمیع جوانبنده حاصل ایکن
انجق اوستندن والتدن منشقه اولور وشق اعلاسندن
شجره دن جزء صاعد خارج اولور وشق اسفلندن ارضه
غایص جزء که اول شجره نک عرقیدر خارج اولور وجزء
صاعد صعود ایتدکدن صکره اکا ساق خارج اولور
وصکره اول ساقدن اغصان کثیره منفصله اولور وصکره
اغصانک اوزرلرنده اولا اوراق وثانیا ثمار ظاهر اولور
واول ثماره کثافت ولطافتده مختلفه اجزا که قشور ولبدر
حاصل اولور واول اطراف غایة لطافتده ایکن بلک بر غوص
ایدر وحق تعالی انلرده طینندن اجزاء لطیفه یی کندو نفسرینه
جذب ایتمک ایچون قوت جاذبه خلق ایلر وبو تدبیرانک جمله
سنده حکمت اولدر که قول محتاج اولدوغی نسنه تحصیل ایده
قال الله تعالی انا صببنا الماء صبا ثم شققنا الارض شقا
فانبتنا فیها حبا وعنبا وقضبا وزیتونا ونخلا وحدائق غلبا
وفاکهة وابا متاعا لکم ولانعامکم فائده ثالثه حق تعالی افلاک وکواکبی
بر جهتله وضع ایتدیکه انلر مصالح عبادک حصولنه سبب اولهلر
قال الله سبحانه وتعالی وهو الذی جعل الشمس والقمر نورا وقدره

منازل لتعلموا عدد السنين والحساب وقال الله تعالى
وهو الذی جعل لکم النجوم لتهتدوا بها فی ظلمات البر والبحر
ولیل راحت وسکونه سبب اولمغچون خلق ایتدی ونهاری
معاش وحرکته سبب اولمغچون یراتدی قال الله تعالى الم
نجعل الارض مهادا والجبال اوتادا وخلقناکم ازواجا وجعلنا
نومکم سباتا وجعلنا اللیل لباسا وجعلنا النهار معاشا

حق تعالى حضرتلرینک تربیه سی خلقک تربیه سنه
مخالفدر سائر ملوکی خدمتکارلری حفظ ایدرلر واما حق
سبحانه وتعالى قوللرندن انواع محظوراتک ظهورلرینه مطلع
ایکن کمال لطف ورحمتی ونهایت کرم ووفاسی ایله انلری حفظ
ایلر فما اکمل هذه التربیه وما احسنها
محسن ایله مسی
ومطیع ایله عاص وموافق ایله مخالف بیننده فرق لازمدر واول
فرقک ظهوری یوم جزاده اولور قال الله تعالى لیجزی الذین
اساؤا ویجزی الذین احسنوا بالحسنى وقال الله تعالى ام نجعل
الذین امنوا وعملوا الصالحات کالمفسدین ام نجعل المتقین
کالفجار قال الله تعالى لیجزى کل نفس بما تسعى کیمکه بر مظلومک

اوزرینه

اوزرینه بر ظالمی مسلط ایلیه وانک انتقامنی اندن المیه یا عاجزدر
67
ویاخود جاهلدر ویاخود اول ظلمه راضیدر وحق تعالى حضرتلرینک
بو صفتلر محالدر پس ظالملردن مظلوملرک انتقاملرینی
المق مقرردر وقتا کم اخذ انتقام دار دنیاده واقع اولمدی
پس دار اخرتده حصولی واجب اولدی قال الله تعالى فمن
یعمل مثقال ذرة خیرا یره ومن یعمل مثقال ذرة شرا یره وحق
تعالى حضرتلرینک مالک یوم الدین قولیله مرادشریفی بودر
حق تعالى بو سورۀ کریمه کندو اسملرندن بش
اسمی که الله ورب ورحمن ورحیم ومالکدر ذکر ایتدوکنده
حکمت اولدرکه کویاکه بیورور بن سنی عدمدن خلق ایتدم
پس اله بنم وسنی نعمتله بسلدم پس رب بنم وسن بکا
عصیان ایلدک وبن ستر ایتدم ونعمتی کسمدم وبنی
نوعک اراسنده سینی رسوای ایلمدم پس رحمن
بنم وایتدوکک کناهلره توبه ایلدک وبن کناهلرکه
عفو ایتدم پس رحیم بنم وقیامت کونی ایلدوکک
اعمالک جزالرینی اعطا ایدرم پس یوم جزانک
مالکی بنم فائدۀ ثامن ایاک نعبد وایاک نستعین

حقدن غیری معبود و معین اولمدوغنه دلالت ایدر
اویله اولجق حقدن غیری اله اولمدوغی ثابت اولور
پس ایاك نعبد و ایاك نستعین قولی توحید محضه دلالت
قلور زیرا توحید اوزدینه ثابت اولنلر شركا و اضدادی
ابطال ایدرلر حقدن غیری كائنا من كان التفات ایتمزلر
خوف و رجا ایله آنی مخصوص ایدرلر فلاجرم عبادتی
ایتسه لر كا ایلرلر و عون طلب ایلسه لر اندن ایلرلر
امدی ایاك نعبد و ایاك نستعین قولی لا اله الا الله
مقامنه قائمدر فائدهٔ تاسعه حق تعالی و ایاك نستعین
قولنده اشارت بیوردیكه قوله فعل اوزدینه اقدام
كندونك عون و اعانتی اولمجق ممكن دكلدر زیرا انسانك
فعلی و تركه قدرتی برابردر پس مرجح اولمزسه
ترجیحه مجال اولمز و اول مرجح حقدندر عبددن
اولمق جائز دكلدر و الا طلب عودت ایدردی پس
قولك اعانتی نه حقدن فعل اوزدینه اقدامی قدرتی اولمغین
ثابت اولدی فائدهٔ عاشره قولك صراط مستقیم
طلب ایتدوكنه برنجی سبب واردر سبب اول اولدركه
اهل هندسه دیرلركه خط مستقیم ایكی نقطه بیننی
ایصال

68 ایصال ایدر خطلك اقصریدر حاصلی خط مستقیم جمیع خطوط
معوجه دن اقصر و اقربدر پس قول دیركه یارب بن عاجزم
و ضعیفم و بنم عجزیمه و ضعفمه مناسب اولان طریق
مستقیمدر و سبب ثانی اولدركه طریق مستقیم مقصوده
موصله در و طریق معوج موصله دكلدر و سبب
ثالث اولدركه طریق مستقیم متغیر اولمز و طریق
معوج متغیر اولور فخر الدین الرازی حضرتلری بیوردركه
حق تعالی حضرتلرینك اهدنا الصراط المستقیم صراط
الذین انعمت علیهم قولی حضرت صدیقك امامتنه
دلالت ایدر زیرا حق تعالی ایتی اخریده اوزرلرینه
انعام اولنلر انبیا و صدیقلر و شهدا و صالحلر
اولدقلرین بیان بیوردی و صدیقلرك باشلری
و رئیسلری حضرت ابو بكر اولدوغنه شك یوقدر
پس حق سبحانه و تعالی حضرت ابو بكرك و سائر
صدیقلرك متصف اولدقلری هدایتی طلب
ایتمكله امر ایلدی پس اگر حضرت ابی بكر امام
حق اولمسی انك طریقنی طلب ایلیه بزه امر

ایلدی انك امام حق اولدوغی ثابت اولدی تنبیه مداخل
شیطان اصلده اوچدر شهوتدر وغضبدر وهوادر شهوت
بهیمیه در وغضب سبعیه در وهوا شیطانیه در پس
شهوت آفتدر لکن غضب اندن اعظمدر وغضب آفتدر
لکن هوا اندن اعظمدر حرص وبخل نتیجه شهوتدر وکبر
وعجب نتیجه غضبدر وکفر وبدعة نتیجه هوادر بو التی
نسنه انسانده جمع اولدقلرنده انلردن حسد متولد اولور
وشیطان اشخاص مذمومه نك نهایتی اولدوغی کبی حسد
دخی اخلاق ذمیمه نك نهایتیدر انکیچون حق تعالی مجامع
شرور انسانیه یی حسد ایله ختم ایدوب ومن شر حاسد
اذا حسد بیوردی نته کیم مجامع خبائث شیطانیه یی
وسوسه ایله ختم ایدوب یوسوس فی صدور الناس من
الجنة والناس بیوردی پس بنی ادمده حاسددن اخبث
یوقدر نته کیم شیطانده موسوسدن العن یوقدر بلکه دیدیلرکه
حاسد خباثتده شیطاندن اشددر وشیطان حسدیله
اول محنته دوشمشدر پس معلوم اولدیکه اصول اخلاق
قبیحه اوچدر شهوتدر وغضبدر وهوادر وبو اوچك
نتایجی یدیدر حرصدر وبخلدر وکبردر وعجبدر وبدعتدر

وحسد

وحسددر وحق تعالی بو سورۀ کریمه ده که یدی آیتدر اول
یدی آفتی دفع ایچون انزال ایلدی وجمیع قرآن عظیم
الشان وجلیل البرهان سورۀ فاتحه دن نتایج
وشعب کبیدر وکذلك جمیع اخلاق ذمیمه اول
یدی آیتدن نتایج وشعب کبیدر فائدۀ الحادی عشر
بو سورۀ شریفه معرفت مبدأ ومعادده انسانك
جمله محتاج اولدوغی مسئله یی جامعدر الحمد لله قولی
وجود صانعه وانوك علمی وقدرتنه وکمال حکمتنه
وحمد وثنایه استحقاقنه اشارتدر رب العالمین
قولی انوك واحد اولدوغنه وجمیع عالمك انوك
ملکی وملکی اولدوغنه واندن غیری معبود اولمدوغنه
دلالت ایدر الرحمن الرحیم قولی انوك کمال
رحمة واحسانته وغایت فضل وعنایتنه دلالت
ایدر مالك یوم الدین قولی دلالت ایدرکه لوازم
حکمت ورحمتدرکه بو کوندن صکره بر کون اوله تاکیم

انده ارباب طاعات اصحاب معاصیدن ممتاز اوله لر
ومظلوملر ظالملردن دادلرینی بو دارده معرفة
ربوبیته محتاج اولان اموری تمام اوله وایاك
نعبد قولندن آخر سوره‌یه دك تقریر عبودیته معرفتلرینه
محتاج اولان اموره اشارتدر و اول امور ایکی نوعه
منحصردر نوعی اول عبددن صادر اولان اعمالدر
ونوع ثانی اعمالك اوزرینه متفرع اولان آثاردر
وعبددن صدور ایدن اعمالك ایکی رنکی واردر برنکی
عبادتله اشتغالدر ایاك نعبد قولی آکا اشارتدر
وبرنکی حق تعالی حضرتلرینك عون و عنایتی اولمیجق
اول عبادتی ادا ایتمك ممکن اولمدوغنه علمدر و ایاك
نستعین قولی آکا اشارتدر و اول اعمالك اوزرلرینه
مترتبه آثار هدایتك وانکشاف تجلی‌نك حصولیدر
اهدنا الصراط المستقیم قولی آکا اشارت ایدر
وخلق اوچ طائفه‌در طائفه اولی شونلردر که
اعمالك ظاهره‌یه اعتقادات باطنیه خلل کتورمدیلر

ظاهرلر

75 ظاهرلرینی اعمال صالحه ایله و باطنه‌لرینی اعتقادات
صحیحه ایله مزین ایلیلر صراط الذین انعمت علیهم
قولی آکا اشارتدر و طائفهٔ ثانیه شونلردر که اعمال
صالحه‌یه خلل کتوردیلر غیر المغضوب قولی آکا اشارتدرکه
وطائفهٔ ثالثه شونلردر که اعتقادات صحیحه‌یه خلل
کتوردیلر ولا الضالین انلره اشارتدر ایرادینی
مراد ایلدکمز نسنه بو دارده تمام اولدی الحمد لله
اولاً و آخراً والصلوات والسلام
علی نبیه باطناً وظاهراً وعلی
آله واصحابه وازواجه
وانسابه وسلم تسلیماً
کثیراً کثیراً